

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

**Алтернативне санкције и законодавство
Републике Србије**

-мастер рад -

Ментор:
проф. др Миомира Костић

Кандидат:
Анкица Спиридонов

Ниш, 2014.

Увод

Свако друштво, када настоји да контролише неке врсте понашања, тежи да пронађе средства којима ће их најделотворније спречити. Криминално понашање, које се формално издваја као кривично дело међу многим другим штетним и неморалним понашањима, покушава да се спречи применом кривичног права. Отуда не треба да чуди што је кривична санкција, у смислу државне принуде мера, која погађа оног ко не поштује кривичноправну норму, један од два највиша и најважнија појма на којима се традиционално заснива наука кривичног права.

Па ипак, све до краја XIX века целокупан систем кривичних санкција био је заснован на казнама, као њиховој јединој врсти (тзв. монистички систем санкција), које су сматране најподеснијим начином да се постигне одувек исти циљ - спречавање криминалног понашања. Почетком XX века, систем кривичних санкција реформише се из монистичког у дуалистички систем, уз казне уведене су и мере безбедности као друга врста кривичних санкција. Тек касније, крајем прве деценије XXI века кривично право се значајно изменило у односу на период када су створени његови теоријски основи у доба капиталистичког либерализма. Најопсежније измене захватиле су систем санкција, тако да се данас широм света већ увелико примењује тзв. четврта генерација кривичних санкција. То су алтернативне санкције које треба да замене праксу затварања и обезбеде хуманији начин кажњавања, у складу са потребом поштовања основних људских права и слобода.

Може се рећи да су алтернативне санкције срце модерног кривичног права. Оне би требало да представљају сасвим другу форму санкционисања, засновану на потпуно другачијем приступу разрешења друштвених односа насталих поводом извршења кривичног дела. Као и сваки модни тренд, алтернативне кривичне санкције данас су општеприхваћене у европским законодавствима, уз претеривања и некритичка преузимања иностраних решења, иако недостају потпуна сазнања о томе како су настале, који се циљеви њима могу остварити, а који не.

У складу са модерним европским трендовима и наше кривично законодавство увело је алтернативне санкције у постојећи кривични систем, са циљем да се отклоне негативни ефекти краткотрајних казни затвора и оствари већа корист за друштво, жртву и учиниоца кривичног дела. С обзиром на то да оне представљају новину у нашем кривичном законодавству готово да нема истраживања на ову тему, а истовремено

подаци о практичној примени ових санкција су врло оскудни. Из тог разлога овај рад може имати теоријски, научни, практични или друштвени значај.

У овом раду представљен је теоријски део и на њему засновано емпиријско истраживање. У оквиру теоријског дела рада обрађено је више тематских целина. Најпре је приказан настанак и историјски развој алтернативних санкција. Затим следе појмовно одређење, дефиниција и сврха која се њима остварује.

Након осврта на међународну правну регулативу, којом су постављени основни принципи примене санкција и мера које се спроводе у заједници, дат је преглед санкција које се у домаћем законодавству користе као алтернативе краткотрајним казнама затвора. Такође, приказан је систем кривичних санкција у упоредном праву. Највише простора заузима тематска целина која носи назив „Савремени облици алтернативних санкција“. У овом делу рада детаљно су разматране све санкције које се могу појавити као алтернатива казни лишења слободе. Поред одређења и дефинисања ових санкција, дат је и њихов кривичноправни оквир у домаћем законодавству.

На крају теоријског дела рада указали смо на проблеме који се могу јавити приликом примене алтернативних санкција. Представили смо неке аргументе, који иду у прилог алтернативном начину кажњавања, као и критике које се односе на поједине врсте алтернативних санкција. Такође, дат је кратак осврт о мишљењу и ставовима јавности о примени алтернативних санкција у Републици Србији.

У емпиријском делу рада најпре је представљен опис истраживања, које смо спровели, након тога је пажња посвећена предмету и нарочито циљевима овог рада. Пошто су постављене хипотезе, односно претпоставке које су провераване током истраживања, одређене су и просторне и временске границе, као и узорак и методологија која је коришћена.

На самом крају посвећена је пажња анализи добијених резултата истраживања, са аспекта њихове практичне примењивости, у смислу сагледавања евентуалних проблема у пракси извршења ових санкција и упућивању препорука за њихово превазилажење.

I ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП

1. Настанак и историјски развој алтернативних санкција

Суочени са растом стопе криминалитета, и самим тим са све већим бројем преступника, којима је изречена казна затвора, као и рецидивизмом, готово сви системи кривичног правосуђа током 70-их и 80-их година XX века били су заокупљени тражењем ефикасног и економски исплативог ванинституционалног одговора на криминалитет.

Још је Lombroso сматрао да треба избећи изрицање казне затвора кад год је то могуће и заменити ту казну надокнадом штете, телесном казном, условном осудом, новчаном казном, јемством или укором. „Представници социолошке школе, међу њима посебно Liszt, истицали су штетност краткотрајних казни затвора и залагали се за примену новчане казне и условне осуде.“¹ Уз евидентне предности, и у теорији и у судској пракси уочени су очигледни недостаци казне затвора.

Они се најдиректније испољавају у чињеницама да није хумана, да је неефикасна, да има озбиљне последице по физичко и психичко здравље осуђеника, као и да је рационално неисплатива за државу. „Казне које трају до шест месеци, односно једне године не остављају довољно времена ни за започињање, а камоли за спровођење тог третмана. Оне тако остварују читав низ негативних ефеката (одвајају осуђеног из породице и радног места, по сили закона може му се раскинути радни однос и остати без посла, за средину у којој живи доживотно је етикетиран).“²

Све критике односе се на услове живота у затворима и на сам начин извршења казне затвора. Реформатор Џон Хаурд (John Howard, 1777) сматрао је затворе „местима и семинарима беспосличења и свакојаког порока“.³ „За починиоце затвори служе као школа злочина, окружење које емотивно ослабљује особу и други затвореници уче починиоца како да постане бољи криминалац. Стални недостатак мера и сервиса ресоцијализације и укупан третман у затвору често онеспособљавају затвореника да се

1 Костић, М., „Неки савремени облици кривичних санкција уместо казне лишења слободе (други облици затворског третмана)“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, XLVI, Правни факултет, Центар за публикације, Ниш, 2005, стр. 185.

2 Игњатовић, Ђ., „Криминологија-9. измењено издање“, Правни факултет, Центар за публикације, Београд, 2008, стр. 233.

3 Ibid

промени пошто буде пуштен на слободу.⁴ Међутим, ове прве критике углавном су биле засноване на схватањима правника појединача који су уочавали негативне ефекте казне лишења слободе.

Због кризе затвора, као санкције, јавила се тенденција ка хуманизацији кривичног правосуђа, посебно у врстама и начину извршења казне лишења слободе што је утицало на појаву различитих облика алтернативних санкција, од мера безбедности, васпитних и других мера, које се некада описују као мере социјалне заштите, па све до развоја санкција којима се ограничава слобода кретања осуђеног без примене казне затвора (као што је електронски надзор).

На Конгресу Организације Уједињених нација, који је одржан 1985. године, предложено је ширење мреже полуотворених и отворених установа, где би осуђеници имали повољнији и бољи третман. Решења којима се замењује затвор другим мерама (супститутима), какве су условна осуда, судска опомена и новчана казна, изгледала су исцрпљена, па су пронађени излази у алтернативним санкцијама и третману изван затворске установе. Критике, које су се могле ставити овој санкцији, највише су допринеле да се отвори полемика о могућим видовима алтернативног кажњавања, којима би се пренебрегли неповољни ефекти краткотрајног лишења слободе.⁵

У последњих десет до петнаест година „алтернативне санкције, или како их још зову интермедијалне санкције, санкције од стране заједнице, санкције-задаци, постале су широко распрострањене у западном свету“.⁶

Може се рећи да алтернативне санкције настају како би се остварио баланс између потребе за кажњавањем пресупника, застрашивањем потенцијалним извршилаца, рехабилитације, чувања опште безбедности друштва, у суочавању са проблемом пренасељености затвора и високих трошкова затворских установа.

---

4 Карабец, З., „Алтернативе затворским казнама“, *Алтернативе затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005, стр. 131.

5 Наведено према: Радоман, М., „*Пенологија и систем извршења кривичних санкција*“, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад – Београд, 2003, стр. 57.

6 Junger-Tas, J., „*Alternatives to prison sentences: Experiences and Developments*“, Kugler Publications, Amsterdam, 1994, p. 17.

2. Појам и дефиниција алтернативних санкција

Када је реч о алтернативним санкцијама прво питање, које се поставља, је шта оне заправо представљају, како се дефинишу и сл. У литератури се срећу више термина којима се означава систем нових санкција и мера које представљају замену или се користе за ограничавање примене или промене режима извршења казне затвора. Прегледом литературе може се установити да не постоји јединствени термин којим се означава систем алтернативних санкција и мера.

Не енглеском говорном подручју говори се о средишњим санкцијама (intermediate sanctions), при чему се посебно наглашава да се на скали кривичних санкција могу лоцирати негде на средини, између затвора, као најстроже санкције, с једне стране, и условне осуде, као најблаже санкције, с друге стране. Овај термин је неадекватан, јер интермедијалне санкције не представљају алтернативне санкције, већ се више користе према преступницима којима иначе не би била изречена казна затвора.

Енглеска организација National Association for the Care and Resettlement of Offenders (NACRO) је 1989. године објавила извештај у коме се инсистира на исправном коришћењу термина којима се означавају санкције и мере које нису затворског карактера. Аутори извештаја предлажу да се алтернативне санкције означавају као казне у оквиру заједнице (community based penalties; community penalties).

У европској литератури опште је прихваћен термин санкције и мере у заједници (community sanctions and measures). Овај термин односи се на санкције и мере које омогућавају да преступник остане у друштвеној заједници, затим, укључују нека ограничења његове слободе путем наметања услова и/или обавеза и примењују се од стране тела законом одређених за ту сврху.

Под појмом алтернативне санкције Константиновић-Вилић Слободанка и Костић Миомира подразумевају различите поступке и мере којима се избегава вођење кривичног поступка и/или кажњавање за учиниоце прекршаја и лака кривична дела, или се, у циљу успешније ресоцијализације осуђеног, уместо казне затвора одређује испуњење неких обавеза укључење у социјално-педагошки и амбулантни третман или делимично затварање.

Група ауторки, Мрвић-Петровић Невена, Обрадовић Маријана и Новаковић Наташа, у студији, под називом Алтернативне кривичне санкције (студија о прихватљивим модалитетима извршења), наводе дефиницију према којој се под

алтернативама казни затвора подразумевају искључиво нове санкције и мере, васпитно-образоване, медицинске или терапеутске природе, које се примењују у окриљу заједнице, са циљем да се избегне непотребна стигматизација осуђених лица и побољша процес њихове реинтеграције у друштво.

Алтернативне мере су карактеристика модернога европског кривичног права или боље речено, крајњи продукт тенденције о хуманизовању и ефектуирању кривичног права. Оне воде према избегавању затворске казне, која би била краткотрајна и контрапродуктивна, у односу будућег законитог понашања починитеља. По својој природи, алтернативне мере омогућавају кажњавање на слободи, у социјалној средини у којој починитељ живи и ради, а њихов садржај чине посебне обавезе, ограничења и забране.⁷

Алтернативне санкције, дефинисао је и Радоман Миленко. Према његовом мишљењу оне представљају мере којима се отклања могућност изрицања казне затвора с циљем избегавања лоших ефеката и затвора и затварања, уз услов да те мере изриче суд и да суд процени да такве мере одговарају природи и тежини дела, као и личност учиниоца.⁸

Владимир Жакман-Бан и Љиљана Микшај-Тодоровић наводе ширу дефиницију алтернативних санкција, према којој су то „све казне на темељу којих се осуђене особе не упућују на издржавање у затвор, дакле, уколико се изричу уместо лишења слободе“.⁹

Под алтернативама казни затвора подразумевају се казне, мере и режими њиховог извршења, којима се омогућава потпуно или делимично избегавање затвора, односно које смањују време проведено у затвору, при чему се осуђени подвргава третману и надзору стручних или овлашћених лица у оквиру заједнице, истовремено водећи рачуна о положају оштећеног (жртве).¹⁰

---

7 Лазетић-Бужаровска, Г., „Алтернативне мере у македонском казненом праву“, *Правни живот*, бр. 9/2006, Београд, 2006. стр. 354.

8 Радоман, М., *op.cit.*, стр. 58.

9 Жакман-Бан, В., Микшај-Тодоровић, Љ., „*Могућности првобитног приступа у оквирима алтернативних санкција у Републици Хрватској*“, Загреб, 1994, стр.78.

10 Лазетић-Бужаровска, Г., „*Алтернативи за затворот*“, НИП Студенски збор-Скопје, Скопје, 2013, стр. 47.

3. Теоријски оквири за примену алтернативних санкција

Сви светски казнени системи у својој основи ослањају се на поједине теорије о кажњавању. Наиме, ни један од њих, не заснива се на само једној теорији, већ на више различитих филозофских концепција. На теоријском нивоу се обично међусобно супростављају два кривично-правна модела, а то су модели кажњавајуће (ретрибутивне) и обнављајуће (ресторативне правде).

3.1. Ретрибутивне теорије

Ретрибутивне теорије темеље се на идеји кажњавајуће правде (retributive justice), преузете из филозофије и оне основ за извршење кривичних санкција проналазе у кривичном делу. Ретрибутивна правда јавља се као накнада, када је дело учињено, а кажњавање је „одговор“ на такво понашање, које се збило у прошлости, и истовремено начин за постизање равнотеже у друштвеним односима. Ове теорије окренуте су прошлости и оне су се јављале у различитим формама, али без обзира на облик према овим теоријама основни циљ је да учинилац кривичног дела буде кажњен према заслуги и да испашта због извршеног дела. „Ако је кривично дело зло које је учинилац својом слободном вољом нането другом лицу, или друштву, императив апсолутне правде је да се и њему због учињеног кривичног дела нанесе зло. Према апсолутним теоријама: учинилац треба да испашта за извршено кривично дело; зло које се наноси применом казне треба да је у сразмери са злом које је нането извршењем кривичног дела; казна нема посебне циљеве, она је сама себи циљ.“¹¹

Међутим, иако се данас постизање ретрибутивне правде никада не истиче међу прокламованим сврхама казне, ипак се савремени кривичноправни системи нису ослободили ретрибутивизма, нити је могуће да га се одрекну, јер се и даље инсистира на томе да оштрина заслужене казне треба да буде усклађена са тежином преступа.

На елементе ограничене ретрибуције наилазимо у системима релативно одређених санкција, када законодавац прописује горњу и доњу границу унутар којих суд одређује казну. У ову групу можемо сврстати неке алтернативне санкције као што су условна осуда и пробација, јер је њихова примена у складу са теоријом ограничене ретрибуције. Наиме, учиниоцу се изриче санкција (условна осуда), која би се могла сматрати блажом, у односу на кривично дело које је извршио, али у случају поновног

---

¹¹ Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Пенологија“, СБЕН, Ниш, 2011, стр. 257.

извршења кривичног дела она се може опозвати и извршити првобитно изречена казна затвора. Према томе, видимо да постоји претња ретрибуцијом (казна затвора), која се неће применити, ако осуђеник не изврши кривично дело.

3.2. Концепт ресторативне правде

Данас највећи број алтернативних санкција се развија под утицајем представника покрета ресторативне правде. Док је ретрибутивна правда усмерена на кажњавање за недопуштено понашање, које се проглашава злочином (кривичним делом), ресторативна правда се фокусира на кривично дело, као преступ учињен против појединаца.

Концепт обнављајуће правде је нов начин посматрања кривичног правосуђа, која подразумева бављење узроцима и покушај поновног успостављања стања и међуљудских односа нарушених кривичним делом.¹² „Ресторативна правда захтева потпуно учешће и сагласност свих оних који су на било који начин погођени извршењем кривичног дела - жртве, делинквента, њихових породица и пријатеља, као и особа из друштвене заједнице.“¹³ Сам концепт је усмерен на жртву кривичног дела, основни циљ је охрабрити је и пружити јој помоћ, како би превазишла трауме које је претрпела извршењем кривичног дела. „Такође, ресторативна правда тежи да врати у целини све оно што је било раздвојено, уништено кривичним делом. Наиме, злочин дели чланове једне друштвене заједнице на ми-они начин размишљања. Ресторативне раправе налазе начина да превазиђу ту разлику, тако да ми-они буду поново повезани унутар једне друштвене заједнице постављене на здравим основама.“¹⁴

Кривично законодавство које је на снази у Србији засновано је првенствено на класичном ретрибутивном односу према криминалитету, а алтернативне мере и санкције требало би да буду примењене у условима другачијег кривичноправног система тзв. обнављајуће правде (restoration justice).

Да би се могао схватити концепт алтернативних санкција и њихова сврха у оквиру концепта обнављајуће правде, треба се подсетити услова у којима су овакве

---

12 Наведено према: Николић-Ристановић, В., „Ресторативна правда, кажњавање и жртве“, *Алтернативе затворским казнама*, op.cit., стр. 11

13 Костић, М., „Ресторативна правда у домаћем законодавству“, *Зборник радова Правног факултета*, XLVI, op.cit., стр. 65

14 Ibid

идеје настале. Алтернативне санкције су представљале „излаз“ из очигледне кризе у коју се запало после неуспеха идеја да се ресоцијализују лица кажњена дуготрајним казнама затвора. Идеја о замени класичних кривичних санкција, у време када се појавила, уклапа се у диверзиони кривичноправни систем. У таквом систему основу кажњавања чине различите неформално предузете непеналне мере, а тек у случају да је њихова примена потпуна неефикасна, требало би да држава посегне и за формалним кажњавањем кривичним санкцијама.¹⁵

4. Сврха примене и функција алтернативних санкција

Дебата о алтернативним санкцијама је опште позната, а питања на која и даље не постоје одговори и после више деценија од појаве првих алтернативних решења су: Да ли примена алтернативних мера води редуковању казне затвора? Да ли су мере које су представљене као алтернативе казни затвора у пракси заправо алтернативе једна другој? Да ли је увођење алтернативних мера само стратегија за повећање броја људи који се налазе под неком врстом друштвене контроле?

Алтернативне санкције, могу имати велики број циљева, од којих су неки чак и контрадикторни. Основна идеја састоји се у контроли преступника извршењем санкција, под окриљем заједнице, како би се избегле рестрикције слобода у затворским условима. У тренутку када су настале алтернативне санкције постојао је наглашен акценат на ресоцијализацији, са преступником у центру интересовања кривичноправног система. Обављајући друштвено користан рад у слободно време, преступник је могао да пружи неку врсту компензације жртви и друштву и да тако тражи повратак на своје место у заједници. Нешто касније пажња се усмеравала ка жртви кривичног дела и то је довело до померања интересовања са ресоцијализације на реституцију.¹⁶

Различита законодавства посежу за применом алтернативних санкција, како би постигли специфичне циљеве, који се концептуално могу значајно разликовати, али садрже нека заједничка обележја. На примеру америчке државе Мисури, која је

---

15 Наведено према: Мрвић-Петровић, Н., „Алтернативне кривичне санкције и поступци“, Војноиздавачки завод“, Београд, 2010, стр. 30-31.

16 Junger-Tas, J., op.cit., p. 11.

учинила значајне кораке у развоју алтернативних санкција, можемо видети неке од карактеристичних циљева санкција у заједници:

- унапређење одговорности преступника према жртвама криминалитета, локалној заједници и држави;
- повећање примене мера реституције;
- смањење трошкова третмана, кажњавања и надзора преступника;
- унапређење поверења јавности у институције кривичног система путем укључивања шире јавности у развој казних решења, која се за одређене категорије преступника извршавају под окриљем заједнице.¹⁷

5. Међународни правни документи

Алтернативне мере кривичноправног санкционисања не представљају нов концепт. Како у савременим државама постоје крајње различити капацитети и велика флексибилност у погледу схватања алтернативних мера и начина њихове имплементације, реална опасност правне несигурности, недостатак јасног усмерења и разумевање циља ових мера захтева успостављање заједничких базних параметара. Криминално политичка основа за примену алтернативних кривичних санкција и постављање стандарда у овој области дефинисана је на Конгресима УН о превенцији злочина и третману учинилаца: 1) Године 1980. на шестом конгресу у том смислу је усвојена Резолуција бр. 8 о превенцији злочина и третману учинилаца; 2) 1985. године на седмом конгресу Резолуција бр.16 о редукацији затворске популације, алтернативама затварању и социјалној интеграцији учинилаца; 3) на наредном заседању 1990. године био је усвојен Нацрт стандарда УН о минималним правилима мера не-затварања (тзв. Токијска правила).¹⁸

Токијска правила садрже смернице у погледу начина спровођења алтернативних санкција и других алтернативних мера и поступака. С тим у вези, предвиђа се заштита права и слобода лица према којима би овакве мере и поступци требало да буду примењени. У Токијским правилима (5-9) садржана је листа мера која се могу

---

17 Васиљевић-Продановић, Д., „Алтернативе краткотрајним казнама затвора“, Докторска дисертација, Факултет за специјалну едукацију и рахабилитацију Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 94.

18 Соковић, С., „Правни систем Србије и стандарди Европске Уније и Савета Европе“, књига II Бејатовић, С., Крагујевац, 2007, стр. 117.

применити као главне санкције, као мере уз главне санкције, или као мере пре него што дође до покретања судског поступка.¹⁹ Када говоримо о Токијским правилима, треба да кажемо да она стављају фокус *на развијање правила у погледу спровођења мера не-задржавања, као и минималне мере заштите за лица која су подвргнута казнама које су алтернатива затворском кажњавању.*²⁰

Правило 8.2. Токијских правила наводи да власти које су надлежне за изрицање санкција могу имати на располагању следеће санкције:

- (а) вербалне санкције, као што су опомена, укор или упозорење;
- (б) условни отпуст;
- (в) статусну казну;
- (г) економску санкцију и новчану казну;
- (д) налог за конфискацију и експропријацију;
- (ђ) накнаду штете жртви или налог за компензацију;
- (е) условну санкцију, односно санкцију која ће се одложено применити ако се испуне одређени услови;
- (ж) прекршајни или судски надзор;
- (з) налог за обављање службе у локалној заједници;
- (и) налог за јављање центру у локалној заједници;
- (ј) кућно затварање;
- (к) сваки други облике третмана ван институције;
- (л) комбинација мера које су напред наведене.

Токијско правило 9.2. препоручује следеће мере које се могу изрећи после изрицања санкције затвора:

- (а) допуст или институције полуотвореног типа;
- (б) допуст за потребе рада или образовања;
- (в) разни облици отпуштања на основу дате речи;
- (г) делимичан опроштај;
- (д) опроштај.²¹

---

19 Мрвић-Петровић, Н., Обрадовић, М., Новаковић, Н., „Алтернативне кривичне санкције“ (студија о прихватљивим модалитетима извршења), *Алтернативе затворским казнама*, op.cit., стр. 40.

20 Отхмаи, А., „Алтернативе затворским казнама-Међународне перспективе и искуства“, *Алтернативе затворским казнама*, op.cit., стр. 116.

21 Доступно на: <http://uszm.hr/wp-content/uploads/2010/03/Tokijska-pravila>, приступ: 24.10.2013.

У оквиру Савета Европе донет је одређени број значајних докумената: 1) Европска конвенција о надзору над условно осуђеним или условно отпуштеним лицима (од 30.11.1964. године); 2) Резолуција бр. 1 о условној осуди, пробацији, и другим алтернативама затвора из 1965. године; 3) Резолуција о практичној организацији мера надзора и постпеналне заштите условно кажњених или учинилаца пуштених на условно отпуштање; 4) Резолуција бр. 10 о пеналним мерама алтернативним затвору из 1976. године; 5) Европска правила о санкцијама и мерама које се извршавају у заједници (додатак Препоруке бр.16. од 19.10.1992. године); 6) Препорука која се односи на конзистентност кажњавања R(92)17; 7) Препорука, која се односи на особље, које се стара о примени санкција и мера R (97)12; 8) Препорука која се односи на доследност у кажњавању R (97) 17; 9) Препорука која се односи на пренатрпаност затвора и повећање затворске популације R (99) 22; 10) Препорука о медијацији у кривичним стварима R (99) 19; 11) Европска конвенција о компензацији за жртве насилних кривичних дела (од 24.11.1983. године); 12) Препорука о примени европских стандарда о мерама и санкцијама које се извршавају у заједници R (2000) 22 из 2000. године.²²

Посебно значајно место имају: ***Европска правила о санкцијама и мерама које се извршавају у заједници*** (European Rules on Community Sanctions and Measures) бр. R (92) 16. Ова препорука садржи деведесет правила, које државе чланице треба да следе у законском нормирању алтернативних санкција и мера и њиховој примени у пракси. У I делу прописане су инструкције правног карактера, које одређују основне стандарде за потребан правни оквир, правосудне гаранције и поступак жалбе, стандарде поштовања основних права и стандарде релевантне за нормирање сагласности и сарадње лица према којима се мере примењују. Нарочито је наглашено да алтернативне санкције могу бити прописане само законом (у складу са начелом легалитета), да могу бити изрицане само у судском поступку од овлашћених органа (државног тужиоца, судије или судског већа), трајање санкције, допунски услови и обавезе које терете осуђеника, такође, морају да буду јасно прописани. Неиспуњење предвиђеног услова или обавезе не може да буде прописано као посебно кривично дело.

Како би се обезбедио делотворан систем практичног спровођења алтернативних мера и санкција неопходно је обезбедити професионално едуковано особље, адекватно

---

²² Доступно на: http://www.coe.org.rs/REPOSITORY/150_experts_assessment_reports_ser.doc, приступ: 24.10.2013.

финансирање и кооперативност локалне заједнице, која се огледа не само у прихватању и разумевање природе и садржаја нових мера, него и у активном учешћу у остваривању конкретних програма.

С тим у вези, други део Препоруке је посвећен људским и финансијским изворима и садржи посебна поглавља, која регулишу основне стандарде, који се односе на особље задужено за спровођење санкција и мера, финансијске параметре битне за успостављање система и извршавање појединих мера.

Трећи део обухвата упутства у погледу чувања и саопштавања података о лицима, која су у програму алтернативних санкција и мера, правила о заштити података, заштити приватности преступника и његове породице, правила у вези статуса преступника у току трајања мере и природе послова које обавља, принципе дисциплинског поступања у случају непоштовања програма. Посебан сет инструкција посвећен је евалуацији и праћењу и истраживању ефикасности и делотворности нових мера и санкција.²³

Значајну допуну овим правилима из Препоруке (1992) 16 представљају *Препоруке Савета Европе R (2000)22, о примени европских стандарда о мерама и санкцијама у заједници*, коју је 29.11.2000. године усвојио Комитет министара. Ова препорука прецизира неке мере, поступке и санкције које могу остварити функцију алтернатива затварању пре судског поступка (захтев да осумњичени не напушта одређено место и надзор над осумњиченим од стране органа који одреди суд), условна казна, као независна санкција, која се изриче без утврђивања казне затвора, суспензија извршења казне затвора под одређеним условима, служење у заједници (обављање одређених послова за заједницу без накнаде), накнада жртви, медијација жртва-извршилац, налог за обавезно лечење алкохоличара, наркомана, налог за обавезно психијатријско лечење, кућни притвор, електронски надзор за време условног отпуста, условљавање казне затвора изрицањем одређених обавеза, изрицање одређених мера током кривичног поступка које доводе до обуставе даљег поступка.²⁴

Ради промовисања примене санкција и мера незадржавања, нарочито у ситуацијама када се доноси нови закон, законодавац би требало да размотри могућност да предвиди мере не-задржавања као основне санкције за дела, затим да се уведу нове мере у корист заједнице, које се изричу у кривичном поступку, као и да се анализирају

---

23 Наведено према: Соковић, С., *op.cit.*, стр. 117.

24 *Ibid*

потребни услови под којима ове мере и санкције могу да се примењују и према извршиоцима тежих кривичних дела и према повратницима. Сваки судски поступак треба да буде вођен уз уважавање духа Европских правила и да буде пажљиво праћен и оцењиван.²⁵

6. Алтернативне санкције у бившим републикама СФРЈ

Алтернативне кривичне санкције уведене су у законодавствима земаља централне и источне Европе последњих деценија XX века, после њиховог пријема у Савет Европе. У ове процесе укључиле су се убрзо и државе из бивше СФРЈ. Реформе кривичних законодавстава које би требало да омогуће примену алтернативних кривичних санкција уследиле су у настојању да се законодавства бивших република СФРЈ ускладе са стандардима Савета Европе и хармонизују са правом Европске уније, како би се олакшало прикључивање тих држава Европској унији. Ипак, оне су у различитим условима и неједнако брзо приступиле таквим реформама. У овом погледу Република Србија је заостала за својим суседима, те је тако међу последњима „ухватила корак“ са Европом, у погледу увођења алтернативних кривичних санкција реформисањем кривичног законодавства 2005. године.

Прописивање нових, алтернативних санкција означава само прву етапу у правцу значајнијег прилагођавања система кривичних санкција стандардима најважнијих међународних организација, попут Организације Уједињених Нација и Савета Европе. Међутим, изостанак универзално прихватљиве дефиниције алтернативних кривичних санкција отежавају упоредноправну анализу. У сваком случају упоредноправна анализа мора се усмерити не само на форме алтернативних санкција предвиђене у законодавствима бивших земаља СФРЈ, него и на организационе предуслове који омогућавају њихову примену.

6.1. Алтернативне санкције у Републици Словенији

Увођење алтернативних мера у словеначком кривичном законодавству почело је деведесетих година када је донешен Казнени законик Републике Словеније из 1995. године. Овим Законом је уведена новчана казна у дневним износима (чл.38), која се

---

²⁵ Наведено према: Платек, М., „Међународни и европски стандарди које се односе на алтернативе затворским казнама“, *Алтернативе затворским казнама*, op.cit., стр. 121-122.

изриче најмање пет и највише 360 дневних износа, а у случајевима кривичних дела из користољубља, до највише 1500 дневних износа.

Што се пунолетних лица тиче, чланом 107 Кривичног законика²⁶ Републике Словеније изречена казна затвора до три месеца може се извршити и тако што би осуђени уместо казне затвора обавио рад у корист хуманитарних организација или локалне заједнице, у периоду до највише шест месеци и обиму од најмање 80 и највише 240 сати.

Закон је предвидео и принцип опортунитета, који је до тада познавао само за малолетнике у ограниченом опсегу и за пунолетна лица. Члановима 162. и 163. ЗКП, уведена је могућност да, под извесним околностима, државни тужилац одложи кривично гоњење, односно од њега одустане.²⁷

6.2. Алтернативне санкције у Републици Хрватској

Средином 1990-их година почела је реформа хрватског кривичноправног система, која је обухватала и промене врсте казних санкција, а што је резултирало доношењем новог Казненог закона који је ступио на снагу 1998. године. Овај Закон предвиђа могућност изрицања и извршавања нових алтернативних санкција према пунолетним извршиоцима кривичних дела-условну осуду са заштитним надзором и замену казне затвора у трајању до шест месеци радом за опште добро на слободи.

Извршење наведених санкција стављено је у надлежност Управе за извршење кривичних санкција (Управа за затворски сустав Министарства правосуђа РХ). Начин извршења тих алтернативних санкција прописан је у Закону о извршавању заштитног надзора и рада за опште добро на слободи²⁸, који је ступио на снагу 1999. године, а у примени је од 2000. године.

Чланом 55. Кривичног закона, регулисан је рад за опште добро. Изречену новчану казну од триста шездесет дневних износа или казну затвора у трајњу до једне године суд може заменити радом за опште добро. Уколико изрекне казну затвора у трајању до шест месеци, суд ће је заменити радом за опште добро, осим ако се тиме не

---

26 *Кривични законик Републике Словеније*, „Урадни лист“, бр. 55/2008.

27 Наведено према: Шелих, А., „Алтернативне санкције и мере у кривичноправном систему Словеније“, *Темид*, бр. 1, Београд, 2009, стр. 38.

28 *Закон о извршавању заштитног надзора и рада за опште добро на слободи*, Народне новине, бр. 128/99.

може остварити сврха кажњавања. Када суд новчану казну замењује радом за опште добро, замениће један дневни износ са четири сата рада, а кад казну затвора замењује радом за опште добро, замениће један дан затвора са четири сата рада.²⁹

Године 2009. донешен је Закон о надзору (Закон о пробацији)³⁰, који предвиђа и постојање заштитног надзора, а темељи се на појединачном поступку поступања кога израђује и спроводи Повереничка служба (Уред за пробацију). Уз условну осуду, рад за опште добро или условни отпуст, суд може одредити и заштитни надзор, ако је изрекао казну затвора од шест месеци, или ако се ради о окривљеном који је млађи од двадесет и пет година.

6.3. Алтернативне санкције у Републици Македонији

Закон о изменама и допунама Кривичног законика³¹ Републике Македоније од 2004. године унео је промене у односу на кривичне санкције чиме се македонско кривично право приближило актуелним трендовима савремених кривичних санкција. Према пунолетним учиниоцима кривичних дела, у македонском казненом праву, могу се одредити неке од следећих алтернативних мера: условна осуда, условна осуда са заштитним надзором, опомена, условно прекидање кривичног поступка, општекорисни рад и кућни затвор.³²

Новела Кривичног законика Македоније увела је три нове алтернативне мере: условно прекидање кривичног поступка, општекорисни рад и кућни затвор. Условно прекидање кривичног поступка, као алтернатива кривичног поступка, може се применити само у случају када су странке манифестовале спремност да се међусобно помире и да притом оштећени буде обештећен на задовољавајући начин. Законом су јасно прецизирани услови који морају да буду испуњени како би се ова мера применила.

Општекорисни рад је друга новина у оквиру алтернативних мера, која се може одредити примарним учиниоцима кривичног дела, за која је прописана новчана казна

---

29 *Казнени закон*, „Народне новине“, бр. 125/11.

30 *Закон о пробацији*, „Народне новине“, бр. 153/09.

31 *Кривични законик Републике Македоније*, „Службени весник“, бр.19/04.

32 Наведено према: Камбовски В., „*Казнено право-опит дел*“, четврто изменето и дополнето издание, Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ - Скопје, Скопје, 2011, стр.496

или казна затвора до три године. Трајање ове мере може да износи у интервалу између 40 и 240 радних сата. Општекорисни рад може заменити и новчану казну до 90 дневних глоба или 1.800 евра у денарској противвредности.

Трећа новина, у оквиру алтернативних мера, је кућни затвор који се према слову закона, прописује, када је у питању кривично дело, за које Кривични законик прописује новчану казну или казну затвора до једне године и кад је починитељ стар и изнемогао, тешко болестан или је реч о трудници.³³ С обзиром на начин изрицања ове мере она има заменски карактер јер судије најпре одреди казну затвора па уколико постоји захтев починитеља, може одлучити да осуђени издржава казну затвора у свом дому.

6.4. Алтернативне санкције у федерацији Босне и Херцеговине

Алтернативне санкције у Босни и Херцеговини предвиђене су Кривичним законом (Казненим законом)³⁴ и Законом о извршењу кривичних санкција³⁵. Реформом кривичног законодавства 2003. године, чланом 44. Кривичног закона, уведена је алтернативна санкција рад за опште добро на слободи. Све до 2012. године ова санкција у кривичном законодавству Босне и Херцеговине постојала је само на папиру, јер није био предвиђен поступак и начин извршења, као ни остали услови за примену општег добра на слободи. Током 2011. године израђен је Правилник о извршавању рада за опште добро министарства правосуђа у Федерацији БиХ, а његова примена, као и примена члана 44. Кривичног закона, ступила је на снагу од јануара 2012. године.

Рад за опште добро на слободи је кривична санкција, коју изриче суд и представља замену за казну затвора лицима осуђеним до једне године затвора и може се изрећи само уз пристанак осуђеног. Трајање таквог рада је најмање десет, а највише двадесет дана, без плаћене надокнаде. Рок за извршење ове казне не може бити краћи од једног месеца нити дужи од једне године.

Према члану 43. истог Закона предвиђено је извршење мере кућног затвора са електронским надзором. Особе осуђене на казну затвора до једне године, уз свој пристанак, могу издржавати ту казну као кућни затвор са електронским надзором што

---

33 Наведено према: Лазетић-Бужаровска, Г., „Алтернативне мере у македонском казненом праву“, *Правни живот*, бр. 9, Београд, 2006. стр.360

34 *Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине*, „Сл. Новине ФБиХ“, бр. 36/03.

35 *Закон о извршењу кривичних санкција у Федерацији Босне и Херцеговине*, „Сл. Новине ФБиХ“, бр. 42/99.

подразумева да осуђена особа не сме напуштати просторије у којима станује осим у случајевима прописаним законом који уређује извршење кривичних санкција.

Кривични закон федерације БиХ, такође, предвиђа чланом 68., могућност изрицања условне осуде са заштитним надзором. Суд може одредити да се учинилац, коме је изречена условна осуда, стави под заштитни надзор, који обухвата законом предвиђене мере помоћи, бриге, надзора и заштите, с тим да време трајања надзора не може бити краће од шест месеци нити дуже од две године.

У Босни и Херцеговини, институције одговорне за извршење кривичних санкција, притвора и других мера суда су Министарство правде и Завод за извршење кривичних санкција, притвора и других мера Босне и Херцеговине.

6.5. Алтернативне санкције у Републици Српској

Кривични закон Републике Српске³⁶ предвиђа рад за опште добро на слободи у члану 34. Када суд изрекне казну затвора највише до шест месеци, истовремено може одредити да се изречена казна замени радом за опште добро на слободи, уколико оптужени на то пристане. Рад за опште добро на слободи одређује се у трајању сразмерно са изреченом казном затвора. Ово трајање не може бити краће од једног месеца, нити дуже од шест месеци. Приликом одмеравања овог трајања, суд ће узети у обзир изречену казну затвора која се замењује, али и могућност осуђеног с обзиром на његову личну ситуацију и запослење.

Уколико осуђени после истека одређеног рока, не изврши или само делимично изврши обавезе предвиђене овом казном, суд ће донети одлуку о извршењу казне затвора, у трајању сразмерном времену преосталог рада за опште добро на слободи.

Условна осуда са заштитним надзором као алтернативна санкција такође је предвиђена овим Законом, чланом 52. Заштитни надзор, суд може одредити учиниоцу кривичног дела коме је изречена условна осуда, за одређено време у току времена проверавања.

Садржину заштитног надзора чине одређене обавезе, које се налазе у члану 53. овог Закона. У случају њиховог неиспуњења, суд може опоменути осуђено лице или раније обавезе заменити другим или продужити трајање ове мере или опозвати условну осуду.

---

³⁶ *Кривични закон*, „Службени гласник Републике Српске“, бр. 49/03.

6.6. Алтернативне санкције у Црној Гори

Чланом 41. и 42. Кривичног закона³⁷ Црне Горе, регулисан је рад у јавном интересу као алтернативна санкција. Овим Законом регулисана је и условна осуда са заштитним надзором (чл.59).

Рад у јавном интересу може се изрећи за кривична дела за која је прописана новчана казна или затвор до пет године, с тим што рад у јавном интересу не може бити краћи од шездесет нити дужи од триста шездесет часова и одређује се за време које не може бити краће од тридесет дана, нити дуже од шест месеци.

Чланом 59. КЗ Црне Горе, регулисана је условна осуда са заштитним надзором. Суд може одредити да се учинилац коме је изречена условна осуда, стави под заштитни надзор, за одређено време у току времена проверавања. Осуђено лице је дужно да се придржава програма извршења заштитног надзора, који обухвата законом предвиђене мере помоћи, старања, надзора и заштите.

Уколико суд, у току трајања ове мере, утврди да је испуњена њена сврха, може заштитни надзор укинути пре истека одређеног времена. Међутим, ако осуђеник не испуњава обавезе које су му одређене, суд га може опоменути, раније изречене обавезе заменити новим, продужити време трајања ове мере или пак опозвати условну осуду.

Законом о извршењу кривичних санкција такође је регулисано извршење условне осуде са заштитним надзором и рад у јавном интересу.

7. Кривичноправни оквир примене алтернативних санкција у Републици Србији

Године 2005. дошло је до усвајања низа закона на подручје кривичног законодавства, који су били усмерени на унапређење кривичног законодавства, после дужег временског периода. Све до тада на снази је било кривично законодавство, донешено још 70-их година, које је увелико превазиђено по решењима и представљало је препреку увођењу тзв. алтернативних санкција.

---

³⁷ *Кривични законик*, „Службени лист РЦГ“, бр. 70/03.

Нови Кривични законик³⁸, Закон о извршењу кривичних санкција³⁹ и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁴⁰, донети су септембра 2005. године, а ступили су на снагу 01.01.2006. године и у оквиру низа измена створене су основе за изрицање и примену нових санкција, намењених пунолетним и малолетним учиниоцима кривичног дела, а које представљају алтернативе казнама затвора.

Увођење система алтернативног санкционисања у постојећи кривични систем Републике Србије, у потпуности је у складу са модерним европским трендовима у области казнене политике и потребом успостављања заједничких принципа о казненој политици међу државама чланицама Савета Европе.

Међутим, иако су нови закони донешени, није постојала ниједна организациона, ни кадровска служба, која би била задужена за праћење извршења алтернативних санкција. Управо због тога условна осуда са заштитним надзором никада није била изрицана у судској пракси, иако је била законом предвиђена још 1977. године.⁴¹

Током 2008. године, у сарадњи Управе, ОЕБС-а и Савета Европе, усвојена су два подзаконска акта: Правилник о извршењу казне рада у јавном интересу⁴² и Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором⁴³.

У тренутку доношења ових подзаконских аката приступило се изради Професионалног профила повереника и Програма обуке повереника. Обука повереника је неопходна јер од успешности њиховог рада зависи и успешност целог концепта алтернативног санкционисања. Програмски, обука је омогућила да они преко ње добију реалну слику свог делокруга рада, својих конкретних обавеза и етичких захтева свога посла и да им омогући да стекну знање, које се односи на опсервацију и тумачење

---

38 *Кривични законик*, „Сл. гласник Републике Србије“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

39 *Закон о извршењу кривичних санкција*, „Сл. гласник Републике Србије“, бр. 85/05, 72/09 и 31/11.

40 *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, „Сл. гласник Републике Србије“, бр. 85/05.

41 Доступно на: http://www.danas.rs/vesti/hronika/osudjeni_nemaju_gde_da_izdravaju_kaznu.3.html?news_id=143310, приступ: 21.11.2013.

42 *Правилник о извршењу казне рада у јавном интересу*, „Сл. гласник РС“, бр.20/08.

43 *Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором*, „Сл. гласник РС“, бр.20/08.

понашања, вештину комуникације и остале вештине међуљудских односа у посебним условима извршења алтернативних санкција.

Ова обука организована је током 2007. и 2008. године, у сарадњи са Центром за обуку запослених у Управи, Мисијом ОЕБС-а и Саветом Европе, кроз више семинара са предавачима из осам земаља Европске Уније који су непосредно ангажовани на извршењу алтернативних санкција.

Кривичним закоником Републике Србије прописане су санкције за пунолетна лица: казне (казна затвора, новчана казна, рад у јавном интересу, одузимање возачке дозволе), мере безбедности (обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, обавезно психијатријско лечење на слободи, обавезно лечење наркомана, обавезно лечење алкохоличара, забрана вршења позива, делатности и дужности, забрана управљања моторним возилом, одузимање предмета, протеривање странаца из земље, јавно објављивање пресуде, мера забране приближавања и комуникације са оштећеном, забрана присуствовања одређеним спортским приредбама), мере упозорења (условна осуда, условна осуда са заштитним надзором и судска опомена) и мера одузимања имовинске користи. Кривичним закоником из 2005. године уведене су и две нове казне: рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе. Накнада штете је предвиђена као основ за ослобођење од казне, условно отпуштање и, новина коју су донеле измене из августа 2009. године кућни затвор као начин извршења казне затвора до једне године.

Закон о извршењу кривичних санкција прописује: надлежност за извршење условне осуде са заштитним надзором; дужност и права повереника и осуђеног лица; дужност обавештавања суда; ближе прописе о извршењу заштитног надзора .

Правилником о извршењу казне рада у јавном интересу ближе се уређује извршење казне рада у јавном интересу, статус повереника, услови за одређивање повереника, овлашћења, начин рада, одговорност, обавезе и евиденција повереника. Такође, Правилником прецизно су дефинисани рокови поступања повереника у реализацији рада у јавном интересу, интензитет и динамика непосредног контакта и праћење осуђеног, као и поступање код измена реализације рада у јавном интересу.

Правилником о извршењу условне осуде са заштитним надзором ближе се уређује извршење условне осуде са заштитним надзором. Њиме су дефинисана: начела извршења заштитног надзора; надлежност за извршење заштитног надзора; одређивање, сходна примена, замена повереника, овлашћења повереника, начин рада повереника, сарадња повереника са другим органима; утврђивање

индивидуалног програма за извршење условне осуде са заштитним надзором, његов садржај, реализација и измене, као и обавезе и права осуђеног.

Доношењем закона и подзаконских аката, којима се омогућује примена алтернативних санкција, као и оснивањем Службе повереника, створен је основ за даље унапређење система извршења кривичних санкција у нашој земљи. Доношењем посебног закона о надлежностима и раду Пробационе службе са пратећим подзаконским актима, омогућиће се да Пробациона служба прошири своје активности у:

- **предкривичном поступку** - по захтеву тужилаштва или суда у поступку надзора и извештавању о извршењу мера или обавеза које је тужилац наложио осумњиченом као услов од чијег испуњења зависи обустава кривичног поступка;
- **кривичном поступку** - по захтеву суда, израђује се тзв. извештај пре изрицања санкције, који треба да помогне суду да окривљеном одреди адекватну кривичну санкцију. У извештају се налазе подаци о породичном, здравственом, образованом, радном и имовинском статусу окривљеног као и тзв. процесна разлика окривљеног, односно процена степена опасности који окривљени представља за друштвену заједницу и процена степена опасности да ће окривљени поновити/наставити са вршењем кривичних дела;
- **скраћеном поступку и поступцима за изрицање кривичних санкција без главног претреса** - израдом извештаја пре изрицања санкције у поступцима који се воде за лакша кривична дела и за које је могуће изрицање алтернативних санкција;
- **поступку извршења постојећих санкција** - сарадњом са службама за третман у установама за извршење заводских санкција у примени условног отпуста, припреми осуђеног за отпуштање са казне и у постпеналном прихвату осуђеног;
- **поступку извршења нових алтернативних санкција и мера** - надзор над испуњавањем обавеза из одлуке суда којом се окривљеном/осуђеном одређује кућни притвор, боравак у „кући на пола пута“, електронско праћење и др.⁴⁴

---

44 Јока, Д., „Извршење алтернативних санкција у Републици Србији“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, Ингермекс, Београд, 2009, стр. 131-132.

II САВРЕМЕНИ ОБЛИЦИ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА УМЕСТО КАЗНЕ ЗАТВОРА И ДРУГЕ МЕРЕ КОЈЕ СЕ ПРИМЕЊУЈУ ПРЕМА ДЕЛИНКВЕНТИМА

1. Савремени облици алтернативних санкција

Константиновић-Вилић Слободанка и Костић Миомира истичу да се алтернативне санкције и мере јављају у више облика као: накнада имовинске штете и/или поравнање учинилац-жртва; друштвено-користан рад; амбуланти социјално-педагошки третман; мере појачаног (електронског) надзора на слободи и кућни затвор. У пенологији се сви ови облици алтернативног кажњавања називају „правим“, за разлику од супститута казне затвора, који постоје како у домаћим, тако и у страним законодавствима, попут новчане казне, мера упозорења и мера безбедности. У пракси је често веома тешко разграничити ове облике санкционисања, па се пробација у савременим англо-америчким системима комбинује са мерама електронског надзора и праћења или краткотрајним затворима, при чему она мења своју првобитну намену.

1.1. Новчана казна

Новчана казна, дефинише се као „кривична санкција имовинског карактера, која се састоји у обавези осуђеног лица да у одређеном року уплати у корист државе досуђени новчани износ, под претњом да ће се, у случају неиспуњења, наплата принудно извршити, односно преиначити у казну затвора“. Орган који изриче ову казну

је суд, а своју обавезу делинквент испуњава према држави. Она се може извршити и према округу или било ком другом ентитету који одреди суд.⁴⁵

Као кривична санкција, која има већ дугу историју, новчана казна јавила се још од краја XIX века као погодно средство принуде од стране државе. Временом је она постала супститут краткотрајној казни затвора и данас се може изрећи извршиоцима лакших кривичних дела. Једна од карактеристика новчане казне огледа се у њеној специјаној превенцији, јер се на осуђеника делује казном која остварује тренутни ефекат. Главна предност новчане казне, свакако је, та што многа кривична дела, а посебно неки кривци због тежине дела и нарочите околности и мотива под којима су извршени, много су прикладнији за новчано кажњавање него за краткотрајну казну затвора која би остала неефикасна.

У кривичноправној и пенолошкој литератури могуће је уочити неколико предности које новчана казна има у односу на казну затвора и остале санкције. Изрицањем новчане казне осуђеник се не издваја из његове социјалне средине, чиме се избегавају негативни ефекти затварања, не нарушавају породични, радни и социјални односи осуђеног. Њеном применом избегавају се ризични контакти у оквиру неформалног система, па самим тим и нема криминалне инфекције. Ова казна не изазива негативне реакције околине, осећање одбачености и жигосање осуђеног лица као затвореника и држава нема трошкове око извршења ове казне. Због многих слабости у извршењу казни затвора и последицама које има по осуђеног, новчана казна се све више примењује у пракси. Осим тога, она је једноставна за извршење, нема толико негативних ефеката по ментално здравље осуђеног и слично.

Проблем новчане казне је што она, уз све предности над осталим санкцијама, има и озбиљних недостатака. Неадекватна је за санкционисање тешких деликата, за велики део криваца (добро ситуираних) она, у суштини, не представља санкцију; и, на крају, за велики број делинквената, осуђених лица, тешко је наплатива, па се ипак замењује још неадекватнијом казном затвора.

Међутим, она не може увек да буде супститут за казну затвора, јер је то лакша санкција у односу на лишавање слободе. Осим тога, исти износ новчане казне изречен за слично кривично дело неке може представљати оптерећење кућног буџета, а другоме је пак то јефтини излаз из непријатне ситуације. То се и потврђује чињеницом да осуђени који су слабо ситуирани често нису у стању да плате ове казне, па им се она

---

45 Константиновић Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 255.

заменењује затвором што није случај са боље ситуираним преступницима. На тај начин врши се дискриминација у степену кажњавања што није прихватљиво с аспекта основног правног принципа једнакости грађана пред законом.

Обрад Перић истиче да „свака казна, треба да буде равномерна (једнака) тј. да је сви осуђени, по могућности, подједнако осећају, односно да код сваког од њих производи исти интензитет патње. Поред тога, пожељно је да је дељива, тј. да у конкретном случају може бити већа или мања, с обзиром на карактеристике кривичног дела и учиниоца. Међутим, ови захтеви понекад се могу наћи у колизији, нарочито у оном случају када законодавац за неко кривично дело прописује сувише велике казнене оквири који иду дотле да би се запрећена казна могла означити као релативно неодређена“.⁴⁶

Превентивни утицај ове казне могуће је остварити само уколико она погађа самог учиниоца кривичног дела и уколико је правилно одмерана (јер би ефекат њеног симболичног одређења само подстакао делинквента на даље вршење кривичних дела).

Постоје различити системи који се користе за законско прописивање и одмеравање новчане казне. Као најважнији издвојили су се: систем прописивања и одмеравања новчаних казни у фиксним износима; систем одређивања новчане казне на дане; систем просечних личних доходака; систем пропорционалног одмеравања новчане казне; мешовити систем одмеравања новчане казне.

Систем фиксних износа представља класичан начин изрицања новчане казне у највећем броју кривичних законодавства. Овакав начин подразумева фиксно одређивање износа казне или општег минимума и општег максимума и посебних минимума и максимума за свако поједино кривично дело. Европске земље новчану казну одмеравају кроз одређени број дана-новчане казне. тзв. *систем одређивања новчане казне на дане*, док је за САД карактеристично одмеравање новчане казне према врсти кривичног дела које је учињено. *Систем пропорционалних личних доходака* према коме се новчана казна изриче у зависности од просечног личног дохотка у држави, федералној јединици или некој мањој административној територијалној јединици, односно у зависности од просечног личног дохотка учиниоца кривичног дела. *Систем пропорционалног одмеравања новчане казне* где се новчана казна изриче у одређеној пропорцији (сразмери) према штети која је учињена кривичним делом или са висином противправне имовинске користи, која је прибављена извршењем дела, али

⁴⁶ Перић, О., „Казнени оквири у југословенском кривичном законодавству“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, Београд, 1994, стр. 75.

је могућа и друга врста пропорције. „Код мешовитног система долази до одступања од доследности у примени основног усвојеног система и до комбиновања приликом одмеравања новчане казне у циљу постизања бољих решења у примени новчане казне.“⁴⁷

Наиме, наш Кривични законик предвиђа два система за одмеравање новчане казне: дани-новчане казне (као приоритетан) и фиксни систем (као секундарни, који је постојао и раније).

1.1.1. Новчана казна у дневним износима

Одређивање висине новчане казне у дневним износима је новост у нашем систему санкција, иако је широко прихваћена у европским законодавствима. Овај систем одређивања се врши тако што се одмерена казна изражава у виду одређеног броја дана-новчане казне.

Број дневних износа се одређује на основу општих правила о одмеравању казне, при чему суд има у виду сврху кажњавања и узима у обзир олакшавајуће и отежавајуће околности, а нарочито степен кривице, побуде из којих је дело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне природе, његово држање после учињеног кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца (члан 54. став1. КЗ).

Вредност једног дневног износа новчане казне суд утврђује тако што одреди разлику између свих прихода и имовине коју поседује осуђени и укупних расхода учиниоца кривичног дела. Тако добијен износ дели се, према нашем Кривичном закону, са бројем дана у протеклој календарској години, чиме се добија вредност једног дана новчане казне. Потом се добијена вредност дневни износи множе са бројем дневних износа при чему се добија износ новчане казне.

Поред тога, судија је приликом овог начина одмеравања казне везан двоструким ограничењима:

- 1) број дневних износа не може бити мањи од 10 нити већи од 360,
- 2) висина једног дневног износа не може бити мања од 500 динара нити већа од 50 000 динара.

---

⁴⁷ Константиновић-Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 255.

Број дневних износа новчане казне на основу слободне процене суда утврђује се у оквиру следећих распона:

- од 60 дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три месеца;
- од 30 до 120 дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до 6 месеци;
- од 60 до 80 дневних износа за кривична дела за која се може изрећи затвор до 1 године;
- од 120 до 240 дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до 2 године;
- најмање 180 дневних износа за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три године;
- у оквиру прописаног броја дневних износа за кривична дела за која је као једина казна прописана новчана казна (члан 49. КЗ).

Према чл. 50 Кривичног законика судија је обавезан да најпре покуша да казну одмери по систему дани-новчане казне, а ако то није могуће, користиће систем фиксног одмеравања казне. Због тога судија је дужан да на сваки начин дође до података који се односе на приходе и расходе учиниоца кривичног дела. У циљу утврђивања новчане казне суд може да захтева одговарајуће податке од банака, других финансијских установа, државних органа и правних лица који их не могу ускратити, чак се не могу позивати ни на заштиту пословне или друге тајне.

Уколико се не могу прибавити веродостојни подаци о приходима и расходима учиниоца кривичног дела, или није остварио приход, али је власник имовине или је носилац имовинских права, суд је овлашћен да на основу расположивих података по слободној процени утврди висину једног дневног износа новчане казне.

1.1.2. Новчана казна у одређеном износу

Новчана казна може да се изриче у фиксном износу који се утврђује у оквиру прописаних минимума и максимума новчане казне. На тај начин новчану казну у одређеном износу суд ће одмерити када није у могућности да ни на основу слободне процене одредни висину једног дневног износа или ако би то утврђивање о приходима и нужним расходима учиниоца кривичног дела знатно продужило трајње кривичног поступка. У овом случају суд изриче новчану казну у оквирима прописаним законом, у

распону од десет хиљада до милион динара. Од овог распона новчане казне постоји изузетак, ако је кривично дело учињено из користољубља новчана казна се може изрећи до десет милиона динара.

У члану 50. Кривичног законика, код оваквог начина одређивања новчане казне иста се као главна казна изриче у следећим оквирима: 1) за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три месеци - до сто хиљада динара; 2) за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до шест месеци - од двадесет хиљада до двестотине хиљаде динара; 3) за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до једне године - од тридесет хиљада до тристотине хиљада динара; 4) за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до две године - од педесет хиљада до петстотина хиљада динара; 5) за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три године - најмање сто хиљада динара; 6) у оквиру прописаног износа за кривична дела за која је као једина казна прописана новчана казна.⁴⁸

1.1.3. Извршење новчане казне

Кривични законик РС прописује у чл. 43 да се новчана казна може изрећи учиниоцу кривичног дела и као главна и као споредна казна. За кривична дела извршена из користољубља новчана казна као споредна казна може се изрећи када није прописана законом или кад је законом прописано да ће се учинилац казнити казном затвора или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора. (КЗ РС чл.48).

Решење којим се одређује извршење новчане казне доноси по службеној дужности суд који је изрекао првостепену пресуду (ЗИКС чл.175-180а). Рок за плаћање новчане казне одређује се пресудом. Тај рок не може бити краћи од 15 дана, нити дужи од три месеца. У оправданим случајевима суд може дозволити да осуђени плати новчану казну у ратама, с тим да рок исплате не може бити дужи од једне године (КЗ РС чл.51 ст.1). У погледу надлежности и поступака за наплату новчане казне, примењује се одредбе Закона о извршном поступку, уколико одредбама ЗИКС-а није другачије одређено.

---

48 Наведено према: Мрвић-Петровић, Н., „Кривично право-општи и посебни део“, Треће измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 144-145.

Ако осуђени не плати новчану казну у одређеном року који је утврђен у правоснажној одлуци, приступа се њеној принудној наплати. Принудна наплата се врши најпре пописом и продајом покретних ствари, а уколико то није довољно, онда и продајом прво покретних ствари, а потом и продајом непокретних ствари осуђеног лица. Принудном наплатом новчане казне суд ствара одређене трошкове, које је дужан да плати осуђеник, јер је до стварања ових трошкова дошло његовим поступањем. Средства добијена од наплаћене новчане казне приход су буџета Републике Србије.

Уколико осуђени не плати новчану казну у одређеном року, суд ће новчану казну или неплаћени део новчане казне заменити казном затвора. Обрачунавање се врши тако што се за сваких започетих хиљаду динара одређује један дан казне затвора, с тим да казна затвора не може бити дужа од шест месеци. Уколико је износ новчане казне већи од седамсто хиљаде динара, казна затвора не може бити дужа од једне године. Ако је осуђени платио само део новчане казне, суд ће остатак казне сразмерно заменити казном затвора. Оног тренутка када осуђеник исплати остатак новчане казне, казна затвора се обуставља.

Наш Закон такође предвиђа могућност да се неплаћена новчана казна може заменити и казном рада у јавном интересу. Суд ће за сваких започетих хиљаду динара новчане казне одредити осам часова рада у јавном интересу, с тим да рад у јавном интересу не може бити дужи од 360 часова. После смрти осуђеног новчана казна се неће извршити (КЗ РС чл.51). Новчану казну осуђеног лица у његово име може платити и неко друго лице (члан породице или блиски сродник) уз његов пристанак.

1.2. Рад у јавном интересу

Константиновић-Вилић Слободанка и Костић Мимоира, истичу да се „један од начина реинтеграције делинквената у заједницу и надокнаде штете жртвама састоји у изрицању наредбе делинквенту да изврши неку услугу у корист друштвене заједнице, плати казну држави или обештети жртву (restitution). Некада се комбинују две или више наведених обавеза. Служење у заједници се дефинише као рад који се обавља у корист заједнице без накнаде“⁴⁹.

Обављање рада у корист заједнице, као симболички облик „поправљања“ штете причињене друштву извршењем кривичног дела, данас је широко прихваћена санкција

---

49 Константиновић Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 252.

у европским законодавствима. Прве земље које су увеле ову врсту казне биле су Енглеска и Велс 1972. године. Ова мера је била прописана британским Criminal Justice Act-ом, крајем 70-их и током 80-их прихваћена је, осим у Великој Британији и Републици Ирској, у континенталној и северној Европи: у Белгији, Француској, Луксембургу, Холандији, Италији, Немачкој, Швајцарској, Шпанији, Португалији, Данској, Норвешкој, Финској, Кипру. Такође, источно-европске земље (Пољска, Чешка, Мађарска, Казахстан, Киргистан итд) као и некадашње државе са подручја СФРЈ (Словенија, Хрватска, Македонија) увеле су ову казну.

Међутим, сама концепција рада у јавном интересу није нова. У САД употреба затвореника за рад на пројектима као што су изградња и поправка путева и другим друштвено корисним пројектима датира из времена које претходи Рату за независност. Чак и у двадесетом веку поједине земље унутар САД-а настављају да кореника (који се помиње као „рад банди“). „Перид, који наступа после окончања Грађанског рата (1861-1865), када је употреба „радних банди“ и позајмљивање затвореника за рад била у успону у јужним државама, описан је као период „најављивања нарочито неславног дела америчке историје везане за кривично кажњавање. Када би таква пракса и данас постојала, она би морала да се усалгласи са много строжим међународним и домаћим стандардима који се односе на људска права“.⁵⁰

Модерна шема служења у заједници, као једне од кривичних санкција, развијена је из идеја које се се појавиле 1960-их у САД и биле су везане за унапређење система кажњавања. Затвор је представљао место где би требало да се изврши ресоцијализација и рехабилитација осуђеника. Први такозвани вид служења заједници везује се за 1966. годину и округ Алмеда у Калифорнији, где су сиромашне жене које су извршавале саобраћајне прекршаје у замену за новчану казну обављале послове у заједници, чиме се смањивао број жена у затвору.

У Енглеској и Велсу бриге везане за социјалну и економску цену затворске казне и дилеме у погледу њене ефикасности су 1996. године довеле до основања Саветодавног већа за систем кривичног кажњавања. Веће је 1970. године поднело извештај којим је препоручено увођење наредбе служења у заједници. „Године 1973. донет је Закон о овлашћењима кривичних судова, којим је предвиђено увођење наредби о служби у заједници као посебна санкција. После посебног испитивања социјалне

---

50 Толесон, Е., „Служење у заједници као могућа санкција у Сједињеним Америчким Државама, Канади и Европској Унији“, *Алтернативе-затворским казнама*, op.cit., наведено према: Константиновић Вилић, С., Костић, М., op.cit., стр. 252.

ситуације осуђеног лица, које је старо најмање седамнаест година и коме се суди за дело за које се не може изрећи казна затвора, суд је могао да изрекне санкцију рада у заједници без накнаде у периоду не краћем од четрдесет и не дужем од двестачетрдесет сати.⁵¹ Међутим, суд је ову казну могао да изрекне једино ако се починилац са тим сагласи. Починилац је могао да буде део „радне снаге“ или је могао да обавља посао на посебном месту, индивидуално. „Енглеска шема је послужила као модел за велики број европских земаља и за земље Комонвелта.“⁵²

Суштина ове санкције је примена конструктивног рада ради репарације. Ову меру чини осуђивање преступника, уз његову сагласност да одређени број сати ради у корист заједнице. Осуђени раде у клубовима, болницама, хотелима, укључује се у активност центара за помоћ женама, жртвама насиља у породици или старијим суграђанима, понекад домова за смештај старих, болница или црквених домова и сл. На тај начин позитивно се утиче на осуђеника, ствара се код њега осећање одговорности и избегава негативан ефекат затворске средине, а и постижу се бољи економски ефекти него казном затвора.

Концепција рада у јавном интересу заснива се на комбинацији циљева кажњавања, рехабилитације и репарације причињене штете. Сама мера има неколико облика: у неким земљама то је независна и главна санкција, у другим она се везује за условну осуду, а у трећим постоје оба модалитета. Иако се законодавства појединих земаља прилично разликују у погледу услова неопходних за изрицање ове санкције, за већину је карактеристично да се ова санкција примењује као замена за краткотрајну казну затвора (до шест месеци), при чему одређени број часова рада замењује један дан затвора. Међутим, постоје законодавства која дозвољавају и замену дуже казне (Шпанија). Док немачко законодавство омогућава замену неплаћене новчане казне казном рада у јавном интересу.

На основу судске одлуке којом је одређен рад у јавном интересу, осуђени се упућује у одговарајућу установу у којој треба да обавља рад. Рад који осуђеник обавља врши се у корист друштвене заједнице, али ипак осуђеник је дужан да задовољи одређена мерила квалитета рада и не сме да одсуствује са рада. Свако неиспуњење обавеза од стране осуђеника повлачи са собом одређене последице, с обзиром на то да се окривљени добровољно саглашава са радом, у случају неизвршења или ако његов

---

51 Константиновић-Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 253.

52 Толефсон, Е., *op.cit.*, наведено према: Константиновић-Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 253.

рад није довољно квалитетан, долази до замене другом казном: новчаном казном или казном затвора која се изриче у одрђеној сразмери. Приликом издржавање казне рада у јавном интересу на осуђеног се у потпуности примењују прописи радног законодавства (заштита на раду, али не и права по основу радног односа).

Рад у јавном интересу може се организовати само у релативно стабилним економским приликама у друштву јер је неопходно да се обезбеди одговарајући број слободних радних места на којима би била ангажована осуђена лица. Сама организација и надзор над спровођењем ове мере може бити на различите начине уређена. Надзор над обављањем рада у јавном интересу могу да врше: државни службеници, нарочито пробациона служба, органи управе или социјалног старања на нивоу локалне самоуправе.

Казна рада у јавном интересу представља новину у нашем кривичном законнику, уведена по узору на законодавства западних земаља у којима се са успехом примењује. Прве назнаке увођења ове мере у наше законодавство можемо наћи у радном тексту предлога општег дела Кривичног законика Савезне републике Југославије из јуна 1996. Којим је предвиђена мера „друштвено–користан рад“ у коме се наводи да: „уместо казне затвора до једне године суд може учиниоцу кривичног дела изрећи меру друштвено корисног рада у истом трајању, ако он то прихвати“.⁵³ Ова мера је подразумевала одузимање дела зараде лицу које обавља послове на свом радном месту, што је својевремено критиковано као прикривена новчана казна.

Међутим, по први пут у историји нашег кривичног законодавства, рад у јавном интересу је прописан као казна Кривичним закоником Републике Србије из 2005. године. Законом о изменама и допунама Кривичног законика (члан 6.) измењена је одредба члана 44. КЗ РС, којом је сада прописано да се рад у јавном интересу може изрећи и као главна и као споредна казна. Уколико би рад у јавном интересу био изречен као споредна казна, онда би требало да посложи као допунска мера кажњавања са циљем да појача или допуни дејство главне казне.

Рад у јавном интересу се може изрећи за кривична дела за која је прописан затвор до три године или новчана казна. Под радом у јавном интересу се подразумева сваки друштвено користан рад којим се не вређа људско достојанство и који се не врши с циљем стицања добити. Дефинисање тачне садржине алтернативне санкције је, иначе, једна од обавеза према Токијским правилима и правилу из одговарајућих

---

⁵³ Игњатовић, Ђ., „Савремени облици казне затвора“, *Правни живот*, бр. 9, Београд, 1996, стр. 423-424.

Препорука Савета Европе. Ова врста алтернативне мере не може бити краћа од шездесет нити дужа од триста шездесет часова, а обавља се у току времена које није краће од месец дана, нити дуже од шест месеци. Овакав распон одмеравања ове казне предвиђен је, јер рад у јавном интересу не сме неповољно да утиче на радни статус и радне обавезе осуђеног лица, него да се обавља у слободно време.

Може се расправљати о томе да ли по својој суштини рад у јавном интересу представља казну или санкцију. Рекло би се да има више разлога због којих га можемо сматрати кривичном санкцијом *sui generis* правне природе, јер се овом санкцијом не могу остварити поједине сврхе кажњавања из (чл.42 КЗ), као што су: спречавање учиниоца да чини кривична дела, утицање на друге да не врше кривична дела и изражавање друштвене осуде за кривично дело.

Ипак, може се рећи да је рад у јавном интересу специфична санкција у односу на остале казне. Приликом изрицања ове казне суд је обавези да узме у обзир поједине околности: природу, тежину и врсту кривичног дела; личност учиниоца и његову спремност да обавља рад у јавном интересу будући да се ова казна не може изрећи без пристанка учиниоца (чл.52, ст 4).

Међутим, у складу са међународним стандардима, пристанак окривљеног треба да искључи сваку сумњу у принудни рад. Али, јавна расправа о Нацрту КЗ показала је да, због малог знања о алтернативним санкцијама, постоји потпуно неразумевање ове одредбе: пристанак учиниоца се схвата као пристанак на казну, а не на рад који је саставни део ове санкције. Конкретизацијом одредба о извршењу казне одговарајућим подзаконским прописима, као и едукацијом судија за примену ове казне, недомице би биле отклоњене. Очигледне тешкоће настају и због неусклађености процесног законодавства, јер судије не знају у којој фази главног претреса и на који начин могу затражити пристанак окривљеног. Ово је решено на тај начин што се пристанак окривљеног тражи после његове завршне речи, а пре него што се заврши главни претрес, пошто му се предочи да би за учињено дело мога бити, између осталог кажњен и казном рада у јавном интересу.

Чланом 52. Кривичног законика, предвиђено је да уколико осуђени не обави део или све предвиђене часове рада, суд ће ову казну заменити казном затвора тако што ће за сваких започетих осам часова рада у јавном интересу одредити један дан затвора. Међутим, уколико осуђени редовно испуњава све своје обавезе предвиђене овом казном, суд може по службеној дужности или на захтев осуђеног лица да дужину

изречене казне умањи за једну четвртину (чл.52.ст.6). То је посебна, специфична врста условног отпуста са даље издржавање казне.

Казна рада у јавном интересу може да се примени и као замена за неплаћену новчану казну и то тако што се 1.000 динара казне замењује за осам часова рада у јавном интересу, који може износити најдуже 360 часова.

1.2.1. Извршење казне рада у јавном интересу

Одељење за третман и алтернативне санкције Управе за извршење кривичних санкција је надлежно за организацију, спровођење и надзор над извршењем казне рада у јавном интересу. Поступак за извршење казне рада у јавном интересу покреће суд, који је донео првостепену одлуку, пред повереником посебне организационе јединице Управе према пребивалишту односно боравишту осуђеног (чл.181).

У року од три дана, када је одлука о казни рада у јавном интересу постала извршна, суд доставља ову одлуку Организационој јединици у саставу Управе надлежној за третман и алтернативне санкције заједно са подацима о личности осуђеног прибављеним у току кривичног поступка. Рад у јавном интересу обавља се код правног лица (послодавца), који се бави делатношћу, у оквиру које се може остварити општа сврха кривичних санкција.

Повереник одређује врсту рада, водећи рачуна о способностима, стеченим знањима и здравственом стању осуђеног лица. Такође, приликом извршења ове казне он посебно сарађује са службом за запошљавање, центром за социјални рад, органима јединице локалне самоуправе и органом унутрашњих послова. Повереник је овлашћен да прати извршење казне и о томе обавештава суд и Управу. Ближи прописи о извршењу казне рада у јавном интересу, статус и услови за одређивање повереника, овлашћења, начин рада, одговорност, обавезе повереника, као и евиденција извршења казне, регулисани су Правилником, који је донео министар надлежан за правосуђе, у сарадњи са министром надлежним за рад.

Послодавац који испуњава услове за извршење рада у јавном интересу закључује уговор о сарадњи са Министарством правде у коме се, поред основних података о послодавцу, наводи опис и обим послова на којима се може обављати рад у јавном интересу, као и место обављања рада. На основу тог уговора закључују се појединачни уговори за сваког осуђеног, којим се одређује међусобни однос министарства, послодавца и осуђеног у вези са обављањем рада у јавном интересу.

Уговором се посебно регулише накнада штете коју на раду или у вези са радом евентуално може претрпети осуђени или треће лице. Послодавац остварује право на накнаду штете проузроковане радом осуђеног у складу са општим прописима.

Рад у јавном интересу обавља се код послодавца који се бави делатношћу од друштвеног интереса, а нарочито хуманитарном, здравственом, еколошком или комуналном. Према правилнику о извршењу казне рада у јавном интересу, послодавац има следеће обавезе: 1) да распореди осуђеног на одговарајуће послове, чије обављање не може угрозити или нарушити његово здравље; 2) да одреди представника, који ће пратити рад и понашање осуђеног на раду, и о томе извештавати повереника; 3) да током обављања рада у јавном интересу примењује опште прописе, који се односе на услове рада, радно време, одмор у току рада, дневни или недељни одмор, као и безбедност и здравље на раду.

Надзор над обављањем рада у јавном интересу врши повереник кога према пребивалишту, односно боравишту осуђеног лица одређује директор Управе за извршење заводских санкција. Након пријема судске одлуке у року од три дана, повереник је дужан да позове осуђеника на разговор. У року од 15 дана након обављања разговора повереник одређује све појединости везане за обављање рада у јавном интересу (почетак и рок завршетка рада, место рада, врсту и обим послова, име и презиме послодавца који непосредно прати рад осуђеног). Повереник ће на једноставан и разумљив начин упознати осуђеног са сврхом обављања рада у јавном интересу, његовим обавезама и последицама неиспуњења обавеза (члан 7 Правилник о извршењу казне рада у јавном интересу.)

Уколико током извршења рада у јавном интересу настану неке непредвидиве околности, које спречавају његово спровођење (болест осуђеног која захтева дуже лечење или неке друге околности), повереник има обавезу да одмах обавести суд и Одељење за третман и алтернативне санкције. Ако је осуђени из оправданих разлога спречен да обавља рад у јавном интересу, дужан је да обавести повереника и послодавца у року од 24 часова од настанка разлога спречености.

Повереник је у непосредном контакту са осуђеником најмање једном месечно, а по потреби и чешће и он је дужан да извештај о реализацији рада у јавном интересу доставља суду и Одељењу за третман и алтернативне санкције након истека половине казне (редовни извештај) и у року од осам дана од завршетка рада у јавном интересу (завршни извештај). По потреби, повереник доставља и извештаје о околностима које битно утичу на реализацију рада у јавном интересу (члан 11 Правилника).

У случају да осуђени не испуњава своје радне обавезе или их грубо занемарује, представник послодавца је дужан да о томе обавести повереника. Под занемаривањем радне обавезе сматра се кашњење на рад, неоправдано одсуствовање са рада, напуштање рада, намерно довођење себе у стању умањене радне способности, намерно оштећивање средства за рад, непоштовање организације и начина рада, других запослених и корисника рада (члан 14). Уколико повереник на основу обавештења представника послодавца установи да осуђени занемарује своје радне обавезе, обавиће разговор са њим и упозориће га на последице таквог поступања. Ако осуђени и након упозорења настави са занемаривањем својих радних обавеза, повереник ће о томе обавестити суд и Одељење за третман и алтернативне санкције, наводећи чињенице, околности и разлоге (члан 15 Правилника).

Одељење за третман и алтернативне санкције води евиденцију извршења рада у јавном интересу, која се састоји од матичне књиге и досијеа извршења казне. Матична књига садржи основне податке о осуђеном, назив суда који је изрекао правоснажну пресуду, број пресуде, име и презиме повереника, седиште повереника, почетак и престанак извршења казне, измене пресуде и примедбе. Досије извршења рада у јавном интересу води повереник за сваког осуђеног. Досије садржи: правоснажну пресуду, личне податке о осуђеном, назив повереника, програм, листу праћења извршења казне, извештаје и завршни извештај (чл. 17-18 Правилника).

Правилником је, такође, дефинисан статус повереника, услови за његово одређивање (стручна спрема, карактеристике личности, мотивација итд), овлашћења, начин рада, одговорности, обавезе, услови под којима повереник може бити замењен, као и евиденција и легитимација повереника (чл. 20-30 Правилника).

1.3. Накнада штете

Прве идеје да се накнада штете дефинише као кривична санкција јавиле су се још 1921. године, нацртом тадашњег италијанског Кривичног закона. На тај начин скренута је пажња да се накнада штете може употребити као кривична санкција. Касније су могућности кажњавања накнадом штете размотрени у англо-саксонском праву, а одатле је ова санкција уведена у европска кривична законодавства.

Мрвић-Петровић Наташа, истиче да „коришћење помирења учиниоца и жртве одговара општем теоријском концепту тзв. диверзионог или диверсификационог кривичног модела у коме се предвиђа да се накнадом штете може избећи кривични

поступак, па чак и елиминисати потреба за кривичном осудом учиниоца, без обзира на чињеницу постојања дела⁵⁴. Овај се поступак користи са циљем растерећења кривичне процедуре.

Накнада штете је начин да се споразумно разреши конфликт између учиниоца и жртве током неформалног поступка мирења применом програма помирења (recontillation programs). Уз присуство и посредовање државних службеника, медијатора и волонтера обавља се добровољни контакт између учиниоца кривичног дела и жртве. Међутим, оваква пракса помирења не може бити примењивана код извршења тешких кривичних дела (против живота и тела, полне слободе, имовине).

Кривичним закоником Републике Србије (чланом 59) отворена је могућност да се поравнање учиниоца и оштећеног уважава приликом одмеравања казне. Према члану 59. предвиђено је да суд може ослободити од казне учиниоца кривичног дела за које је прописана казна до три године или новчана казна ако је на основу постигнутог споразума са оштећеним испунио све обавезе из тог споразума. И код тежих кривичних дела (за која је прописана казна затвора до 5 година), ако је окривљени после извршеног кривичног дела, а пре него што је сазнао да је откривен, отклонио последице дела или надокнадио штету проузроковану кривичним делом, може факултативно бити ослобођен од казне. „Примена овог решења води скретању тока кривичног поступка у каснијој фази, на главном претресу и доводи до значајне улоге саме жртве која има значајно активно учешће у делу који се односи на постизање споразума између жртве, односно оштећеног и учиниоца о обавезама које учинилац треба да испуни.“⁵⁵

Године 2005. у Србији је донешен Закон о посредовању - медијацији⁵⁶. Овим законом одређују се правила поступка посредовања – медијације у спорним односима, а нарочито: у имовинскоправним односима физичких и правних лица, трговинским, породичним, радним и другим грађанским односима, управним и кривичним, у којима стране могу слободно да располажу, уколико законом није прописана искључива надлежност суда или другог органа (чл.1).

---

54 Мрвић-Петровић, Н., „Накнада штете жрвти кривичног дела“, Војноиздавачки завод и институт за упоредно право, Београд, 2001, стр. 73.

55 Костић, М., „Ресторативна правда у домаћем законодавству“, *op.cit.*, стр. 68.

56 Наведено према: *Закон о посредовању-медијацији*, „Службени гласник РС“, бр. 18/2005.

2. Облици затворског третмана

Настојања да се превазиђу недостаци извршења казне краткотрајног затвора довела су најпре до употребе различитих варијанти затворског третмана. „У формалном смислу под краткотрајним казнама затвора сматрају се казне у распону од седам дана до шест месеци. У функциоаналном (материјалном) смислу, дужина казне није одлучујући критеријум, те би се краткотрајним казнама могле прибројати и казне трајања девет или дванаест месеци, јер је то свака казна за време чијег трајања није могуће применити редовне мере васпитног утицаја на осуђеника.“⁵⁷ То значи да оваква казна не може постићи своју сврху.

Неповољни ефекти казне лишења слободе највише долазе до изражаја код краткотрајне казне затвора. Сматра се да ова казна изазива штетне последице по психичко и физичко здравље осуђеног лица, његов породични и социјални статус, као и по друштвено окружење, а да није делотворна у мери која би оправдала њену примену. Због тога су и у предратној југословенској правној литератури изношена схватања да краткотрајне казне затвора имају „органичне“ мане које се не могу лако исправити, као и да се највећи недостаци тичу начина њиховог извршења, а не њихове природе.⁵⁸

Најважнији недостатак краткотрајне казне затвора састоји се у кратком периоду извршења ове казне која није подобна за спровођење преваспитног третмана. Негативан ефекат ове казне је и у томе што тако кратак период онемогућава да се у потпуности упозна структура личности осуђеника и да се према њему примени адекватан преваспитни третман. За време периода извршења ове казне осуђеник је углавном пасиван, ништа не ради па се и не може предузети било каква стручна обука. Он је „иза решетака“ упућен на дружење са осталим осуђеницима и на тај начин расту ризици „од криминалне инфекције“, а затвори постају „школе криминалаца“. Позитивна страна краткотрајне казне затвора јесте што се држањем осуђеног у затвору током одређеног времена друштво штити од криминалитета.⁵⁹

Кривична дела због којих се осуђеници упућују на издржавање краткотрајне казне затвора су мање друштвено опасна у односу на неповољне ефекте краткотрајног затвора. Сматра се да би било хуманије и нарочито делотворније применити неке

---

57 Мрвић-Петровић, Н., „Алтернативне кривичне санкције и поступци“, *op.cit.*, стр. 47-48.

58 *Ibid*

59 Наведено према: Карабец, З., *op.cit.* 132.

другачије, мање репресивне мере према таквим починиоцима кривичних дела. Први корак у том правцу било је осмишљавање модификација затворског третмана увођењем: кућног притвор, тзв. викенд затварања, полудневног затварања - *semiliberty*, *semidetention*, *semicustody*. Такође, примена условног отпуштања и боравка у такозваним транзиционим хостелима или „кућама на пола пута“.

Други начин односи се на примену условног отпуштања (или других института сличног садржаја) и боравка у тзв. транзиционим хостелима или „кућама на пола пута“ (*half-way houses*, у Енглеској: *bail hostel*), али и краткотрајног затварања у смислу „шок терапија“ и логора за обуку у неким земљама (САД). Обавезан електронски надзор одређује се уз неке од ових мера.

Мере полузатварања су у дугој употреби у САД, Аустралији, Новом Зеланду и земљама Јужне Америке и у европским државама, попут: Велике Британије, Италије, Шпаније, Холандије, Пољске, Русије. Кућни притвор је иновација везана за америчко законодавство и може се користити и као замена за притвор у току кривичног поступка, допунска мера уз пробацију или приликом условног отпуста. Почев од 1983. године у САД кућни притвор се допуњује електронским надзором. Иначе, кућни притвор допуњен електронским надзором предвиђен је у кривичним законодавствима Македоније и Хрватске.⁶⁰

2.1. „Куће на пола пута“

У криминолошким теоријама, које припадају социолошком правцу, често се наглашавају последице погрешне социјализације делинквената. Они нису били у могућности да се успешно интегришу у своју средину. За многе од њих прелаз из затвора на слободу је тежак, посебно ако су били осуђени на дуже временске казне затвора. Неке државе омогућавају смештај тих осуђеника у „куће на пола пута“ пре безусловног отпуста.⁶¹ У посебним објектима, који се називају „куће на пола пута“, осуђеници живе одвојено од остале популације, уз обавезу да учествују у одређеном третманима који им помажу да превазиђу одређене тешкоће (одвикавање од болести зависности-алкохола или дроге).

---

60 Наведено према: Костић, М., „Неки савремени облици кривичних санкција уместо казне лишења слободе (други облици затворског третмана)“, *op.cit.*, стр. 185.

61 Константиновић Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 257.

При том, без обзира на третмане који су организовани у самом заводу, они настављају да током дана похађају школу или обављају свој посао. У „кућама на пола пута“ смештени су учиниоци кривичног дела током условног отпуштања или пошто су пуштени из притвора, са циљем да се привикну на живот на слободи.

Ова институција настала је у Енглеској и Ирској почетком 1800. године, а касније се јавила и у САД где није доживела нарочити успех. Прве „куће на пола путу“ које су се јавиле у Њујорку 1825. године, а наредне године и у Бостону биле су намењене за одбеглу малолетничку популацију и њихов главни циљ био је да „геотизирају“ осуђена лица пуштена на слободу и спрече криминално понашање.

Велики успех „куће на пола пута“ доживеће тек 50-их и 60-их година 20. века, када ће се и њихово бројчано стање повећати, како у јавном, тако и у приватном сектору. Подаци о успешности примене оваквих програма су контрадикторни. Према једнима, оне редукују рецидивизам и у исто време служе као јефтинија алтернатива затвору, а док друге студије указују на негативне последице примене ових мера по заједницу, због чега грађани често одбијају да се у њиховом суседству отварају овакве куће.

Слично „кућама на пола пута“ постоје центри за тзв. радни отпуст у коме бораве осуђени током условног отпуста док раде, школује се или се обучавају за неко занимање. За разлику од „кућа на пола пута“, центри за радни отпуст се организују и финансирају из јавног буџета, а операционализацију спроводи савезна или државна-чланица.⁶²

2.2. **Краткотрајни затвор (шок затварање) и логори за обуку**

С циљем превазилажења превеликог броја осуђеника у затворима уведено је шок затварање, које се може јавити у различитим облицима, али су сви осмишљени како би омогућили затварање делинквента на кратко време уз надзор унутар заједнице. „Овај термин користи се као синоним за шок пробацију, која је уведена 1965. године у америчкој држави Охајо. Охајо програм је значао да судија може осудити делинквента на краткотрајно затварање уз изречену порбацију.“⁶³

---

62 Мрвић-Петровић, Н., „Криза затвора“, Војноиздавачки завод, Београд, 2007, стр. 331.

63 Константиновић- Вилић, С., Костић, М., *op.cit.*, стр. 250.

Приликом примене овог програма делинквент се излаже шок затварању, пре него што буде стављен под шок пробацијом. Тако да се се на тај начин избегава лош утицај затворског искуства. Међутим, временом су упућене критике на рачун овог програма, истичући да се њиме губи основни смисао пробације, а то је избегавање негативног утицаја затвора.

Осуђеник који је стављен под шок пробацијом, упућује се у затвор и на тај начин излаже се утицају затворске средине. За разлику од шок пробације, шок затварање издваја осуђеника у посебне установе које се називају логори за обуку. Дисциплина која у њима влада, подесећа на строги режим који се примењују у војсци. У оквиру логора за обуку, осуђеници су подвргнути мерама рехабилитације, третманима за одвикавање од болести зависности, а поред тога баве се и физички активностима.

Овакав начин алтернативног кажњавања иако је релативно нов, већ је критикован од стране пенолога у САД. „Они су критиковали логоре за обуку сматрајући да војнички начин поступања и живота не успева ни у војсци у данашње модерно време, а када се при томе тај начин употпуни циљевима рехабилитације настаје низ негативних последица.“ У оквиру ових установа јавља се агресивност, како међу осуђеницима, тако и међу особљем, које је задужено за спровођење ових програма.

Због тешкоћа које се јављају приликом спровођења ове казне поједине државе САД укунули се ову врсту казне. „Тако на пример, августа 1997. Године Управа за поправљање државе Калифорније је објавила да је у плану тренутно укидање једног логора за обуку који је постојао у оквиру корекционог система за одрасле, а био је лоциран у Сан Квентину. Пре тога, држава је одобрила петогодишњи експериментални програм за логоре који није добио одобрење за обнову 1997. године.“⁶⁴

Када је реч о успеху који је постигнут овим програмом, запажено је само запошљавање осуђеника, који су прошли кроз професионалну обуку, али на пословима који су плаћени нешто више од минимума. Док до умањења рецидивизма није дошло. Такође, трошкови оваквог начина кажњавања били су само нешто мање од трошкова затварања оних који су били осуђени на казну затвора. „Тако су ипак у држави Калифорнија задржани логори за обуку у неким окузима, који су по први пут примили ненасилне малолетне делинквенте. Држава Мериленд затворила је све логоре,

⁶⁴ Костић, М., „Неки савремени облици кривичних санкција уместо казне лишења слободе“, *op.cit.*, стр. 188.

док је држава Џорџија отпочела са њиховим укидањем после негативне евакуације коју је о њима проследило Министарство правде САД.⁶⁵

2.3. Кућни затвор

Кућни притвор, као алтернативна санкција, настао је с циљем умањења превеликог броја осуђеника у затворима, без обзира да ли се примењује са или без електронског надзора.

„Кућни затвор или кућни притвор (*home detention, home confinement, house arrest, incarceration at home, domicil restriction*) је мера чија се примена последњих година проширује, захваљујући, између осталог, могућности надзора уз помоћ нових технологија. Различити изрази који се користе да означе кућни притвор (или можда тачније кућни затвор) указују, како на разлике у садржини (трајање, начин вршења електронског надзора), тако и на различиту функцију коју остварује ова мера: као замена за притвор, допунска мера која се одређује приликом осуде на пробацију, посебан надзор за осуђене који морају да издржавају део или остатак казне затвора у кућним условима, или као допунска мера уз условни отпуст са издржавања казне затвора.“⁶⁶

Тако да ово није само мера којом се замењује краткотрајни затвор, већ она може бити и санкција или један од начина издржавања преостале казне затвора. Осуђеницима се изриче пробација која се примењује у њиховим кућама. Они су обавези да поштују одређена правила која се односе на то када смеју да напусте просторије свог дома и из ког разлога.

Приликом изрицања ове мере узимају се у обзир лична својства учиниоца кривичног дела као и тежина кривичног дела. Обично се примењује према учиницима лакших кривичних дела (која не садрже елементе насиља), као и за прекршаје. Примера ради за вожњу аутомобила под дејством алкохола. Нарочито је погодна за одређене категорије осуђених лица, која треба отпустити са издржавања казне, због њиховог здравственог стања, за лица која се по први пут јављају као извршиоци кривичних дела,

---

65 Ibid

66 Мрвић-Петровић, Н., Ђорђевић, Ђ., „Моћ и немоћ казне“, Војноиздавачки завод и Институту за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1998, стр. 57.

хронично болесним, старима, инвалидима, трдуницам, болесним од АИДС-а или других заразних болести итд.

Кућни затвор или кућни притвор предвиђен је као посебна санкција у кривичним законодавствима многих земаља. Примењују се у Шпанији и Аргентини, а такође и у Швајцарској и Турској, уколико се ради о болесним осуђеним лицима, наркоманима или лицима старијим од 65 година. У Белгији се примењује од 1963. године, али са максималним трајањем до два месеца, а у Италији кућни притвор уведен је 1986. године и може да замени казну затвора до две године или условни отпуст истог трајања.

У земљама које припадају англо-америчком правном систему, кућни притвор (home detention, house arrest) најчешће се примењује са електронским надзором у оквиру осуде на пробацију. Применом ове мере намеће се обавеза осуђеном лицу да у одређеном периоду не сме напуштати кућу у току слободног времена и/или ноћним часовима. Међутим, судском одлуком су прецизирани одређени услови под којима осуђени може да напусти дефинисани простор, даљина на коју се може удаљити од њега, као и трајање кућног притвора.

Кућни притвор у англо-америчком подручју степенује се према интензитету надзора који се врши над понашањем преступника у време трајања ове мере. Најтежи облик кућног притвора је онај у коме му се забрањује боравак изван стана, осим из разлога стриктно предвиђених судском одлуком (одлазак на посао, у цркву), а сваки други излазак је изричито забрањен. За сваки излазак мора да постоји одобрење, а иначе не постоје ограничења у породичним и друштвеним аспектима осуђеника. (живи са својом породицом, прима посетиоце, гледа ТВ и сл). Извршење овог притвора и поштовање забране кретања контролише социјални радник, на основу извештаја полиције или постављених телефонских прислушних уређаја, посебних електронских средстава постављених у кући или на телу осуђеника.

С тим у вези у неким земљама (Холандији, Шведској, Норвешкој, Великој Британији, Канади и неким од САД) карактеристична је савремена тенденција увођења посебног система за издржавање кратких казни и казни за нискоризичне преступнике, неке врсте „кућног затвора“, путем система електронске контроле, који је симболично назван „велики брат“.⁶⁷

---

67 Наведено према: Радоман, М., op.cit. , стр. 71.

Овакав систем, који је заснован на строгим правилима условне слободе, подразумева постојање одређених критеријума: осуђени мора да има одговарајући стан с електричном енергијом и телефоном (да би се могао инсталирати контролни електронски уређај) и треба да припада одговарајућој структури преступника (у Шведској је више од половине оних који су осуђени због војње у пијаном стању, 17 % су осуђени за неке облике насиља, а остали за ситније крађе, преваре, трговину дрогом и одбијање војне обавезе). Уколико осуђеник прекрши неку од обавеза ризикује да се укључи електронски аларм и да буде искључен из програма. Међутим, идеја о кућном притвору претрпела је доста критика од стране неких пенолошких стручњака. Неке државе САД у којима је примењиван кућни притвор убрзо су одбациле ову санкцију, а у једној федералној студији оглашен је „бескорисан и застрашујућим“. Као нарочите предности кућног притвора издвајају се: ниска цена коштања, друштвене погодности (попут задржавања посла и наставка вођења породичног живота).

2.3.1. Извршење казне кућног затвора у нашем кривичном законодавству

У Закону о извршењу кривичних санкција је новелом из 2011. Унета нова Глава Ша која носи назив „**Извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује**“. Према члану 174а предвиђено је да у случајевима, када суд донесе одлуку, којом се одређује казна затвора извршава без напуштања просторије, у којој осуђени станује, одлука о томе доставља се организационој јединици Управе надлежне за третман и алтернативне санкције (ОЈУНТАС), која, преко свог повереника, утврђује и прати програм извршење казне затвора. Повереника решењем одређује директор Управе у року од осам дана од дана пријема пресуде.⁶⁸

Осуђени коме је одређено извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује не сме напуштати просторије у којима станује. Изузетно осуђени може напустати просторије у којима станује у следећим случајевима:

- 1) због пружање нужне медицинске помоћи осуђеном или члану његовог породичног домаћинства, ако је за пружање медицинске помоћи неопходно напуштање просторија;
- 2) ради редовног одласка на посао, уколико кривично дело због које је осуђен није у вези са радом;

---

68 Ibid

- 3) ради похађање наставе током редовног школовања;
- 4) због одласка на полагање испита;
- 5) због тешке, акутне или хроничне болести, ради одласка на редовне здравствене прегледе;
- 6) због свог венчања или смрти блиског лица;
- 7) због обавезе старања према члановима уже породице предвиђене законом, у случају да ту обавезе не може обављати друго лице;
- 8) због сезонских пољопривредних радова, уколико се осуђену бави пољопривредом као сталном делатношћу;
- 9) због боравка ван просторије у којима станује у трајњу до четири сата дневно, у складу са програмом извршења казне.

Одлуку о дозвољавању напуштања просторија у којима осуђени станује доноси директор Управе, на молбу осуђеног (чл. 174б ЗИКС). Осуђени може просторије у којима станује напустити и без подношења молбе, уколико није у могућности да је поднесе, због потребе пружања хитне медицинске помоћи њему или члану породичног домаћинства коме припада. У том случају, осуђени или члан његовог породичног домаћинства дужни су да у најкраћем року обавесте повереника и доставе му извештај здравствене установе о стању здравља лица коме је хитна медицинска помоћ указана. Повереник о томе одмах обавештава руководиоца ОЈУНТАС.⁶⁹

Имајући у виду овако велики број ситуација у којима осуђени ипак може напустити просторије у којима станује, чини нам се да се оправдано могу поставити два питања. Прво је, код овако широко постављених активности које (ако буду одобрене) осуђени може обављати ван куће, у чему се заправо забрана састоји. Забрана се, дакле, односи на немогућност одласка у шетњу, код пријатеља, у кафану, у биоскоп или слично, путовања, годишње одморе и др. За запосленог човека (коме је дозвољено да одлази на посао) или за ученика или студента (коме је дозвољено да похађа наставу и полаже испите) забрана се практично своди на забрану вечерњих излазака и активности преко викенда. Тако посматрано ова санкција престаје да личи на озбиљну кривичну санкцију и почиње да личи на васпитно кажњавање деце и малолетника од стране родитеља.⁷⁰

---

69 Наведено према: Игњатовић, Ђ., „Новине у праву извршења кривичних санкција Сбије“, *Казнена реакција у Србији*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011, стр. 41.

70 Игњатовић, Ђ., „Кућно затварање-нов модалитет извршење казне затвора“, *Казнена реакција у Србији II део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 124.

Друго питање се односи на могућност контролисања извршења санкције односно прекорачења осуђеникових дозвољених активности ван места становања. То је без обзира на технику електронског праћења (без које би то било потпуно немогуће), веома ретко и компликовано и захтева ангажовање великог броја људи. Контролисати осуђеног колико се задржао у школи или на послу, да ли је морао толико да се задржи, којим средством и којом брзином се враћао кући, да ли је успут негде свраћао (оправдано или не) чини се готово немогућим, а помало и апсурдним. Ово поготову важи за обављање пољопривредних радова за које очигледно не постоји одређено радно време. Овако детаљно праћење свакодневних активности осуђеног лица, ако би уопште и било могуће, захтевало би да сваки осуђеник има бар по једно лице задужено за његово електронско праћење, односно за контролу његовог поштовања наметних правила извршења.⁷¹

Према члану 174г директор Управе може да опозове одлуку којом је дозволио осуђеном да напусти просторије у којима станује из следећих разлога:

- ако више не постоје разлози из члана 174б ЗИКС;
- ако се накнадно утврди да су нетачни подаци наведени у молби осуђеног;
- ако осуђени злоупотреби дозвољену дозволу напуштања просторије;

Ако осуђени самовољно напусти просторије у којима станује у трајњу до 12 часова или два пута у трајању до шест часова, ОЈУНТАС о томе, без одлагања, обавештава суд и полицију. Исти поступак предвиђен је и у другим случајевима обавеза осуђеног односно о околностима које онемогућавају извршење казне (чл.174д).

2.4. Електронски надзор

Систем електронског надзора први пут се јавио у XX веку. „У САД 1983. судија Jack Love, из Албуквирка, у Новом Мексику изрекао је прву санкцију електронског надзора према окривљеном на једномесечну казну затвора. Правни основ је нађен у томе да је, са гледишта права и слободе окривљеног, који би иначе „седео“ у затвору, повољније било да буде ограничен у свом праву на приватност и на слободу кретања, тиме што је надгледан у властитом дому, уз улов да на то пристаје.“⁷² Овај судија је још 1977. године, гледајући филмове о Спајдермену, дошао до идеје да се уместо казне

---

71 Ibid

72 Мрвић-Петровић,Н., „Алтернативне кривичне санкције и поступци“, op.cit. стр. 89.

затвора осуђеном лицу одреди обавеза ношења електронског уређаја, преко којег би се вршило надзирање поштовања кућног притвора. Након тога, 1983. осмишљен је уређај за електронско праћење и на тај начин створена је санкција електронског надзора.

У почетку електронски надзор је требао да омогући контролу забране изласка из куће. Међутим, убрзо је омогућио праћење слободног кретања окривљеног ван домета који му је одређен (око 30 до 45 метара у близини стана). Ова мера је подразумевала: редукован, обичан или појачан надзор. Појачан надзор подразумева свакодневну контролу, редукован (минимални) надзор означава само спорадичне контакте између осуђеника и повереника пробационе службе, који је задужен да надгледа извршење ове мере. Сам надзор могу да врше професионални службеници, волонтери, а кад кад и чланови средине у којој осуђеник живи и ради. У САД и Великој Британији је пракса да електронски надзор прате запослени у приватној компанији чији се уређаји и користе за извршење ове мере.

Данас под термином електронски надзор (*electronic monitoring*), подразумевамо пре свега, различите системе или делове система, којима се надзире присуство или обезбеђују информације о одсуству одређеног лица у затвореном простору, или се пак прати његово кретање и врши се провера поштовања одређених обавеза.

Национални законодавац усваја одговарајући програм електронског надзора, коме се саображава набавка одговарајуће електронске опреме ради надледања оптужених или осуђених лица. Систем функционише путем центра за надзор који ради непосредно, при чему је дежурни службеник пробације или друго задужено лице доступно преко телефонски или факсом.⁷³

3. Центри за дневно јављање

Центри за дневно јављање, настали су у Енглеској током 70-их прошлог века, касније су се развили у САД средином 80-их XX века, систем центара за дневно јављање примењиван је преко центара за социјални третман делинквената. Делинквентима, који су прошли кроз читав програм социјалног третмана, било је дозвољено да се јављају у центар на третман.⁷⁴

---

73 Ibid

74 Константиновић Вилић, С., Костић, М., op.cit., стр. 261.

У САД, користе се све више, као облик санкције утемељен у заједници, који нуди алтернативу затварању, као и традиционалној пробацији. Они представљају облик посредног кажњавања, који се изриче са појачаним надзором и различитим врстама третмана и активности. Центри за дневно јављање нуде различите могућности, које су осмишљене с циљем да помогну делинквенту, да оствари живот у заједници.

Услуге које су доступне у оквиру ових центара су различите, и у њих спадају: помоћ у налажењу посла, помоћ у налажењу стана, саветовање и третман одвикавања од болести зависности, групно/индивидуално саветовање, програми професионалног и стручног оспособљавања, подршка у виду целодневног боравка, програми описмењавања, укључивање у послове корисне за заједницу, итд.⁷⁵

4. Диверзиони модели

Диверзиони модели, односно диверзионе мере, или програми, су у основи резултат продора ресторативне правде и идеја на којима она почива. Примена ових мера подразумева искључење учиниоца кривичног дела из кривичноправне процедуре у социјалне програме, који ће бити много кориснији од казне затвора. „Посредовање, односно ресторативни приступ, у овом моделу замењују кривични одговор на извршено кривично дело.“⁷⁶ Оне се најчешће заступљене у малолетничком правосудном систему и њихова основна сврха је скретање кривичног поступка, одсуство стигматизације и спречавање рецидива код примарних малолетних учинилаца.

Садржај и врсте обавезе које се одређују у оквиру диверзионих мера, зависе од правног подручја, односно државе у којима се оне примењују, социјалног и имовног стања учинилаца и њихових породица, броја волонтера и организација које су спремне да без накнаде спроводе диверзионе програме, финансијског стања у којима се налази држава, односно локалана заједница у којој се спроводе ове мере, спремност заједнице да помогне у спровођењу ове мере, итд.

Спровођењу диверзионих програма претходи закључење уговора између организације или државног, односно локалног органа надлежног за спровођење програма и учиниоца. Често у спровођење програма учествују лица која су сама

---

75 Бартон, С., „Особе осуђене због вожње у пијаном стању у програму центра за дневно јављање“, *Криминологија и социјална интеграција*, Загреб, 2005, стр. 11.

76 Ђопић, С., „Ресторативна правда и кривичноправни систем“, Докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Нишу, Ниш, 2010, стр. 135.

прошла кроз такав или сличан програм, или пак волонтери који без накнаде желе да помогну у спровођењу овакве врсте програма.

У свим законодавствима се посебно наглашава да се диверзиони програми могу применити само према оним учиниоцима (углавном малолетницима), који су по први пут извршили кривично дело. У појединим државама учинилац добија оцене од стране лица које спроводе диверзионе програм, од чега зависи да ли ће се према њима водити кривични поступак или ће завршетком програма учинилац бити коначно „слободан“.⁷⁷

Диверзиони програми, примењују се веома успешно у САД. Као пример успешности примене ових модела, можемо навести град Fairfeild, у држави Калифорнији, где је у временском периоду од средине 1999. године па све до 30. јуна 2006. године, укупно 492 малолетних лица учествовало у овим програмима. Од тога, њих 91%, после завршетка програма није било предмет вођења новог кривичног поступка.⁷⁸

5. Мере безбедности

Мере безбедности, такође, представљају супституте краткотрајним казнама затвора и оне се могу појавити у различитим облицима и у многим кривичним законодавствима. Оне представљају посебну врсту кривичних санкција, које се могу изрећи сваком учиниоцу кривичног дела, без обзира на то да ли је кривично одговоран или кривично неодговоран, и без обзира да ли је он пунолетно или малолетно лице.

Настанак мера безбедности везан је за учење италијанске позитивне школе, по коме је казни систем требало заменити као некористан систем мерама социјалне заштите, тј. мерама безбедности. Међутим, иако је појам мера безбедности изграђен од позитивиста, одлучујућу улогу у њиховом настанку имале су социолошка и неокласична школа, које су их увеле у систем кривичних санкција као допунске или споредне санкције уз казну.

До њиховог увођења у кривично законодавство дошло је почетком XX века, али су оне прави процват доживеле после Првог, а нарочито након Другог светског рата. Са

---

⁷⁷ Јоксић, И., „Специфичности диверзионих програма у Сједињеним Америчким Државама“, *Страни правни живот*, бр. 1/01, Институт за упоредно право, Београд, 2010, стр. 171.

⁷⁸ Ibid

њиховим увођењем у кривично законодавство, као самосталним санкцијама, дошло је до дуалитета кривичних санкција.

Данас сва модерна законодавства познају мере безбедности, које због свог превентивног карактера имају ванредно дејство на сузбијање криминалитета, а делују и на плану специјалне превенције. Штавише, модерно кривично законодавство показује тенденцију да прошири примену мера безбедности на рачун примене казне.⁷⁹

Наше кривично законодавство такође прописује мере безбедности као посебну врсту кривичних санкција, којима се постиже отклањање одређеног опасног стања, које проистиче из личности учиниоца или неких других стварних околности. По нашем Кривичном законнику постоји девет мера безбедности, које се могу поделити на:

-мере медицинског карактера (обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, обавезно психијатријско лечење на слободи, обавезно лечење наркомана, обавезно лечење алкохоличара)

-мере забрана (забрана вршења позива, делатности или дужности, забрана управљања моторним возилом),

-одузимање предмета,

-протеривање странаца из земље,

-јавно објављивање пресуде.

5.1. Мере безбедности медицинског карактера

Као посебна вета кривичних санкција, мере безбедности су уведене да би се специјално превентивно деловало на одређене категорије учинилаца у односу на које казна не представља адекватну реакцију. Међу њима, са становништва кривичног права, али и судске психијатрије, посебно место заузимају мере безбедности медицинског карактера, које се примењују према душевно оболелим извршиоцима кривичних дела.

Ове мере имају неколико функција. Прва је заштита друштва од понављања опасног понашања извршилаца деликата, код којих је утврђено постојање душевно обољења или поремећаја, душевне заосталости и зависности од алкохола (алкохолизам) или дрога (наркоманија). Следеће, остварује се адекватан приступ према овој групи

⁷⁹ Наведено према: Јовановић, Љ., „Кривично право-општи део“, Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2000, стр. 514.

извршилаца кривичних дела, јер се уместо у затвор они упућују у здравствене (психијатријске) установе, па се у разним облицима спроводи психијатријско лечење, што је овој категорији извршилаца управо потребно. Тако друштво остварује и хуман однос према овој категорији делинквената, замењујући репресију психијатријским лечењем, рехабилитацијом и ресоцијализацијом. Такође, остварује се и својеврсна превенција криминалитета, у којој сада много више од система репресије учествује психијатријска служба. Тако се психијатријским лечењем отклањују или умањују опасна стања која проистичу из психичког стања, тачније његових поремећаја.⁸⁰

Мере безбедности медицинског карактера примењују се након спровођења судског поступка у коме је, осим извршења кривичног дела од стране ових лица, психијатријским вештачењем утврђено постојање наведених менталних поремећаја, постојање неурачунљивости или битно смањене урачунљивости, као и да услед њиховог психичког стања постоји опасност по околину, тј. могућност да се понови друштвено опасно понашање.⁸¹

Кривични законик Републике Србије одређује четири мере безбедности медицинског карактера: 1) Обавазно психијатријско лечење и чување у здравственој установи (чл.81 КЗ); 2) Обавезно психијатријско лечење на слободи (чл.82); 3) Обавезно лечење наркомана (чл.83); 4) Обавезно лечење алкохоличара (чл.84).

5.1.1. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи

Према одредбама ЗИКС-а упућивање лица на извршење мере обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи врши суд који је ту меру изрекао у првом степену. Када је ова мера безбедности изречена уз казну затвора, осуђени се најпре упућује на извршење мере безбедности. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи примењује се у следећим случајевима:

1. када се утврди да је одређено лице учинило против правно дело које је у закону одређено као кривично дело у стању неурачунљивости и
2. када се утврди да је одређено лице учинило кривично дело у стању битно смањене урачунљивости.

---

80 Ћирић, З., Димитријевић, Б., „*Основи судске психијатрије и психологије*“, СКЦ, Ниш, 2009, стр. 132.

81 Наведено према: Ћирић, З., „*Основи судске психијатрије*“, СКЦ, Ниш, 2004. Стр.325.

Поред тога, за примену ове медицинске мера безбедности потребно је да суд на бази налаза и мишљења лекара судкопсихијатријске струке, утврди да, с обзиром на учињено дело и стање душевне поремећености (која може да наступи услед трајног или привременог душевног обољења, привремене душевне поремећеност или заосталог душевног развоја), постоји озбиљна (а не било каква) опасност да учинилац поново учини теже (а не било какво) кривично дело и да је ради отклањања ове опасности потребно лечење и чување у одговарајућој здравственој установи.⁸²

Под овим условима, зависно од стања урачунљивости окривљеног у моменту извршења кривичног дела, мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, може бити изречена: (а) у посебном поступку за примену ове мере безбедности или (б) у редовном кривичном поступку.⁸³

Примена ове медицинске мере безбедности има два циља. Први подразумева лечење болести учиниоца дела која је и довела до стања неурачунљивости или стања битно смањене урачунљивости, а други, изолацију оваквих учинилаца кривичних дела чиме се друштво штити од других кривичних дела.

Трајање ове мере безбедности је неодређено, јер се унапред не може знати колико је времена потребно да би се код учиниоца отклонила болесна стања. Примена се обуставља када суд утврди (а не неки други орган) да је престала потреба за њеним даљим трајањем. Лицу које је кривично дело извршило у стању битно смањене урачунљивости и које је осуђено на казну затвора време проведено у здравственој установи приликом примене ове мере безбедности се урачунава у трајање изречене казне.

По закону ова мера безбедности извршава се у Специјалној затворској болници или у некој другој здравственој установи. На основу предлога ових установа, током трајње мере, суд може одлучити да се лице према коме се мера извршава премести из једне у другу здравствену установу. Осим тога постоји могућност да суд обустави ову меру или да је замени мером обавезног психијатријског лечења на слободи, али такође, на основу предлога Специјалне затворске болнице или друге здравствене установе у којој се мера извршава.⁸⁴

---

82 Наведено према: Јовашевић, Д., Стевановић, З., „Коментар закона о извршењу кривичних санкција“, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 192

83 Наведено према: Ђурђић, В., „Кривично процесно право-посебни део“, Ниш, 2011, стр. 270.

84 Наведено према: Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, СВЕН, Ниш, 2013, стр. 142.

За обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи може се рећи да је специфична кривична санкција, јер она подразумева истовремено и чување лица, коме је ова медицинска мера изречена, али и одговарајући психијатријски третман (лечење обољења која су и одвела учиниоца кривичног дела у стање неурачунљивости или битно смањене урачунљивости).

Када се ова мера безбедности изриче битно смањено урачунљивим лицима, она се увек изриче уз неку другу казну. Тако да се у таквим случајевим најпре извршава мера безбедности, а затим казна затвора. Тај систем се назива викаријски систем извршења санкција.

Међутим, ако осуђеник проведе дуже времена или исто време у установи за извршење медицинске мере безбедности од дужине изречене казне затвора, сматраће се да је на тај начин издржао изречену казну затвора. Уколико је пак осуђеник провео краће време у здравственој установи од времена изречене казне затвора, суд ће оставити на располагању две могућности. Суд може у том случају осуђеника упутити на издржавање остатка казне затвора у заводску установу или га може пустити на условни отпуст.

Не постоје нека посебна правила и услови којима суд мора да се руководи приликом давања условног отпуста оваквим лицима, али је свакако дужан да узме у обзир време које је проведено у здравственој установи, успех који је постигнут приликом лечења осуђеног лица и његово укупно здравствено стање.

Мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи може садржати само она ограничења кретања и понашања која су неопходна ради лечења и чувања лица према којем се ова мера примењује и ради одржавања реда и дисциплине (члан 193 ЗИКС).

Ако се лице којем је изречена мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи налази на слободи, а не јави се установи ради извршења мере, суд наређује његово довођење и спровођење или издавање потернице. Наредбу извршава орган управе надлежан за унутрашње послове на чијем подручју се лице налази. Ако се такво лице налази у притвору, спровођење врше овлашћена лица. Довођење и спровођење лица из става 1. овог члана врши се уз пратњу здравственог радника (члан 194).⁸⁵

---

85 Ibid

Према Закону постоје два начина за довођење осуђеног коме је изречена мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи у зависности од тога да ли се осуђено лице налази на слободи или у притвору.

Ако се осуђено лице налази на слободи, након правоснажне одлуке о изреченој мери безбедности надлежни суд издаје писмену наредбу. Овом наредбом се наређује довођење осуђеног лица или издавање потернице у случају постојања услова за ову процесну радњу.

Међутим, ако је реч о лицу које се налази у притвору, осуђеника припадници службе за обезбеђење спроводе из завода у одговарајућу здравствену установу коју је суд одредио правоснажном одлуком.

Здравствена установа, односно одељење у које је упућено лице ради лечења и чувања, обавезна је да доставља суду податке о здравственом стању лица према којем се примењује ова мера. Реч је о периодичним извештајима који се шаљу једном годишње. Након завршетка лечења здравствена установа је дужна да о томе обавести суд који је меру изрекао.

Ако се лечење осуђеника завршу пре истека његове казне, орган управе надлежан за унутрашње послове на чијем подручју се налази здравствена установа, на захтев суда из става 2 (члана 195), спроводи осуђено лице у одговарајући завод за извршење казне, под условом да му суд није одредио условни отпуст.

Законитост извршења ове мере надзире суд који је изрекао меру у првом степену. Стручност рада у извршењу мере безбедности надзире министарство надлежно за здравство. После отпуштања из здравствене установе бригу о лицу према коме је извршена мера безбедности преузима орган старатељства надлежан према пребивалишту, односно боравишту лица у време када је одлука којом је изречена мера безбедности постала правоснажна.⁸⁶

5.1.2. Обавезно психијатријско лечење на слободи

За извршење мере безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи надлежан је суд који је изрекао меру у првом степену и она се извршава у здравственој установи коју тај суд одреди ЗИКС (чл- 199-201). Рок за упућивање у здравствену

---

⁸⁶ Наведено према: Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Извршење казни и других кривичних санкција у Републици Србији“, СВЕН, Ниш, 2006, стр. 61.

установу лица коме је мера изречена је осам дана од шравоснажности одлуке којом је мера изречена.⁸⁷

По пријему одлуке, лице, коме је мера изречена, обавезно је да се, у року коју одреди суд, најкасније петнаест дана од достављања одлуке о упућивању на лечење, јави здравственој установи ради лечења.⁸⁸

Меру безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи суд изриче учиниоцу кривичног дела које је учињено у стању неурачунљивости, ако се утврди да постоји озбиљна опасност да починилац поново учини неко кривично дело и да је за отклањање те опасности довољно његово лечење на слободи. Ово је први и основни начин изрицања ове медицинске мере.

Међутим, ова мера безбедности може се изрећи и учиниоцу кривичног дела који је извршио кривично дело у стању неурачунљивости, а претходно му је била изречена мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, ако суд на основу постигнутих резултата лечења установи да више није неопходно чување и лечење у здравственој установу, већ је довољно лечење на слободи.

Осим тога, ова мера може се изрећи и према оном учиниоцу код кога је урачунљивост била битно смањена, ако суд утврди да постоји озбиљна опасност да поново учини неко кривично дело и да је за отклањање те опасности довољно његово лечење на слободи. У том случају ова мере се изриче уз условну осуду, односно осуђеник је пуштен на условни отпуст.

Мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи може се извршавати и повременим спровођењем медицинског третмана у одговарајућој здравственој установи, ако је то потребно ради успешнијег лечења, с тим да повремено лечење не може непрекидно трајати дуже од 15 дана нити дуже од два месеца.

За извршење ове медицинске мере закон је предвидео и једно специфично решење. У случају да се учинилац кривичног дела, према коме је ова мера изречена, не подвргне лечењу на слободи или га самовољно напусти без оправданих разлога или, и поред лечења, постане толико опасан за околину да је потребно његово чување у здравственој установи, суд ће изрећи меру обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.⁸⁹

---

87 Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, *op.cit.*, стр. 143.

88 *Ibid*

89 Наведено прама: Јовашевић, Д., Стевановић, З., *op.cit.*, стр. 202.

Постоји обавеза здравствене установе да обавештава суд о току лечења и стању здравља лица које је на лечењу сваких шест месеци. Када лечење буде завршено, здравствена установа ће, такође, обавестити суд.⁹⁰ Према закону суд, који је изрекао ову меру у првом степену и установа у којој се мера извршава, морају да имају непосредну и константну сарадњу. Другим речима установа је у обавези да обавештава суд о здравственом стању лица према коме се мера извршава, постигнутом лечењу и даљим прогнозама.

5.1.3. Обавезно лечење наркомана и обавезно лечење алкохоличара

Мера безбедности обавезног лечења наркомана и мера безбедности обавезног лечења алкохоличара, дефинишу се као „медицинске мере, које се изричу оним учиниоцима кривичних дела, који су кривично дело извршили услед зависности од употребе дрога или алкохола и за које постоји озбиљна опасност да ће услед ове зависности и даље да врше кривична дела“.⁹¹

Мере безбедности обавезно лечење наркомана и обавезно лечење алкохоличара су две веома сличне медицинске мере безбедности које су предвиђене у нашем позитивном кривичном законодавству.

Кривичним закоником РС прописано је да се мера безбедности обавезног лечења наркомана извршава у заводској установи у којој се иначе извршава казна затвора или у другој одговарајућој или специјализованој установи. Ова мера траје док постоји потреба за ефикасно и квалитетно лечење наркомана, али то време не може бити дуже од три године. Обавезно лечење наркомана је мера суплементарног карактера, која се изриче уз новчану казну, условну осуду, судску опомену или ослобођење од казне и извршава се амбулантним третманом на слободи.

Обавезно лечење алкохоличара, као мера безбедности медицинског карактера, изриче се учиниоцу кривичног дела који је дело учинио услед зависности од сталне употребе алкохолних пића и код њега постоји озбиљна опасност да ће услед ове зависности наставити да и даље врши кривична дела. Ова се мера извршава на исти

---

90 Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, *op.cit.*, стр. 143.

91 *Ibid*

начин као и претходна мера обавезног лечења наркомана институционалним третманом или на слободи. У том случају не може да траје дуже од две године.⁹²

Приликом изрицања ових медицинских мера суд који их изриче у првом степену је дужан да одреди и установу у којој ће се она извршити. Уколико је обавезно лечење алкохоличара или обавезно лечење наркомана изречено уз казну затвора, време проведено у установи за извршење мере безбедности урачунава се у изречену казну лишења слободе.

Након пријема одлуке, осуђено лице коме је изречена мера безбедности дужно је да се добровољно у року који одреди суд, најкасније петнаест дана од достављања одлуке о упућивању на лечење, јави одређеном заводу ради започињања лечења.

Уколико се осуђеник не јави добровољно у здравственој установи у назначеном року завод ће, о томе, без одлагања, обавестити суд. Суд писмено издаје налог ради његовог довођења. Ако се осуђеник крије или је у бекству, суд наређује издавање потернице.

Установа у којој се извршава мера обавезног лечења наркомана, односно мера обавезног лечења алкохоличара најмање једном у шест месеци обавештава надлежни суд о њеном извршењу (чл.203 ЗИКС). Здравствена установа из става 1. овог члана ће такође, обавестити суд о завршетку лечења. После извршене мере, лице, према коме је мера извршена упућује се на издржавање остатка казне лишења слободе.

Уколико је нека од ових мера изречена уз казну затвора, након завршетка лечења осуђеник наставља са извршењем казне затвора. Међутим, време проведено у здравственој установи урачунава се у казну затвора и то на тај начин што се један дан на лечењу изједначава са даном затвора. Суд може у законом предвиђеним случајевима да осуђено лице после завршетка лечења пусти на условни отпуст до истека тог времена.

5.2. **Забрана вршења позива, делатности или дужности**

Меру безбедности забране вршења позива, делатности или дужности суд може изрећи, како урачунљивом, тако и неурачунљивом учиниоцу кривичног дела. Ова мера састоји се у забрани вршења одређеног позива, одређене делатности, свих или неких дужности везаних за располагање, коришћење, управљање или руковођење туђом

---

⁹² Наведено према: Јовашевић, Д., Стевановић, З., *op.cit.*, стр. 205.

имовином или за чување те имовине, ако се оправдано може сматрати да би његово даље вршење такве делатности било опасно. У основи примене ове мере је отклањање опасности, која произилази из професионалне делатности учиниоца кривичног дела, тако што се он онемогућава за одређено време у својој професионалној делатности, коју је претходно злоупотребио за извршење кривичног дела.

Јовашевић Драган, наводи два услова за изрицање ове мере: а) да је учинилац осуђен на казну, условну осуду, судску опомену или је ослобођен од казне и б) да је суд дошао до уверења, на бази оцене свих околности извршеног кривичног дела и личности његовог учиниоца, да се оправдано може сматрати да би даље вршење ове делатности било опасно у смислу да понови исто или слично кривично дело. Изрицање ове мере је факултативно.⁹³

Према Закону о извршењу кривичних санкција почетак примене мере везан је за моменат достављања правоснажне одлуке органу, предузећу или организацији у којој је осуђени запослен, органу надлежном за издавање дозволе одобрења за вршење одређеног позива или самосталне делатности и надлежном органу инспекције. Одлуку доставља првостепени суд који је изрекао ову меру. Ради уписа изречене мере у казнену евиденцију, потребно је да првостепени суд који је изрекао меру достави одлуку и полицији по месту пребивалишта, односно боравишта лицима према коме се ова мера примењује.

Када лице према коме се мера примењује промени пребивалиште или боравиште, а време за које је мера безбедности изречена није истекло, орган унутрашњих послова надлежан према ранијем пребивалишту, односно боравишту овог лица, обавештава о томе орган унутрашњих послова у месту новог пребивалишта или боравишта тог лица (чл.208 КЗ).

Трајање ове мере може бити од једне до десет година од дана правоснажности пресуде. Међутим, по протеку три године суд може обуставити њено извршење ако сматра да више не постоје разлози за њену примену, при чему је дужан да узме у обзир понашање учиниоца после осуде, да ли је надокнадио штету причињену кривичним делом, као и друге околности.

Лице коме је изречена ова мера безбедности не може да се бави одређеним занимањем од дана правоснажности пресуде до истека мере безбедности. Време трајања ове мере рачуна се од дана када је изречена казна затвора издржана или

⁹³ Јовашевић, Д., „Кривично право-општи део“, друго измењено допуњено издање, Номос, Београд, 2010, стр. 259.

опроштена, а у случају изрицања ове мере уз условну осуду или новчану казну, од дана правоснажности судске одлуке. То значи да се време проведено на издржавању казне безбедности.⁹⁴

5.3. **Забрана управљања моторним возилом**

Ова мера безбедности предвиђена је за учиниоце кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја и састоји у забрани управљања моторним возилом одређене врсте или категорије за одређено време.

Услови за изрицање ове мере су: а) да је учинилац извршио кривично дело којим се угрожава јавни саобраћај, б) да је учиниоцу изречена казна, условна осуда, судска опомена, васпитна мера, казна малолетничког затвора или ослобођење од казне и в) да суд дође до уверења да је опасно да учинилац кривичног дела управља моторним возилом одређене врсте или категорије.⁹⁵

Суд ће изрећи ову меру, ако тежина учињеног кривичног дела, околности под којима је дело учињено или раније кршење саобраћајних прописа од стране учиниоца, показују да је опасно да он и даље управља моторним возилом одређене врсте или категорије.

Приликом изрицању ове мере суд одређује њено трајње које може да се креће од три месеца до пет година, рачунајући од дана правоснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору или установи у којој се извршава мера безбедности или васпитна мера не урачунава у време трајања ове мере.

Ова мере се може изрећи и лицу које има страну возачку дозволу, али се у том случају забрана може односити само на управљање моторним возилом на територији Републике Србије. Ако је мера безбедности изречена уз условну осуду, суд може да одреди да се таква осуда опозове ако учинилац прекрши забрану управљања моторним возилом. И коначно, иако се ова мера изриче факултативно, по нахођењу суда када су испуњени наведени услови, Закон дозвољава могућност и обавезног изрицања (код тешких дела против безбедности јавног саобраћаја из члана. 297. КЗ РС). Амнестијом

---

94 Наведено према: Јовашевић, Д., Стевановић, З., *op.cit.*, стр. 212.

95 Јовашевић, Д., *op.cit.*, стр. 261.

се може укинути ова мера безбедности, док се помиловањем може не само укинути, већ и одредити краће време трајања.⁹⁶

5.4. Одузимање предмета

У Кривичном законнику РС (чл.87) за изрицање ове мере безбедности потребно је да буду испуњени следећи услови:

1. да је одређени предмет био намењен или употребљен за извршење кривичног дела,
2. да је предмет настао извршењем кривичног дела,
3. да постоји опасност да ће се одређени предмет поново употребити за извршење кривичног дела,
4. када је одузимање предмета потребно ради заштите опште безбедности или је неопходно из моралних разлога.

У појединим случајевима одузимање предмета се може одредити самим законом. Такође, постоји могућност да се предмети не само одузму него и униште.⁹⁷ Меру безбедности одузимања предмета извршава суд, који је ту меру изрекао у првом степену. Зависно од природе одузетих предмета, суд одлучује да ли ће их продати према одредбама Закона о извршном поступку, уступити државном органу, установи или добротворној организацији, уништити их или са њима поступати у складу са посебним прописима. Уколико је законом одређено обавезно уништавање одузетих предмета суд доноси одлуку о начину и органу, организацији, односно установи која ће извршити уништавање предмета. Средства остварена продајом предмета приход су буџета Републике Србије (чл.211 КЗ)

5.5. Протеривање странаца из земље

Мера протеривања странаца (страног држављанина или лица без држављанства-апатрида) из земље је специфична мера специјално превентивног карактера, која се примењује под условом да је непожељан даљи боравак странца на територији Србије.

---

96 Ibid

97 Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, *op.cit.*, стр. 147.

Суд ће ову меру изрећи странцу за учињено кривично дело на територији Републике Србије, ако суд дође до уверења да је његов даљи боравак у Србији непожељан. „До овог уверења суд долази имајући у виду следеће околности: а) природу и тежину учињеног кривичног дела, б) побуде због којих је кривично дело учињено, в) начин извршења кривичног дела и г) друге околности које указују на непожељност боравка таквог лица на територији наше државе. Закон је изричито искључио могућност изрицања ове мере према лицу које ужива заштиту према ратификованим међународним уговорима.“⁹⁸

Ова мера безбедности може се изрећи у трајању од једне до десет година. Време протеривања рачуна се од дана правоснажности судске одлуке, с тим што се време проведено у заводу на издржавање казне затовра не урачунава у трајање ове мере. Амнестијом се може укинути ова мера безбедности или се помиловањем може одредити њено краће трајање.

Суд који је изрекао ову меру у првом степену доставља правоснажну одлуку на извршење надлежном органу унутрашњих послова. Мера протеривања се извршава полиција сагласно прописима који уређују кретање и боравак странаца.⁹⁹

5.6. Јавно објављивање пресуде

У нашем ранијем кривичном законодавству јавно објављивање пресуде је била мера, али не и санкција коју се суд могао да наложи само код кривичног дела клевете ако је она учињена путем средстава јавног информисања. Као таква она се није често примењивала и није имала вечи значај.

На основу Кривичног законика ову меру безбедности суд може изрећи учиниоцу кривичног дела уз казну, условну осуду, судску опомену или уз ослобођење од казне у следећим случајевима:

1. ако се ради о кривичном делу учињеном путем средстава јавног информисања;
2. ако је учињено кривично дело које је проузроковало опасност за живот или здравље људи, а објављивање пресуде би допринело да се отклони или умањи та опасност.

---

98 Јовашевић, Д., *op.cit.*, стр. 262.

99 Навдено према: Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, *op.cit.*, стр. 147.

„Изрицање ове мере је факултативно, јер је закон оставио суду да оцени да ли би објављивање пресуде допринело да се та опасност отклони или умањи. Међутим, закон може одредити обавезно објављивање пресуде.“¹⁰⁰ У том случају суд ће одлучити путем којег средстава јавног информисања ће се пресуда објавити и да ли ће се објавити у целини или у изводу. Пресуда се објављује најкасније у року од тридесет дана од дана правоснажности пресуде којом је ова мера изречена.

6. Мере упозорења

Дуго је казна била једина кривична санкција која је постојала и изражавала се у различитим облицима. Почетком XX века појавиле су се мере безбедности, а потом и мере упозорења односно условна осуда и судска опомена чиме се број кривичних санкција знатно проширио.

Мере упозорења су релативно касно прихваћене у нашем кривичном праву, и то претежно из прагматичних разлога, да би се на тај начин блаже реаговало према посебним категоријама учинилаца кривичних дела, када је довољно да буду прекорени или упозорени, без кажњавања.

У теорији кривичног права изграђени су општи елементи који одређују сврху мера упозорења. То су следећи елементи: 1) да се према учиниоцу лакшег кривичног дела не примени казна лишења слободе и негативне последице казне затвора и то нарочито оних краткотрајних; 2) утицати на учиниоца да више не врши кривична дела, чиме се остварује сврха специјалне превенције - уздржавање од вршења нових кривичних дела. У нашем кривичном праву постоје: условна осуда, условна осуда са заштитним надзором и судска опомена.

6.1. Условна осуда

У теорији кривичног права не постоји сагласност око тога када и где су се појавиле прве идеје о условној осуди као посебној кривичној санкцији. Многи

¹⁰⁰ Игњатовић, А., „Кривично право-општи део“, Друго преређено и допуњено издање, Привредна академија, Нови Сад, 2007, стр. 184.

теоретичари увођење ове васпитно-поправне мере вазују за енглески Common Law. „У САД условна осуда је установљена далеке 1841. године у Бостону од стране Џона Аугустуса (John Augustus) који се често назива „оцем пробације“. Аугустус је пред судом у Бостону представио концепт „пријатељског надзора“, у оквиру једне социјалне заједнице. Аугустус је плаћао новчане казне за многе особе које су биле у затвору и старао се о њиховој рехабилитацији. Из америчког права, условну осуду је 1887. године преузело енглеско право“.¹⁰¹

Условна осуда у најширем смисли речи представља одлагање изрицања или извршења казне учиниоцу лакшег кривичног дела, под условом да окривљени односно осуђени за одређено време не изврши ново кривично дело. Ако лице, према коме је изречена условна осуда, не изврши за одређено време ново кривично дело и испуни све услове које му суд постави, казна неће бити изречена, односно извршена. Међутим, ако окривљени односно осуђени у одређеном року учини ново кривично дело, условна осуда ће се опозвати, а казна изрећи и извршити, односно извршити ако је већ изречена.¹⁰²

Условна осуда је почела да се примењује у пракси крајем 19. века, и тада се развила у оквиру два различита система. У континентално праву (и у нашем законодавству) примењује се тзв. франко - белгијски, континентални или тзв. *sursis* систем условне осуде, који се први пут појавио у белгијском Кривичном закоником 31.05.1888. године, одакле га је преузео француски Кривични законик из 1891. године. Због тога и овај систем условне осуде носи назив франко-белгијски. Све до 20-их година 20. века ова концепција условне осуде била је прихваћена и у другим законодавствима континенталног типа. Поред осталих европских земаља, и Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године. Прихватио је овакав концепт условне осуде.¹⁰³

Мрвић-Петровић Наташа наводи да условно кажњавање представља „својеврсну погодбу између државе која представља суд и учиниоца кривичног дела“, према којој се „држава споразумева са окривљеним да неће извршити казну, коју је већ одредила према учиниоцу кривичног дела, уколико се он држи својих обавеза у тој погодби“.

---

101 Константиновић Вилић, С., Костић, М., „Пенологија“, *op.cit.*, стр. 263.

102 Миладиновић, В., „Условна осуда у систему кривичних санкција“, Магистарски рад, Правни факултет, Ниш, 1977, стр. 5.

103 Према: Мрвић-Петровић, Н., *Алтернативне кривичне санкције и поступци*, *op.cit.*, стр. 68.

Једина обавеза осуђеног у континенталном систему условне осуде је да у одређеном временском периоду не изврши ново кривично дело, што је и основна разлика у односу на англо-амерички систем. Пробација обухвата надзор над осуђеним у периоду проверавања, уз наметање различитих обавеза и помоћ у решавању проблема на које би осуђени могао да наиђе у приватном животу.

Условна осуда, према свом карактеру, није казна, њена примена не подразумева никаква ограничења слободе нити контролу над осуђеним. Она припада групи санкција које се називају мере упозорења или адмонитивне санкције. Њихово место у систему кривичних санкција одређено је схватањем да „кривичне санкције немају за циљ одмазду према учиниоцу кривичног дела, него пре свега поправљање и оспособљавање учиниоца за конструктивно укључивање у живот на слободи, као и принцип по коме је казна, посебно казна затвора, последње средство кривичног санкционисања, односно да треба избегавати примену строжих кривичних санкција, све док се сврха санкционисања може постићи блажом врстом кривичних санкција“.¹⁰⁴

Према Кривичном закону Републике Србије условна осуда има карактеристике самосталне санкције, чија се суштина испољава у условном одлагању изрицања и извршења казне. Учиниоца се осуђује на условну осуду, при чему му се прети да ће условна осуда бити опозвана ако се у року проверавања не придржава изречених услова. Основни услов је да осуђени за време које одреди суд, а које не може бити краће од једне нити дуже од пет година не учини ново кривично дело.

Остали услови које суд може одредити у условној осуди су: (1) да осуђени у одређеном року врати имовинску корист прибављену извршењем кривичног дела; (2) да надокнади штету коју је проузроковао извршењем кривичног дела; (3) испуни друге обавезе предвиђене кривичноправним одредбама. Рок за испуњење тих обавеза утврђује суд у оквиру одређеног времена проверавања. Извршење мера безбедности које су изречене уз условну осуду се не може одложити (чл.65. КЗ).

Према чл.66 КЗ узимају се у обзир су следећи услови приликом изрицања условне осуде:

- *утврђена казна*- условна осуда се може изрећи када је утврђена казна затвора у трајању мање од две године;

---

104 Соковић, С. „Извршење кривичних санкција“ , Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 109.

- *тежина дела*- за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, условна осуда се не може изрећи;
- *ранија осуда*- условна осуда се не може изрећи уколико није прошло више од пет година од правоснажности раније осуде којом је учиниоцу изречена казна затвора за умишљајно учињено кривично дело;
- *карактеристике учиниоца*-условном осудом се, пре свега, остварују циљеви специјалне превенције и потребно је да се она примени према лицу на које може деловати упозорење, уз претњу применом казне да убудуће не врши кривична дела. Тако да суд при одлучивању да ли ће изрећи условну осуду посебно узима у обзир личност учиниоца, његов ранији живот, његово понашање после извршеног кривичног дела, степен кривичне одговорности и друге околности под којима је дело извршено.
- *искљученост изрицања условне осуде за новчану казну*- ако је учиниоцу кривичног дела утврђена и казна затвора и новчана казна, условна осуда се може изрећи само уз казну затвора.

Опозивање условне осуде значи укидање условне осуде и њену замену оном казном затвора, која је утврђена у судској одлуци, којом је учиниоцу изречена условна осуда. До опозивање условне осуде може доћи у три случаја:

Прво, због извршења новог кривичног дела током проверавања суд мора обавезно опозвати условну осуду, уколико је осуђени у то време учинио једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора од две године или у дужем трајању. Међутим, ако се ради о лакшим кривичним делима за која је изречена казна затвора мања од две године или новчана казна, суд ће, пошто оцени све околности које се односе на учињена кривична дела и учиниоца, а посебно сродност учињених кривичних дела, њихов значај и побуде из којих су учињена, одлучити да ли ће опозвати условну осуду. И у случају да постоје разлози за факултативни опозив условне осуде, суд не сме изрећи нову условну осуду ако би за раније дело утврђено у условној осуди и за нова кривична дела по правилима о одмеравању казне за дела у стицају требало да изрекне јединствену казну од две године затвора или у дужем трајању.

Други разлог за опозивање условне осуде може бити сазнање (после изрицања условне осуде) да је осуђени извршио кривично дело за које се не би могла изрећи условна осуда. У овом случају суд мора опозвати условну осуду.

Најзад, неиспуњење одеђених обавеза може довести до опозива условне осуде. Ако учинилац није испунио неку обавезу која му је уз условну осуду одређена као допунски услов, суд може: продужити рок за испуњење те обавезе у оквиру општег рока проверавања; опозвати условну осуду и изрећи казну која му је била утврђена; ослободити осуђеног наметнуте обавезе; одредити другу обавезу прописану законом коју осуђени треба да испуни уместо претходне (чл.69 КЗ).

Условна осуда се, по правилу, може опозвати у току судски одређеног времена проверавања и најкасније у року од једне године од протеча времена проверавања, у случају када осуђени у току времена проверавања учини ново кривично дело које повлачи опозивање условне осуде, а то пресудом буде утврђено тек после истека времена проверавања, и када осуђени у одређеном року не испуни неку од обавеза одређених уз условну осуду (чл.70. став 1 КЗ).

Ово правило је битно када се кривични поступак за ново кривично дело, који би могло да доведе до опозива условне осуде, покрене у року проверавања, али се у том року не може правоснажно окончати. Из тог разлога се крајњи рок за опозив условне осуде продужава на још једну годину по истеку судског рока проверавања. Рокови за опозивање условне осуде су преклузивни, што значи да њиховим истеком државни органи губе право да опозивају условну осуду и због тога морају у оквиру наведених рокова окончати поступак опозива условне осуде.

6.2. Условна осуда са заштитним надзором

Средином XX века под утицајем англо-америчке пробације, условна осуда претрпела је одређене модификације. У континенталном европском законодавству прихваћен је мешовити концепт условне осуда са заштитним надзором или пробација (probation). „Пробација значи условно одлагање казне и стављање осуђеника на пробу током одређеног времена уз вршење надзора. Предност пробације у односу на условну осуду је успостављање заштитног надзора.“¹⁰⁵

Заштитни надзор може да обухвата одређене обавезе које се намећу осуђеном лицу: да редовно или телефонски контактира са полицијом; да не напушта пребивалиште; да не излази из куће у вечерњим часовима; да врати предмет одузет кривичним делом; да надокнади причињену штету оштећеном или да се подвргне

---

105 Константиновић- Вилић, С., Костић, М., „Пенологија“, op.cit., стр. 257.

лечењу од болести зависности. Ове обавезе уз условну осуду са заштитним надзором изриче суд, а извршавају се у оквиру локалне заједнице.

Условна осуда са заштитним надзором није само варијанта условне осуде, већ посебна кривична санкција којом се може заменити краткотрајна казна затвора.

Та подобност била је разлог да су се за њено увођење уместо кратке казне затвора, залагали многи теоретичари казне и кривичног права, почев још од Фон Листа који је на VII међународном конгресу за казнене заводе здушно бранио ову санкцију, супростављајући се истовремено увођењу судске казне.¹⁰⁶

Кривични законик РС преузео је и условну осуду са заштитним надзором као алтернативну кривичну санкцију, јер је у члану 71. одредио да се се учинилац коме је изречена условна осуда може ставити под заштитни надзор за одређено време у току времена проверавања.¹⁰⁷

Уколико суд оцени да се, упозорењем претњом казне (условне осуде) не може остварити сврха кажњавања, може се одредити да изрекне условну осуду за заштитним надзором, узимајући у обзир личност учиниоца, његов ранији живот, држање после извршеног кривичног дела, однос према жртви кривичног дела, природу и околности извршења дела. Садржину заштитног надзора чине следеће обавезе:

- јављање органу надлежном за извршење заштитног надзора у роковима које тај орган одреди;
- оспособљавање учиниоца за одређено занимање;
- прихватање запослења које одговара способностима учиниоца;
- испуњавање обавеза издржавања породице, чувања и васпитања деце и других породичних обавеза;
- уздржавање од посећивања одређених места, локала или приредби, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела;
- благовремено обавештавање о промени места боравка, адресе или радног места;
- уздржавање од употребе дроге или алкохолних пића;
- лечење у одговарајућој здравственој установи;
- посећивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа и поступање по њиховим упутствима и

---

106 Радоман, М., *op.cit.*, стр. 64.

107 Наведено према: Пековић, Н., „Алтернативне кривичне санкције-проблеми у пракси“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Интермекс, Београд, стр. 48.

- отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, а нарочито измирење са жртвом учињеног кривичног дела (чл. 73 КЗ).

Суд може одредити учиниоцу кривичног дела једну или неколико обавеза. У зависности од врсте обавеза, суд је дужан да одреди трајање сваке од њих, пошто се заштитни надзор не мора поклапати са временом проверавања, него може трајати и краће.

Закон о извршењу кривичних санкција прописује надлежност за извршење ове кривичне санкције, дужности и права повереника и осуђеног лица и дужност обавештавања суда. Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором ближе уређује начела извршења заштитног надзора, надлежност за извршење заштитног надзора, овлашћења, начин рада и обавезе повереника, као и садржај и реализацију програма поступања. Поступак за извршење условне осуде са заштитним надзором покреће суд, који је одлучивао у првом степену, пред Организационом јединицом, у саставу Управе надлежном за третман и алтернативне санкције. За извршење условне осуде са заштитним надзором надлежан је повереник, кога решењем одређује директор Управе у року од осам дана од пријема правоснажне пресуде.¹⁰⁸

Према члану 188. КЗ РС повереник је дужан да у року од три дана после пријема одлуке отпочне припреме за њено извршење и да успостави сарадњу са надлежним органом унутрашњих послова, установама здравствене и социјалне заштите, послодавцем и другим установама, организацијама и удружењима. Такође, повереник је дужан да у року од 15 дана после пријема одлуке изради програм извршења заштитног надзора и да са њим упозна осуђено лице. Овај програм повереник доставља надлежном суду и одговарајућем органу, установи, организацији, односно послодавцу. На предвиђени програм осуђено лице има право на приговор надлежном суду у року од три дана од дана упознавања са програмом. Током времена извршења заштитног надзора повереник је дужан да сарађује са породицом осуђеног лица.

Осуђено лице је дужно да се придржава програма извршења заштитног надзора. Повереник прати и проверава да ли се програм извршења заштитног надзора примењује. Осуђено лице има право приговора директору Управе на рад повереника. (чл. 189).

Повереник је дужан да, најмање једном у шест месеци, обавештава суд о постигнутим резултатима и ефектима у спровођењу заштитног надзора, као и да,

¹⁰⁸ Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, *op.cit.*, стр. 141.

евентуално, даје предлоге, који се односе на промене неких изречених мера или њиховог укидања, односно да чини предлоге у смислу опозивања условне осуде ако су за то испуњени законом предвиђени услови.

Уколико извршење заштитног надзора не отпочне у року од 30 дана после пријема извршне одлуке или осуђени не прихвати спровођење изреченог заштитног надзора, закон је обавезао повереника да без одлагања, обавести суд . У том случају суду стоје на располагању неколико могућности. Он може да опомене осуђеног да приступи извршењу мере, може раније изречене обавезе да замени новим мерама или да продужи време трајања заштитног надзора у оквиру времена проверавања или пак, може опозвати условну осуду и у том случају се учинилац дела упућује на издржавање утврђене казне у изреченој пресуди.

6.3. Условни отпуст

Под појмом условног отпуста (*parole*) подразумева се „отпуштање осуђеника на слободу, који је већ издржао део своје казне у поправном заводу, пре него што је издржао казну у њеном пуном трајању, под условом да до истека времена за које је изречена казна не изврши ново кривично дело. Док је на условном отпусту, осуђеник остаје под надзором и старатељством надлежног државног органа за условни отпуст”.¹⁰⁹ Трајање условног отпуста износи исто онолико колико би осуђеник иначе имао да проведе у установи, али може трајати и краће. Међутим, без обзира на временско трајање ове мере, она може бити опозвана уколико дође до кршења услова или правила условног отпуста, при чему ће осуђеник бити враћен у казнену установу на извршење остатка казне.

Термин *parole* први пут је употребљен 1846. године и сама реч потиче од француске именице која значи „реч“ или „обећање“ и одражава дуго примењивану праксу у војсци о отпусту појединих осуђеника, пошто би они дали реч да неће употребити оружје против својих заробљивача.¹¹⁰

Условни отпуст се у европска законодавства уводи још у XIX веку (према малолетницима уведен је 1817. године у Француској) и данас га познају сва савремена

---

109 Константиновић- Вилић, С., Костић, М., „*Пенологија*“, *op.cit.*, стр. 258.

110 *Ibid*

законодавства.¹¹¹ Међутим, настанак условног отпуста везује се још за 1788. годину када је у Аустрији Јозеф Други истакао да осуђеник који је издржао половину своје казне, уз добро владање, може бити отпуштен из установе уколико постоје знаци непрекидног поправљања. „Године 1790. гувернер британске колоније Њу Саут Велс (New South Wales) Артур Филип (Arthur Phillip) имао је овлашћење да додељује условни опрост депортованим осуђеницима, док су, под управом каснијих гувернера бившим осуђеницима додељиване карте за одлазак или комади земље за обрађивање. Стварно коришћење условног отпуста у САД отпочело је 1876. године у поправном заводу Елмира у држави Њујорк. Програми и услови су се разликовали, али су све државе и федерална влада усвојили условни отпуст“.¹¹²

У нашем законодавству условни отпуст регулисан је чланом 46 КЗ. Закоником су предвиђени само општи услови за условни отпуст. Прописује се који је део казне потребно да је учинилац издржао како би се изрекао условни отпуст: то је најмање једна половина времена изречене казне, уз услов да ће осуђени на слободи добро владати (нарочито да до истека времена за које је изречена казна и за колико се раније пушта на слободу, неће учинити ново кривично дело).

Код одлучивања о условном отпусту посебно се узима у обзир владање осуђеника током издржавања казне, као и извршавање радних обавеза, његов однос према кућном реду и другим затвореницима и друге околности. Ако осуђено лице испуњава те услове, са истеком времена за преостали део казне, сматра се да је осуђени казну издржао.

Условни отпуст се може опозвати и то у два случаја:

- 1) ако је осуђено лице током боравка на слободи у периоду условног отпуста извршило ново кривично дело за које му је изречена казна затвора,
- 2) ако се лицу које се налази на условном отпусту суди за кривично дело које је учинио пре него што је условно отпуштен.

Приликом одлучивања да ли ће се условни отпуст опозвати Суд ће узети у обзир тежину извршеног кривичног дела, сродност учињених дела, побуде из којих су дела учињена, као и неке друге околности које утичу на оправданост или не условног отпуста. Према члану 47 КЗ суд ће обавезно опозвати условни отпуст, ако осуђени

---

111 Радоман, М., *op.cit.*, стр. 64.

112 Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „*Пенологија*“, *op.cit.*, стр. 259.

током условног отпуста учини једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора преко једне године.

Након опозива условног отпуста, суд ће применом одредба о одмеравању казне за дела у стицају одредити јединствену казну, с тим што се у ту нову казну урачунава онај део казне који је осуђени издржао по ранијој осуди. Ако суд осуђеном не опозове условни отпуст, трајање условног отпуста се продужава за време колико буде трајало издржавање новоизречене казне.

Опозив условног отпуста могуће је све време док траје преостали део казне која је осуђеном лицу била изречена. Најкасније условни отпуст се може опозвати у року од две године од дана када је условни отпуст истекао.

6.4. Судска опомена

Судска опомена, као и условна осуда, представља меру упозорења, која се може изрећи учиниоцима лакших кривичних дела према којима не би било целосходно применити краткотрајну казну затвора или неку другу кривичну санкцију

Судска опомена се сматра најблажом кривичном санкцијом која се може изрећи учиниоцу, па јој стога неки аутори поричу било какву ефикасност. Други сматрају да је веома погодна за одређене случајеве „јер делује у смислу индивидуалне и у смислу генералне превенције“. ¹¹³ Индивидуално дејство судске опомене остварује се тако што се учиниоцу кривичног дела скреће пажња о недозвољености његовог понашања и упозорава се да ће у случају поновног извршења кривичног дела бити кажњен. Она предствала прекор који суд у име друштва изриче учиниоцу, због учињеног кривичног дела, и она као таква има сличности са укором, који се изриче малолетним делинквентима.

Према члану 77. КЗ Републике Србије судска опомена може се изрећи за кривична дела за која је прописан затвор до једне године или новчана казна, а учињена су под таквим олакшавајућим околностима које их чине нарочито лаким. Међутим, у одређеним случајевима судска опомена се може изрећи и за кривична дела за која је прописан затвор до три године. Судску опомену суд може изрећи за више кривичних дела учињених у стицају, ако за свако од тих дела постоје услови (чл.77.ст.3).

---

¹¹³ Лазаревић, Д. „Краткотрајне казне затвора“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1974, стр. 132.

Приликом одлучивања о изрицању судске опомене, суд узима у обзир личност учиниоца кривичног дела, његов ранији живот, понашање након извршеног кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учињено. Судска опомена не може се изрећи војним лицима за кривична дела против Војске Србије (чл.77.ст.5).

7. Одустајање од кажњавања

Одустајање од кажњавања представља меру која се најчешће примењује, како би се избегло изрицање краткотрајне казне затвора, уколико тежина кривичног дела, лична својства учиниоца и његово понашање после извршеног кривичног дела указују да се таквом казном не би постигла сврха кажњавања. Ова мера примењује се у току трајања кривичног поступка и њени најчешћи облици су: одлагање изрицања казне и ослобођење од казне.¹¹⁴

Одлагање изрицања казне и ослобођење од казне су различите правне установе, па су им и законодавна решења која их регулишу нужно различита. У француском кривичном законодавству одлагање изрицања казне се примењује, ако постоје услови да се на тај начин оствари тзв. социјални рекласман кривца, да буде надокнађена штета проузрокована кривичним делом или отклоњене сметње проузроковане делом. Суд у поступку одређује датум када ће одлучивати о казни и том приликом може да изрекне учиниоцу кривичног дела казну која је прописана законом, може га ослободити од казне или одложити изрицање казне. Одлагање може бити праћено обавезом учиниоца дела да испуни неки судски налог. Испуњавање тих налога, у предвиђеном року, може бити основ да суд преступника ослободи од казне. Посебна варијација овог одлагања изрицане казне је одлагање уз проверавање понашања преступника у трајању од шест месеци до две године.

Ослобођење од казне је законом предвиђена могућност да се кривично одговоран учинилац, који је оглашен осуђујућом пресудом кривим, ослободи од сваке казне. Међутим, пресуда се у таквим случајевима сматра осуђујућом, учинилац се сматра осуђеним и осуда се уписује у казнену евиденцију.

У нашем кривичном праву постоје више случајева када је дозвољено ослобођење од казне и они су предвиђени у општем и посебном делу Кривичног

---

114 Наведено према: Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Пенологија“, *op.cit.*, стр. 261.

законика. У свим овим случајевима ослобођење је факултативно тј. суд може, али не мора учиниоца ослободити од казне. У општем делу законика предвиђено је ослобођење од казне у случају прекорачења границе нужне одбране услед јаке раздражености или препасти изазване нападом, прекорачења крајње нужде под нарочито олакшавајућим околностима, неподобног покушаја и добровољног одустанка. У посебном делу прописано је ослобођење од казне у случају опозивања лажног исказа, враћања украдене ствари пре него што је учинилац сазнао за покретање кривичног поступка због те крађе, пријављивање злочиначког удружења пре него што је у саставу истог извршио кривично дело и др.

8. Примена диверзионих мера и алтернативних кривичних санкција према малолетницима у сукобу са законом

Идеја о потреби међусобног комбиновања два супростављена модела, у упоредноправним системима кривичноправног реаговања на преступништво младих, „заштитничког“ и „модела правичности“, везана је за другу половину XX века. Као правно-социолошки концепт овај модел утемељен је на учењима која су заступали Диркем и Вебер, изражен је у идејама које је средином седамдесетих година XX века изнео норвешки криминолог и социолог Нилс Кристи. Иначе, овај правно-социолошки концепт представља почетак размишљања о могућностима за мирно и вансудско решења конфликта између жртве и учиниоца кривичног дела. Према концепту који заступа Кристи, спор између жртве и учиниоца кривичног дела решава се путем поравнања око захтева за накнаду штете. Држава се овим концептом ограничава на улогу непристрасно трећег, који, пре свега неформалним поступцима, интервенише између жртве и учиниоца кривичног дела.¹¹⁵ Упоредо са овим правно-социолошким концептом, од средине 80-их година XX века формирао се у англо-америчким државама концепт тзв обнављујући правде или ресторативне правде.

Данас у свету постоје бројни програми ресторативне правде као нпр. посредовање између жртве и учиниоца, породичне и друштвене расправе, кругови заједнице, панели у којима се жртва обраћа учиниоцима, рад у корист жртве или

---

¹¹⁵ Наведено према: Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Диверزيونи модели и алтернативне кривичне санкције примењене у сукобу са законом“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, књига L, Ниш, 2007, стр. 96.

локалне заједнице, групе у оквиру друштвене заједнице које пружају подршку жртви односно учиниоцима дела и сл.

Посредовање (медијација) је највећу примену доживело у Европи и Северној Америци. Модели ресторативне правде примењу се данас у више од 80 земља света. До посредовања се долази на основу одлуке полиције, тужилаштва или суда, на иницијативу жртве или учиниоца, или неке треће особе, као нпр. породице или локалне заједнице. Ресторативна правда се може применити у преткривичном поступку, кривичном поступку (нпр. задржавање извршења казне малолетничког затвора) и паралелно у току извршења кривичне санкције (нпр. у затвору у саставу примене института условног отпуста).¹¹⁶

Да би се спровео програм преусмеравања требају се имати у виду следећи принципи:

- приступ формалном систему остаје као опција унапред, током и након процеса преусмеравања (одвраћања),

- било какве пресуде (саслушања) или одлуке које произађу из система преусмеравања (одвраћања) морају бити у складу са са међународним и државним стандардима о људским правима,

- на малолетнике не треба вршити притисак да би признали кривицу како би учествовали у процесу преусмеравања (одвраћања)

- тешка кривична дела (нпр. убиства, силовања) морају се третирати у складу са формалним процедурама.

---

¹¹⁶ Ђопић, С., *op.cit.*, стр. 86.

III ПРИМЕНА АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА

1. Потешкоће у примени алтернативних санкција

Примена алтернативних кривичних санкција у досадашњој пракси суочена је са различитим потешкоћама на свим нивоима: законодавном, извршном и судском. Иако постоји потреба да се алтернативне санкције примене уместо краткотрајног затвора, оне се ипак недовољно користе у судској пракси. Шта је то што утиче на недовољан интерес за примену алтернативних санкција? Оно што изостаје у области извршења алтернативних санкција је: финансијска подршка, успостављена сарадња са заједницом, разређени програми едукације судија или правила о начину извршења алтернативних санкција, као и недостатак организационе структуре која би прихватала њихово извршење.

Према европским правилима неопходна је стручна квалификација и одговарајући тренинг особља које ради у службама за извршење санкција. „Пробациони сервис појединих земаља, као нпр. Енглеске и Велса, имају у великој мери оспособљено професионално особље. Ипак у неким европским земљама, нарочито у онима који тек почињу са применом санкција и мера у заједници, надзор преступника се углавном изводи од стране судских или полицијских службеника, који имају искуство у администрацији и само прођу општу обуку.“¹¹⁷ Међутим, то је у највећем броју случајева недовољно како би се обезбедила ефикасна имплементација санкција и мера у заједници.

Такође, економски и политички односи у друштву отежавају примену алтернативних кривичних санкција. Иако су оне уведене у свим европским законодавствима, ипак се у различитој мери примењују. Мања примена је уочена у Италији, Чешкој, Пољској, Португалији, Шпанији и Швајцарској, у односу на Финску, Енглеску и Француску. Разлог ове појаве јесте недостатак јасних законских одредби којима би се одредила садржина ових санкција и услови за њихову примену, а потом и

---

¹¹⁷ Васиљевић-Продановић, Д., *op.cit.*, стр. 248-249.

за друге услове у друштву: социјалну диференцијацију, недовољно добру организацију радних активности и надзора над извршењем санкција и сл.¹¹⁸

Чињеница је да се алтернативне санкције примењују према учиниоцима прекршаја, кривичних дела из области угрожавања саобраћаја, у вези са употребом и поседовањем опојних дрога, имовинских кривичних дела које врше малолетници и пунолетна лица која раније нису осуђивана. Све ово указује да је њивова примена значајно ограничена у два вида: у односу на врсту кривичног дела, које се изврши, и према својствима учиниоца кривичног дела. Ако се узме у обзир врста криминалног понашања уочићемо да се ради о „неозбиљним злочинима“, која се могу санкционисати новчаном казном, пробацијом или условном осудом. С обзиром на то да се алтернативне санкције изричу малолетним или млађим учиниоцима кривичних дела односно примарним делинквентима (који су по први пут осуђени за учињено кривично дело) може се закључити да је њихово главно ограничење то што се не примењују генерално на све учиниоце лакших кривичних дела.

2. Аргументи у прилог алтернативних санкција

Најубедљивије аргументе који иду у прилог алтернативним санкцијама истиче М. Каневчев, и они се могу сажети у следеће:

1. постојани пораст криминалитета и поврата указује на неуспех класичног, ретрибутивног кривичног права и такве криминалне политике, па се јавља потреба увођења нових, непеналних мера;
2. преваспитање осуђеника за живот на слободи практично није изводљиво, јер се врши на сасвим неподобан, неприродан начин, у условима неслободе;
3. не постоји могућност да се примене елементарни облици третмана према осуђенима на краткотрајни затвор, те се као њихов основни третман у затвору своди на тзв. шок терапију;
4. применом алтернативних мера избегавају се штетне последице призонизације: тзв. криминална инфекција, затворске депривације, стигматизација осуђеног на издржавање казне, његово издвајање из природне средине, од породице, губитак радног места и слично;

---

118 Мрвић-Петровић, Н., „Алтернативне кривичне санкције и поступци“, *op.cit.*, стр. 192.

5. алтернативним мерама се ублажава, а понегде и потпуно решава текући проблем хроничне пренасељености затвора, што је озбиљан проблем и за најбогатије земље;
6. преко алтернативних мера се хуманизује кажњавање, јер осуђени остаје у заједници, односно у својој природној средини, те су повећане шансе за његову безболну реинтеграцију у друштво;
7. увођењем ових мера у систем кривичних санкција повећава се њихов репертоар, између осталог, омогућава се успешнија судска и извршна индивидуализација кажњавања;
8. није без значаја ни економски ефекат у том смислу што је свака од алтернативних мера јефтинија од затвора.¹¹⁹

Мрвић-Петровић Наташа сматра да би применом алтернативних санкција било могуће остварити велике промене на системском плану. Према овом аутору најважнији циљеви који се могу постићи алтернативним санкцијама су свакако: смањење затворске популације заменом краткотрајног затвора; смањење трошкова за извршење казне затвора; појачана делотворност (смањење понављања, успешнија индивидуализација санкције и специјализација извршења санкције) и хуманији однос према осуђеним лицима.¹²⁰

Такође, тврди се, да су се „ванинституционалне санкције показале знатно ефикаснији од институционалних (и не занемарљиво јефтинијим), јер боље реинтегришу преступника у друштво, више су издиференциране па се њима боље захватају специфичне потребе и кримогена подручја преступника, чувају повезаност с породицом и социјалним окружењем и не доносе различите последице затварања“.¹²¹ Све су то разлози који су утицали на развијање идеје о примени широке лепезе кривичних санкција које се спроводе у заједници.

Према Стевановићу и Играчком ванзатворске мере имају низ предности које се могу свести на следеће: (1) имају хумани карактер, (2) носе мањи степен репресивности, (3) њима се успоставља сарадња са окривљеним и његов активни однос

---

119 Каневчев, М., „Новите алтернативни мерки во Кривичниот законик на Република Македонија“, *Македонска ревија за казнено право и криминологија*, бр. 2/06, Скопје, 2006, стр. 192.

120 Мрвић-Петровић, Н., „Алтернативне кривичне санкције и поступци“, *op.cit.*, стр. 147-148.

121 Стевановић, З., Играчки, Ј., „Усклађеност примене алтернативних кривичних санкција у Србији са Европским стандардима“, *Криминал, државна реакција и хармонизација са европским стандардима*, Институт за криминошка и социолошка истраживања, Београд, 2013, стр. 301.

у извршењу мере, (4) постиже се репарација (накнада) штете оштећеном и (5) друштвена заједница узима учешће у извршењу ових мера чиме се лакше постиже ефекат ресоцијализације.¹²²

3. Критике алтернативних санкција

Поред многобројних предности које се истичу у корист алтернативних санкција, на њинов рачун се упућују и извесне критике које нису занемарљиве. Наиме, многи аутори у прилог примени алтернативних санкција, у односу на казну затвора, често истичу да је њихово извршење далеко јефтиније. Међутим, не постоје чврсти аргументи који би подкрепили ову тврдњу, јер не постоје тачни подаци о трошковима санкција извршених у овире заједнице. Чак, једине међу алтернативним санкцијама, чије је извршење јефтино, јесу оне санкције које се састоје у плаћању новчаних обавеза или накнади штете. У економско исплативе санкције можемо свртати и рад у јавном интересу, јер се бесплатним радом учиниоца остварује извесна уштеда по друштво.

Ипак, и ова тврдња је дискутабилна, јер држава има обавезу да запосли лица која врше надзор над извршењем ове санкције, а самим тим то је отварање нових радних места на терет државе. Оно што је неповољно, што можемо да наведемо, као критику, јесте да алтернативни програми захтевају улагање новчаних средстава и уколико то изостане неке облике алтернативних санкција је немогуће применити и у том случају оне бивају елиминисане или се примењују у мањем обиму. Примера ради, електронски надзор је веома скупа мера, јер захтева изнајмљивање или куповину посебних електронских уређаја и коришћење услуга стручњака, који инсталирају и одржавају ову опрему. У скупе санкције односно мере можемо свртати и медицинске мере безбедности које укључују третман или примену посебне терапије према учиниоцу.

Не можемо говорити само о економској исплативости као основној критици алтернативних санкција. Као додатни проблем везан за ове врсте санкција помиње се недевољна делотворност. Наиме, бројна америчка истраживања показала су да оне нису довољно делотворне у погледу спречавања поврата. Истраживање Вурне и

---

122 Ibid

Pattavina из 1992. показало је да алтернативне санкције, пре свега интензивна пробација не смањује битно поврат.¹²³

Такође, посебна опасност у вези са применом алтернативних санкција тиче се чињенице да су то непопуларне санкције, којима се узгредно остварују непожељна дејства проширења мреже социјалне контроле и бројни други непожељни ефекти и које могу допринети појави социјалне дискриминације учинилаца кривичних дела.

4. Јавно мњење и примена алтернативних санкција

На ставове јавности утичу процене у погледу кажњавања као и начин на који се санкција примењује и представља у јавности. Како би се кажњавањем постигла сврха, неопходно је да, мере које се предузимају, уживају подједнако поверење свих субјеката кривичноправног система, али, такође, и шире друштвене јавности. Једино на тај начин може да се пренесе порука о значају њихове имплементације и очекује њихова општа прихваћеност. Такође, веома је битно направити разлику између оне јавности, која није у довољној мери информисана о алтернативним санкцијама, при том пружа подршку, од оне које је веома добро упозната са предностима и недостацима појединих алтернативних санкција.

Улога медија у информисању о криминалитету свакако је веома важна у формирању ставова јавности према кажњавању. „Медији имају друштвено позитивну улогу и осветљавању стварности и приказивању друштвене реалности: али, у исто време, медији са својом реалном моћи да типификују социјалне односе, да обликују идентите, подстичу емоције или да стварају друштвени консензус битно утичу на друштвену стварност и понашање људи. Дакле, коришћење медија у обликовању јавног мњења је не само пожељан већ и неопходан начин за остваривање комуникације са јавношћу, али је потребно бити веома обазрив како би се информације пласирале на прави начин.“¹²⁴

У односу на алтернативне кривичне санкције, јавност најчешће заузима један од следећа два става: да алтернативне санкције не увећавају ризик јавне безбедности или да су санкције незатварања прихватљиве за све (укључујући грађане, правосудне органе и

---

123 Byrne, J.M., Pattavina A., The effectiveness Issue: Assessing what Works in The Adult Community Corrections System, in: J.M.Byrne, A.J.Lurigio and J.Petersilia (eds), Smart sentencing: The emergence of intermediate sanctions, Newbury Park, 1992, pp. 281. et seq.

124 Васиљевић-Продановић, Д., *op.cit.*, стр. 255-256.

жртве). Међутим, позитиван став јавности свакако није довољан услов за примену алтернативних санкција у већој мери. „Тако се на пример у извештају канадског удружења “John Howard”, из Алберте, наводе примери да грађани одбијају да у њиховом суседству буду отворене „куће на пола пута“. Оваква реакција јавности је једним делом резултат страха од криминалитета, а другим делом последица прихватања конзервативних ставова и пунитивног опредељења у вези са кажњавањем.“¹²⁵ Овакви ставови јесу последица незнања и неразумевања кривичноправног система и суштине алтернативних мера.

---

125 Мрвић-Петровић, Н., *Алтернативне кривичне санкције и поступци*, op.cit., стр. 187.

IV ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

1. Опис истраживања

Алтернативне санкције данас постоје у свим европским законодавствима. У неким државама оне се већ више деценија успешно примењују, а у другима, попут наших суседа (земаља бивше СФРЈ) тек пре неколико година предузети су први кораци ка организацији посебних служби задужених за извршење кривичних санкција. Међутим, оно што је неспорно јесте да се увелико ради на унапређењу развоја алтернативних санкција. Постојећа законодавства проширују се великом бројем нових решења и унапређују ревитализацијом старих. Такав је случај и са нашим кривичним законодавством, које последњих неколико година доживљава битне промене. Реформе домаћег законодавства послужиле су као мотив и изазов да се испита карактер тих промена, сагледају околности у којима се оне дешавају, проблеми са којима се суочавају и нагесте путеви који би могли олакшати реализацију процеса реформи.

Као што смо већ поменули Кривичним закоником, који је почео да се примењују од 1. јанура 2006. године, прописане су санкције, које представљају новину у нашем кривичном законодавству, као што су: казна рада у јавном интересу, казна одузимање возачке дозволе и мера упозорења условне осуде са заштитним надзором. Осим тога, према одредбама новог закона новчана казна може да се обрачунава не само у фиксном него и у дневном износу-тзв. дани новчане казне. Осим ових кривичних санкција, које представљају алтернативу казни затвора, изменом Кривичног законика 2009. године уведен је кућни затвор, као начин извршења казне затвора до једне године.

Међутим, иако је прошло доста времена од увођења ових алтернативних санкција и мера, пракса показује да се оне не примењују у великој мери. Изгледа да је потребно да протекне одређени временски период до њихове примене у пракси.

Овим истраживањем покушаћемо да покажемо каква је пракса Основног суда у Нишу, односно у којој мери се примењују алтернативне санкције у просторном и временском оквиру нашег истраживања.

1.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања овог рада, у најопштијем смислу, односи се на алтернативне кривичне санкције и законодавство Републике Србије. У оквиру предмета истраживања обухваћена је актуелну правосудна пракса изрицања алтернативних санкција.

Основни циљ овог истраживања је да се на основу прикупљених података у Основном суду у Нишу дође до сазнања о обиму, структури и динамици алтернативних санкција за поменуто подручје у периоду од 2010. до 2013. године. Истраживање може имати теоријски, научни, практични или друштвени значај.

Циљеви овог рада су:

1. Утврдити практичну примену алтернативних кривичних санкција;
2. Идентификовати проблеме који се јављају у пракси.

Нарочита пажња усмерена је на:

1. бројно стање изречених кривичних санкција;
2. структуру изречених кривичних санкција;
3. динамику изречених кривичних санкција;
4. упоредној анализи појединих алтернативних санкција;
5. поступак изрицања кућног затвора;
6. начин извршења кућног затвора;
7. бројно стање изречених мера кућног затвора;
8. пол и повратништво осуђеника којима је изречено издржавање казне затвора без напуштања просторија у којима осуђеник станује;
9. мишљење Основног јавног тужилаштва о основаности предлога за извршење кућног затвора;
10. врсте кривичних дела за која је одређено издржавање казне затвора без напуштања просторија у којима осуђеник станује;
11. број изречених казни рада у јавном интересу;
12. трајање изречених казни рада у јавном интересу;
13. врсте кривичних дела за која је изречена казна рада у јавном интересу;
14. број изречених новчаних казни;

15. врсте кривичних дела за која је изречена новчана казна;
16. структуру изречених мера безбедности;
17. структуру медицинских мера безбедности;
18. врсте кривична дела за која је изречена мера безбедности обавезног лечења алкохоличара;
19. врсте кривичних дела за која је изречена мера одузимања предмета;
20. врсте кривичних дела за која је изречена мера забране управљања моторним возилом.

1.2. Хипотезе истраживања

Истраживањем су проверене следеће хипотезе:

1. Алтернативне санкције се изричу за лакша кривична дела;
2. Алтернативне санкције се најчешће изричу извршиоцима саобраћајних кривичних дела, кривичних дела у вези са употребом и стављањем у промет опојних дрога, као и за имовинска кривична дела;
3. Најчешће изрицана алтернативна санкција је новчана казна;
4. Новчана казна се чешће изриче у одређеном износу него у дневним износима;
5. У просторном и временском узорку истраживања је мали проценат изречених санкција електронског надзора;
6. Рад у јавном интересу се изриче у већем проценту у односу на кућни затвор;
7. Рад у јавном интересу најчешће се изриче у трајању од 120 до 240 сати;
8. Најчешће изрицана мера безбедности је одузимање предмета;
9. Најчешће изрицана медицинска мера безбедности је обавезно лечење наркомана;
10. Чешће се изриче мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи од мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи;
11. Условна осуда са заштитиним надзором изриче се ређе од условне осуде;
12. Одузимање возачке дозволе у највећем броју случајева изриче се у трајању од 6 месеци;
13. Алтернативне санкције се углавном изричу примарним учиниоцима кривичних дела;

1.3. Просторне и временске границе истраживања

Просторна граница истраживања обухвата подручје Основног суда у Нишу. Истраживање је извршено за временски период од 2010. до 2013.године.

Приликом израде истраживачког плана одређено је да почетни временски период буде 2006. година. Тачније 01. јануар 2006.године када је почео да се примењује Кривични законик којим су прописане новине у нашем кривичноправном систему, као што су казна рада у јавном интересу, казна одузимања возачке дозволе и мера упозорења условне осуде са заштитним надзором, које се могу изрећи као алтернативе казнама затвора. Међутим, статистички подаци о казненој политици у Основном суду у Нишу, у електронском облику, постоје од 1. јануара 2010. године и из тог разлога временски период истраживања померен је за почетак 2010. године.

1.4. Формирање и опис узорка

Истраживањем су обухваћени статистички подаци о стању политике изрицања кривичних санкција Основног суда у Нишу. Остварен је увид у 120 судских предмета, којима је изречена мера кућног затвора и 53 предмета којима је изречена казна рада у јавном интересу.

Планирана је и анкета са судијама Основног суда у Нишу који раде на кривичном одељењу. Међутим, председник суда није одобрио анкетирање . У прилогу се налази примерак анкете која је била планирана како би се добило мишљење судија о алтернативним санкцијама.

1.5. Методологија истраживања

У емпиријском истраживању употребљена је анализа садржаја и метод посредног посматрања који су примењени: приликом анализе судских предмета о кућном затвору и казни рада у јавном интересу. Примењен је и компаративни метод приликом прегледа односа између појединих кривичних санкција.

2. Резултати истраживања

Практична примену алтернативних мера, трендова кретања и прогнозе будућег развоја и усмеравања кривичног законодавства и праксе у Републици Србији је готово

немогуће дати. Проблеми у овом смислу јављају се из више разлога и то је утврђено управо овим истраживањем које је обухватало подручје Основног суда у Нишу. Превасходно не постоји одређена база података о изреченим алтернативним санкцијама. Постоји одређена евиденција у суду о изреченим кривичним санкцијама, у коју је и остварен увид овим истраживањем.

2.1. Обим, структура и динамика кривичних санкција

У овом делу рада приказани су трендови примене кривичних санкција у Основном суду у Нишу, како казне затвора тако и осталих кривичних санкција, које могу да се јаве као алтернатива казни лишења слободе, у периоду од 2010. до 2013. године.

	И с т а															
2010.	26 9, 66 %	147 5,42%	83 3,06%	0 0, 00 %	748 27,59 %	1170 43,16%	2 0,08%	0 0, 00 %	5 0,18%	8 0,30%	5 0,18%	3 0,12%	7 0,26%	90 3,32%	176 6,49 %	5 0,18%
2011.	41 14 , 6 5 %	161 5,64%	169 5,92%	27 0, 95 %	1115 39,07 %	509 17,83%	15 0,53%	0 0, 00 %	6 0,21%	3 0,11%	7 0,25%	5 0,18%	11 0,38%	154 5,39%	246 8,62 %	8 0,28%
2012.	28 11 , 3 6 %	154 6,30%	125 5,12%	53 2, 17 %	1108 45,35 %	336 13,75%	23 0,94%	0 0, 00 %	8 0,33%	9 0,37%	6 0,25%	14 0,57%	8 0,33%	145 5,94%	168 6,88 %	2 0,08%
2013.	22 13 , 0 8 %	130 7,52%	113 6,54%	48 2, 78 %	739 42,77 %	209 12,09%	13 0,75%	0 0, 00 %	2 0,12%	7 0,41%	7 0,41%	17 0,98%	6 0,35%	116 6,71%	92 5,32 %	3 0,17%
УКУПНО	11 90 12	592 6,08%	490 5,03%	12 8 1,	3710 38,11 %	2224 22,84%	53 0,54%	0	21 0,22%	27 0,28%	25 0,26%	39 0,40%	32 0,33%	505 5,19%	682 7,00 %	18 0,18%

,2
3
%

31
%

0,
0
0
%

Из *Табеле 1.* могу се видети број и врсте изречених кривичних санкција за посматрани период по годинама. Јасно је уочљиво да у структури изречених кривичних санкција у Основном суду у Нишу преовлађује условна осуда. Њено процентуално учешће у укупном броју износи 38,11%. На основу ових података дошли смо до закључка да је условна осуда најчешће изрицана алтернатива казни затвора, што је у супротности са полазном хипотезом да је новчана казна алтернатива казни лишења слободе која се најчешће примењује. Наиме, новчана казна се налази на другом месту са 2224 или 22,84% у укупном броју изречених санкција. Она поред условне осуде, такође, представља веома често коришћено средство кривичне реакције у пракси Основног суда у Нишу. Највећа учесталост изрицања новчаних казни била је 2010. године, када их је било 1170 односно 43,16% у укупном броју кривичних санкција.

У међувремену, забележен је тренд опадања броја изречених новчаних казни у посматраном периоду, док се могу приметити мање варијације када је реч о условној осуди. Што се може и видети из *Табеле 2.* којом је приказана динамика изрицања ових санкција. Јасно је уочљиво да је бројчано стање новчаних казни из године у годину било све мање и мање. Апсолутно најмањи број изречених новчаних казни забележен је 2013. године, када их је било свега 209. Број изречених условних осуда указује на тренд благог пораста ових санкција. Током 2010. године било је 748 изречених условних осуда или 20,16% од укупног броја изречених условних осуда у просторном и временско оквиру нашег истраживања. Након тога у 2011. години евидентан је благи пораст ове санкције (1115), док је у 2012. и 2013. години забележено нешто мањи број изречених условних осуда. Током 2012. године било их је 1108, а наредне године 739.

Табела 2. *Динамика изрицања условне осуде и новчане казне у Основном суду у Нишу у периоду од 2010. до 2013. године*

ГОДИНА	2010.	2011.	2012.	2013.

Условна осуда	748 20,16%	1115 30,05%	1108 29,87%	739 19,92%
Новчана казна	1170 52,61%	509 22,88%	336 15,11%	209 9,40%

Казна рада у јавном интересу и мера кућног затвора изричу се у релативно малом броју случајева у односу на укупан број изречених кривичних санкција. Јасно је уочљиво из *Табеле 1.* да је процентуално учешће казне рада у јавном интересу занемарљиво и не прелази ни 1%. Тачније изречено је 53 казни рада у јавном интересу (0,54%) и 128 мера кућног затвора (1,31%) у укупном броју изречених кривичних санкција. Са овако малим бројем изречених санкција кућног затвора потврдили смо полазну хипотезу којом је речено да се ова санкција изриче у малом броју. Евидентно је да се санкција кућног затвора ипак изриче чешће од казне рада у јавном интересу што је у супротности са хипотезом коју смо поставили у оквиру истраживања, а која гласи обрнуто, односно да се рад у јавном интересу чешће јавља у пракси Основног суда у Нишу.

2.2.   Краткотрајне казне затвора

Расправе о целисходности примене краткотрајне казне затвора трају већ дуги низ година. Оно што је неспорно јесте да њихова ефикасност ни издалека није у сразмери са процентом њиховог учешћа у односу на укупан број изречених санкција. Према званичним статистичким подацима, преко 80% свих изречених казни затвора чине казне у трајању до једне године или краткотрајне казне затвора.

Која казна затвора се сматра краткотрајном и зашто, предмет је многих расправа, како између појединих аутора из области кривичног права, тако и на међународном нивоу. Генерално, при оцени краткотрајности казне лишења слободе узимала су се у обзир три критеријума: легитативни, који подразумева законско прописивање овакве казне, затим пенолошки, који казну посматра са позиције остваривања њене сврхе, и обим примене казне лишења слободе до одређеног трајања.

Према првом критеријуму већина законодавства кратком казном лишења слободе сматра казну затвора до 6 месеци, док један број законодавства сматра да карактер кратке казне затвора има казна затвора до 1 године.

Други пенилошки критеријум према којем се цени која је то минимална казна затвора у којој се може показати/остварит њен ефекат у погледу ресоцијализације осуђеног. И ту су мишљења подељена. С једне стране спомиње се тзв. „шок“ ефекат казне затвора, где је за поједине учиниоце кривичних дела и један дан (24 сата) боравка у затвору сасвим довољан да се осуђеник никада више не упусти у кривично дело. Међу пенилозима постоје различита схватања периода остваривања специјалне превенције, односно индивидуалног деловања казне затвора на учиниоца. С друге стране, стоје заговорници потпуног елиминисања казне затвора до 6 месеци, јер је то прекратак период за било каква опсервативна дејства, а да се тај период замени неком другом незатворском мером. Мишљења, како између појединих аутора тако и између оних који се у пракси баве ресоцијализацијом, су различита и рекли бисмо и сувише еластична да би овај критеријум заузео неку конкретну границу. Међутим, према већинском ставу овом критеријуму одговара распон трајања краткотрајне казне затвора од 6 месеци до 1 годину.

Трећи критеријум је обим примене ове краткотрајне казне заатвора. Ова казна се релативно често користи у пракси и то најчешће казна затвора око 6 месеци.

Алтернативне санкције су се јавиле као одговор на негативне стране краткотрајног затвора и речи алтернативе казни затвора јављају се у контексту искључиве замене краткотрајне казне затвора и то, казне затвора до 6 месеци или казне затвора до 1 године, па је стога овим истраживањем, између осталог, било важно сагледати у којој мери се изричу краткотрајне казне затвора.

На основу добијених података можемо константовати да казне затвора до 6 месеци чине најбројнију подгрупу казни затвора које се изричу пунолетним учиниоцима кривичних дела. У периоду од 2010. до 2013. године број изречених казни затвора до 6 месеци је 1190 или 52,38% од укупно изречених казни затвора.

Табела 3. Структура изречених казни затвора у Основном суду у Нишу

ГОДИНА	до 6 месеци	од 6 месеци до 1 године	од 1 до 3 године	УКУПНО
--------	-------------	-------------------------	------------------	--------

2010	262	147	83	492
2011	418	161	169	748
2012	284	154	125	563
2013	226	130	113	469
УКУПНО:	1190 (52,38%)	592 (26,05%)	490 (21,57%)	2272 (100,00%)

Ако посматрамо однос казне затвора до 6 месеци и казне затвора од 6 месеци до годину дана (краткотрајне казне затвора) у односу на казну лишења слободe преко 1 године (*Табела 3*) можемо уочити веома велики проценат изречених краткотрајних казни затвора (78%) у односу на казну затвора преко 1 године (22%) (*Графикон 1*).

Графикон . Однос краткотрајног затвора и казне затвора преко 1 године

Такође, треба констатовати да је учешће казне затвора до 6 месеци и казне затвора од 6 месеци до једне године (краткотрајне казне затвора) у укупном броју изречених кривичних санкција износио 12% (*Графикон 2*). Овај податак није занемарљив, јер се треба узети у обзир да се она налази на трећем месту по заступљености, одмах иза условне суде и новчане казне.

Графикон 2. *Учешће казни затвора до 1 године (краткотрајне казне затвора) у укупном броју изречених кривичних санкција у Основном суду у Нишу од 2010. до 2013. године*

2.3. Упоредна анализа појединих кривичних санкција

Табела 4. Упоредна анализа појединих кривичних санкција

ГОДИНА	Кућни затвор	Новчана казна	Рад у јавном интересу	УКУПНО
2010	0 (0,00%)	1170 (99,83%)	2 (0,17%)	1172 (100%)
2011	27 (4,90%)	509 (92,38%)	15 (2,72%)	551 (100%)
2012	53 (12,86%)	336 (81,55%)	23 (5,58%)	412 (100%)
2013	48 (17,78%)	209 (77,41%)	13 (4,81%)	270 (100%)
УКУПНО:	128	2224	53	2405

У овом делу рада дата је упоредна анализа неких кривичних санкција које представљају алтернативу краткотрајног затвора. С обзиром на то да је новчана казна једна од најстаријих и најзначајних кривичних санкција, при том се она врло често јавља као алтернатива казни затвора, и као такву интересантно ју је упоредити са алтернативним санкцијама, које представљају новину у нашем кривичном законодавству а то су: кућни затвор и рад у јавном интересу. Тај однос приказан је у Табели 4.

Наиме, јасно је уочљиво на основу Табеле 4. да у односу на кућни затвор и рад у јавном интересу, новчана казна заузима највећи проценат, чак 99,83% у 2010. години (1170 изречених новчаних казни). Током 2010. године у Основном суду у Нишу није примењивана мера кућног затвора, док је број казни рада у јавном интересу био релативно мали, само 2 казне, односно (0,17 % у односу на новчану казну). Подаци из наредне године показују да долази до наглог пада изречених новчаних казни (509), односно 92, 38% у односи да друге две кривичне санкције.

С друге стране примећује се тренд пораста броја изречених казни рада у јавном интересу на 15 (2,72 %) и извршавања казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, 27 (4,90%). Даље, посматрајући динамику изрицања ових санкција можемо уочити

да се тренд пада изречених новчаних казни наставља, наиме у 2012. години укупно је било 336 (81,55%) и у 2013. свега 209 (77,99%). Што се тиче кућног затвора и рада у јавном интересу примећујемо знатне осцилације. Током 2012. свега 53 изречених санкција кућног затвора, 23 казне рада у јавном интересу. У 2013. години 48 (кућни затвор) и 13 (рад у јавном интересу).

На основу ове евиденције кретања броја изречених алтернативних санкција (новчане казне, кућног затвора и рада у јавном интересу) долазимо до закључка да је смањење броја изречених новчаних казни дошло на рачун повећања броја изречених казни рада у јавном интересу и кућног затвора (*Графикон 3*).

Графикон 3. *Динамика појединих алтернативних санкција*

Међутим, иако је током 2011, 2012. и 2013. године дошло до смањења броја изречених новчаних казни, евидентно је да је проценат коришћења ове казне и даље велики у односу на друге две (*Графикон 4*).

Графикон 4. *Однос појединих алтернативних санкција*

2.4. Казна затвора без напуштања просторије у којима осуђени станује (кућни затвор) у пракси Основног суда у Нишу

Иако је према Закону прописано да суд може донети одлуку о извршењу казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује, истраживањем смо дошли до података да је пракса изрицања ове мере мало другачија или боље речено специфична. Наиме, утврђено је да (Основни суд у Нишу) у првостепеном поступку није изрицао казну затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује.

Приликом одређивања овог начина извршење казне затвора суд мора водити рачуна о техничким могућностима извршења, као и о другим околностима од значаја за одмеравање казне. Управо то је и разлог због којег судије не изричу ову санкцију, јер уколико би се току кривичног поступка захтевало утврђивање постојања техничких могућности за издржавање ове санкције, дошло би до кршења претпоставке невиности.

С тим у вези, најпре се доноси пресуда и након правоснажности пресуде осуђено лице може поднети предлог суду да изречену казну затвора издржава у просторијама у којима станује. Право на подношење овог захтева осуђеник остварује једино уколико му је изречена казна затвора до једне године.

По пријему предлога, председник Основног суда у Нишу разматра предлог и доноси решење којим се усваја или одбија захтев осуђеника. Приликом доношења одлуке председник суда остварује увид у списе предмета и узима у обзир формалне услове, који морају да буду испуњени како би осуђени био упућен на издржавање казне без напуштања просторија у којима станује. Први предслов за изрицање ове санкције је да осуђено лице мора имати стално место пребивалишта и да у просторијама у којима станује постоји фиксни телефон, који није двојник, осуђеници подстанари морају од власника стана прибавити судску оверену сагласност за инсталирање опреме у стану.

Све ове техничке могућности утврђује Управа за извршење кривичних санкција и доставља суду извештај. Поред тога узимају се у обзир подаци из казнене евиденције како би се утврдило да ли се ради о лицу које је раније осуђивано и да ли се против тог лица води кривични поступак, као и претходно прибављено мишљење Основног јавног тужилаштва о самом осуђенику и о основаности предлога, али оно није пресудно приликом доношења одлуке. Међутим, околности под којима се одређује кућни затвор редовно су везане за тежину извршеног кривичног дела, начин на који је дело извршено, личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учињено, а нарочито се сагледава да ли би се на тај начин остварила сврха кажњавања. Већ је било речи да је главно ограничење алтернативних санкција то што се не примењују генерално на све учиниоце лакших кривичних дела. Мера кућног затвора требало би да се примењује према учиниоцима лакших кривичних дела (која се не одликује елементима насиља) и за прекршаје, нарочито за вожњу аутомобила под утицајем алкохола. Сматрају се погодним за посебне категорије осуђених лица (она лица која први пут врше кривична дела, старе, хронично болесно, инвалиде, болесне од „сиде“ или других заразних болести, душевно поремећене, труднице или мајке са малом децом) коју треба отпустити са издржавања казне затвора због њиховог посебног здравственог стања или ризика да заразе друге.

Институт кућног затвора постоји од 2009. године у наше позитивно законодавство, а у пракси Основног суда у Нишу почео је да се примењује од 2011. године. Током 2010. године ова санкција није примењивана.

У Табели 5. приказан је број поднетих предлога за издржавање казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује по годинама.

Табела 5. Број поднетих и усвојених предлога осуђених лица за издржавање казне затвора без напуштања просторије у којима осуђени станује

ГОДИНА	Број поднетих предлога	Број усвојених предлога	Број одбијених предлога
2011.	97	27 (27,84%)	70 (72,16%)
2012.	125	53 (43,40%)	72 (57,60%)
2013.	124	48 (38,71%)	76 (61,29%)
УКУПНО:	346	128 (36,99%)	218 (63,01%)

На основу Табеле 5. можемо видети да нема великих осцилација у погледу броја поднетих молби и процента њиховог позитивног или негативног решења. Према презентованим подацима можемо уочити мали пораст поднетих предлога у периоду од 2011. до 2013. године.

У Основном суду у Нишу, свега 36,99 % од укупног броја поднетих захтева за издржавање казне без напуштање просторије у којима осуђени станује било је позитивно решено. С друге стране проценат одбијених захтева је релативно висок 63,01%. Закључак је очигледан, мање од половине захтева је било позитивно решено.

Разлози за одбијање захтева су различите природе. Некада је непостојање техничких могућности једини разлог неусвајања предлога. Међутим, истраживањем смо дошли до података да се као најчешћи разлог неусвајања захтева јавља повратништво осуђеника. Детаљнијом анализом утврдили смо да се углавном одбијају предлози осуђеника који се јављају као повратници за истородно кривично дело или када је извршено кривично дело које не спада у категорију лакших кривичних дела за која су, између осталог, предвиђене алтернативне санкције. У сваком случају не постоје правила, оцењује се сваки конкретан случај.

На следећем графичком приказу исказан је број одобрених предлога за извршавање казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује.

Графикон 5. Број одобрених предлога

Процент усвојених предлога креће се од максималних 42,40% у 2012. години до минималних 27,84% у 2011. Од укупно 27 усвојених предлога у 2011. остварен је увид у 20 предмета, у 2012. години било је 53 и обрађено је исто толико, а у 2013.години 48 док је 47 обрађено.

Према презентованим подацима може се рећи да је извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује или кућни затвор мера чија се примена последњих година проширује.

Рецидивизам осуђеника којима је изречена казна затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује

У теорији постоје веома различита схватања око одређивања појма повратништва (рецидивизма). Са становишта различитих кривичноправних наука могуће је издвојити и три дефиниције: кривичноправну, криминолошку и пенолошку.

Према кривичноправном схватању, „поврат је поновно вршење кривичних дела од стране лица које је већ било осуђено за неко кривично дело,¹²⁶ за шта је главни критеријум постојање једне или више правоснажних судских пресуда и то временски пре извршења кривичног дела у питању. Ова дефиниција прави и разлику на општи и специјални поврат. Под општим се подразумева „поновно извршење било ког кривичног дела после осуде за раније кривично дело, а специјални поврат је поновно вршење истог кривичног дела после осуде за то кривично дело¹²⁷.

---

126 Константиновић-Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Пеликан ПРИНТ, Ниш, 2009, стр. 232.

127 Ibid

Криминолошко схватање полази од извршења кривичног дела без обзира на осуђиваност за раније извршено кривично дело. Овакво схватање појма повратништва називамо рецидивизам.

Коначно, пенолошка дефиниција подразумева поновно долажење учиниоца кривичног дела у казнену или другу установу ради извршења кривичне санкције институционалног карактера за дело које је учинио после издржане казне за претходно кривично дело.

Наиме, што се тиче повратника, законодавац није предвидео никаква ограничења. Кућни затвор се по слову закона може изрећи и онима који су се већ јављали као учиниоци кривичних дела. Међутим, чињеница је да су се алтернативне санкције јавиле како би се избегло изрицање казне затвора, кад год је то могуће, и на тај начин избегли негативни ефекти казне лишења слободе, па су самим тим оне предвиђене за примарне делинквенте који се по први пут јављају као извршиоци кривичног дела.

Табела 6. Број повратника

ГОДИНА	Број усвојених предмета	Број обрађених	Број повратника	Број примарних учиниоца	Нема података о рецидивизму
2011	27	20	5 (18,52%)	15 (55,56%)	7 (25,92%)
2012	53	53	14 (26,42%)	39 (73,58%)	/
2013	48	47	12 (25%)	35 (72,92%)	1 (2,08)
УКУПНО:	128	120	31(24,22%)	89 (69,53%)	8 (6,25%)

У графикону, који следи, видљиво је да је у периоду 2011. године, 2012. и 2013. године кућни затвор углавном изричан примарним учиниоцима кривичних дела.

Графикон 6. Однос између повратника и примарних извршиоца кривичних дела

Графикон 7. Процент повратника

Од укупног броја осуђених лица којима је изречен кућни затвор, њих 70% су примарни учиниоци кривичних дела, што једним делом оправдава усвојене предлоге.

Постоји и одређени изузеци од „правила“ да се кућни затвор примењује према примарним учиниоцима кривичних дела, што нам и говори податак од 24 % повратника којима је изречена ова санкција (*Графикон 7*). Наиме, иако је овде реч о релативно високом броју повратника, на основу оствареног увида у одборене предлоге, уочено је да је реч о повратницима, али не за истородно кривично дело, или је након последње осуде протекао одређени временски период (обично више од 10 година).

Пол осуђеника којима је изречен казна затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује

Анализом података прикупљених нашим истраживањем дошли смо до сазнања да су осуђеници, којима је изречен кућни затвор (издржавање казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује) углавном мушког пола. Наиме, од 128 осуђеника, којима је изречена ова казна, 113 су мушкарци који чине велику већину од 88,28 %, док је само 7 припадница женског пола упућено на овакав начин извршаваће казне затвора (5, 47%). За 8 осуђеника није добијен податак, јер у току истраживања нисмо успели да остваримо увид у ове предмете. С обзиром на то да се жене како код нас тако и у свету јављају знатно ређе као извршиоци кривичних дела добијени резултати су и очекивани.

Табела 7. Структура осуђеника према полу

ГОДИНА	Мушки пол	Женски пол	Нема података
2011	20	0	7
2012	52	1	0
2013	41	6	1
УКУПНО:	113	7	8

Графикон 8. Пол осуђеника којима је изречен кућни затвор

Мишење Основног јавног тужилаштва о основаности предлога за издржавање казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује

Ова анализа имала је за циљ да се види у којој се мери тужиоци слажу са изрицањем казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станују, као и да се

испита однос између негативног мишљења ОЈТ о основаности предлога и позитивних решења истих. Наиме, број позитивног и негативног мишљења је исти и он износи 56 или 44%. У 16 случајева немамо података о мишљењу тужилаштва.

Табела 8. *Однос између усвојених захтева и позитивног и негативног мишљења ОЈТ о основаности предлога*

ГОДИНА	Усвојени захтеви	Позитивно мишљење ОЈТ	Негативно мишљење ОЈТ	Нема података
2011	27	9	11	7
2012	53	26	27	0
2013	48	21	18	9
УКУПНО:	128	56	56	16

Графикон 9. *Мишљење ОЈТ о основаности предлога у процентима*

Графикон 10. *Мишљење ОЈТ о основаности предлога по годинама*

Врсте кривичних дела за која је изречен казна затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује

Према садашњим решењима суд може одредити осуђеном извршење ове санкције за било које кривично дело (казна затвора мора да буде до годину дана) и може се односити на било ког учиниоца (чак и на повратника). Једино ограничење које постоји везано је за извршење кривичног дела против брака и породице, уколико осуђени живи са оштећеним у истом породичном домаћинству (претпоставка је да се ово не односи на сва дела из ове групе, већ превасходно да кривично дело насиља у породици).

Табела 9. Кривична дела за која је изречен кућни затвор

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.
Чл. 121 Тешка телесна повреда		2	3	1
Чл. 122 Лака телесна повреда		1	1	0
Чл. 123 Учествовање у тучи				1
Чл. 138 Угрожавање сигурности			4	1
Чл. 170 Увреда		0		1
Чл. 180 Обљуба са дететом				1
Чл. 194 Насиље у породици			2	3
Чл. 195 Недавање издржавања			1	2
Чл. 203 Крађа			2	1
Чл. 204 Тешка крађа				6
Чл. 209 Неосновано добијање кредита и друге погодности				1
Чл. 214 Изнуда			1	1
Чл. 221 Прикривање			2	
Чл. 225 Фалсификовање и злоупотреба платних картица			1	
Чл. 228 Издавање чека и коришћење платних картица без покрића				1
Чл. 229а Неуплаћивање пореза по одбитку			1	
Чл. 229 Пореска утаја		3	2	1
Чл. 23 Закон о јавном реду и миру		1	3	2
Чл. 233 Фалсификовање исправе		3	1	
Чл. 242 Злоупотреба службеног положаја		1		
Чл. 243 Недозвољена трговина			1	
Чл. 280 Изазивање опасности необезбеђењем мера заштите на раду			1	
Чл. 288 Тешка дела против опште сигурности				1
Чл. 289 Угрожавање јавног саобраћаја		1		2
Чл. 322 Спречавање службеног лица у вршењу службене радње			1	1
Чл. 344 Насилничко понашање			3	2
Чл. 348 Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја		1		
Чл. 355 Фалсификовање исправе		4	20	6
Чл. 359 Злоупотреба службеног положаја				3
Чл. 368 Давање мита				1

Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја		3	3	7
Нема података о кривичном делу		7		2
УКУПНО:		27	53	48

У највећем броју случајева санкција кућног затвора изрицана је за кривично дело фалсификовање исправе (75%), док остала кривична дела (25%) за која је изречена ова санкција можемо видети у *Табели 9*. Овим подацима можемо придодати и податак да су у 2012. години изречене две санкције кућног затвора за кривично дело насиље у породици, а у 2013. години било је 3 санкција. Наиме, иако је законодавац јасно забранио овакву могућност увидом у ове предмете уочено је да осуђени и оштећени не живе у истом породичном домаћинству, или је дата писмена изјава (сагласност) оштећеног да санкција кућног затвора буде примењена у њиховом заједничком домаћинству.

График 11. *Структура кривичних дела за која је изречен кућни затвор*

2.5. Рад у јавном интересу у пракси Основног суда у Нишу

Рад у јавном интересу, као алтернативна санкција, извршава се само у оним градовима у којима постоје повереничке канцеларије, које врше надзор над извршењем ове казне. Све до краја 2013. године у Србији је постојало седам оваквих канцеларија и то у Београду, Новом Саду, Суботици, Сомбору, Ваљеву, Нишу и Крагујевцу.

У ових седам регионалних центара потписано је укупно 63 уговора о сарадњи о обављању рада у јавном интересу са јавним предузећима, јавно комуналним предузећима, месним заједницама и осталим радним организацијама у којима осуђени извршавају казне.¹²⁸

Међутим, недавно су отворене још две нове канцеларије у Пожаревцу и Смедереву, а у плану је да се њихово оснивање прошири и на остале градове у Србији. Према речима министра правде и државне управе до краја 2015.године у Србији отвориће се укупно 25 канцеларија за алтернативне санкције.¹²⁹

¹²⁸ Доступно на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Alternativne_Sankcije_bilten_br3.pdf, приступ: 12.01.2014.

¹²⁹ Доступно на: <http://www.drzavnauprava.gov.rs/vest/4390/alternativne-sankcije-buducnost-u-sistemu-izvršenja-krivичnih-sankcija.php>, приступ 27.12.2013.

Када је реч о Основном суда у Нишу, истраживањем смо дошли до података да се казна рада рада у јавном интересу реализује у оквиру: Јавног комуналног предузећа „Медијана“, Јавног комуналног предузећа „Горица“ и Геронтолошког центра. Осуђена лица углавном воде бригу о старим лицима или су ангажована на послове гајења цвећа, украсног биља, као и другим помоћним пословима које добијају као налог од представника послодавца у поменутиим предузећима.

Бројчани подаци о изреченим казнама рада у јавном интересу говоре да се она у пракси Основног суда у Нишу не примењује у великој мери. Наиме, у периоду од 2010. до 2013. године изречено је 53 казни, изражено у процентима то је 0,54% у укупном броју изречених кривичних санкција. У 2010. години биле су само две казне, док се током 2011. године тај број повећао на 15. Највише их је било у 2012. години, свега 23, а у 2013. било је 13 казни рада у јавном интересу.

Трајање казне рада у јавном интересу

У погледу трајања ових санкција, истраживањем је постављена хипотеза да се оне углавном изриче у распону од 120 до 240 часова, што је и потврђено. Из *Табеле 10.* је видљиво да је највећа заступљеност казне рада у јавном интересу у временском трајању од 120 часова (15 казни). Када је реч о просечном времену трајања ове казне, оно у просторном и временском оквиру нашег истраживања, износи 70 часова.

Табела 10. *Осуђена лица по дужини казне рада у јавном интересу*

ВРЕМЕ	2010.	2011.	2012.	2013.
60 часова	1	4	6	1
80 часова	1	1	6	1
100 часова			1	2
120 часова		6	5	4
180 часова		1		2
200 часова			1	
240 часова		1	4	1
300 часова				1
360 часова		2		1
Укупан број казни	2	15	23	13

Укупан рад у часовима	140	2180	2700	2080
Просено време трајања санкције:	70,00	145,33	117,39	160,00

Врсте кривичних дела за која је изречена казна рада у јавном интересу

Садржајно гледано, међу кривичним делима за која је изречена казна рада у јавном интересу доминира кривично дело скидање и повреда службеног печата (члан 327). У 60% случајева је ова санкција изречена због повреде овог дела, а осталих 40% кривичних дела за која је изречена ова казна можемо видети у *Табели 11*.

Табела 11. *Кривична дела за која је изречен рад у јавном интересу*

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.
Чл. 122 Лака телесна повреда		1		
Чл. 124 Угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи		1		
Чл. 138 Угрожавање сигурности	1			
Чл. 159 Закон о енергетици	1	2	3	
Чл. 194 Насиље у породици		1		2
Чл. 203 Крађа			3	3
Чл. 210 Ситна крађа, утаја и превара		1		
Чл. 212 Уништење и оштећење туђе ствари		1		
Чл. 23 Закон о јавном реду и миру		3		1
Чл. 246 А Неовлашћено држање опојних дрога		1	2	
Чл. 289 Угрожавање јавног саобраћаја			1	1
Чл. 327 Скидање и повреда службеног печата и знака		3	13	5
Чл. 330 Самовлашће			1	1
Чл. 348 Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја		1		
УКУПНО:	2	15	23	13

График 12. Структура кривичних дела за која је изречена казна рада у јавном интересу

Према томе, на основу овог податка можемо закључити да се ова алтернативна санкција изриче за лакша кривична дела, јер за извршење кривичног дела скидање и

повреда службеног печата и знака у закону је прописана новчана казна или затвор до једне године. На тај начин је полазна хипотеза потврђена, бар када је у питању казна рада у јавном интересу.

2.6. Новчана казна у пракси Основног суда у Нишу

Према нашем Кривичном законнику новчана казна се може одредити у фиксном и у дневним износима. Међутим, утврђено је да она у просторном и временском оквиру нашег истраживања изриче само у фиксном износу. Наиме, нови начин одмеравања новчане казне у дневним износима још није заживео у пракси Основног суда у Нишу.

Врсте кривичних дела за која је изречена новчана казна

У Табели 12. приказана су кривична дела за која је изречена новчана казна у просторном и временском оквиру нашег истраживања.

Табела 12. Врсте кривичних дела за која је изречена новчана казна

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.
Чл. 114 Омогућавање закључења недозвољеног брака	6			
Чл. 121 Тешка телесна повреда	7	0	2	0
Чл. 122 Лака телесна повреда	35	51	6	14
Чл. 123 Учествовање у тучи	0	10	2	2
Чл. 124 Угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи	10	8	2	6
Чл. 135 Принуда	3	1	0	
Чл. 135 Тешка дела против здравља људи	1		0	
Чл. 137 Злостављање и мучење	1	1	2	1
Чл. 138 Угрожавање сигурности	3	2	11	9
Чл. 139 Злоупотреба овлашћења у привреди	21			
Чл. 139 Нарушавање неповредивости стана	1			
Чл. 140 Закључивање штетног уговора	1			
Чл. 141 Издавање и неовлашћено прибављање пословне тајне	1			
Чл. 142 Противправно заузимање земљишта	1			

(са посебном наменом)				
Чл. 144 Прављење и употреба лажних знакова за вредност или вредносних папира	1			
Чл. 147 Недозвољена трговина	61			
Чл. 154 Пореска утаја	32			
Чл. 159 Закон о енергетици	10	11	3	1
Чл. 159 Спречавање одржавања гласања	2	0		0
Чл. 161 Шумска крађа	77	0		
Чл. 163 Повреда права по основу рада и права из социјалног осигурања	2	6	2	3
Чл. 165 Повреда права на управљање	3			
Чл. 166 Повреда права на штрајк	2			
Чл. 166 Продужено крив.дело тешке крађе	121	0		0
Чл. 168 Разбојништво (друштвена имовина)	4			
Чл. 170 Увреда	23	35	16	20
Чл. 170 Утаја (друштвена имовина)	2			
Чл. 171 Клевета	9	17	9	3
Чл. 171 Превара (друштвена имовина)	6			
Чл. 173 Ситно дело крађе, утаје или преваре	2			
Чл. 174 Одузимање (моторног) возила	7	0		
Чл. 176 Оштећење туђе ствари (приватна имовина)	1	0		0
Чл. 180 Изнуда (друштвена имовина)	1		0	
Чл. 182 Недозвољене полне радње	0	0	1	1
Чл. 183А Неовлашћено коришћење ауторског права	1			
Чл. 184 Посредовање у вршењу проституције	1			
Чл. 184 Прикривање (друштвена имовина)	33			
Чл. 187 Изазивање опште опасности	2			
Чл. 188 Оштећење или уништење јавних уређаја	2			
Чл. 190 Ванбрачна заједница са малолетником	1	0	0	
Чл. 191 Одузимање малолетног лица	1	2	1	0
Чл. 194 Насиље у породици	14	11	5	1
Чл. 195 Недавање издржавања	8	6	9	9
Чл. 195 Угрожавање јавног саобраћаја	40			
Чл. 201 Повреда проналазачког права	1			0
Чл. 201 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја (возилом у служби)	45	1		0
Чл. 203 Крађа	119	29	29	6
Чл. 204 Помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела	6			

Чл. 204 Тешка крађа	0	5	4	1
Чл. 206 Давање лажног исказа	1			
Чл. 206 Разбојништво	0	2	1	0
Чл. 207 Утаја	5	3	5	1
Чл. 208 Превара	6	13	9	1
Чл. 209 Неосновано добијање кредита и друге погодности	2	6	3	0
Чл. 210 Ситна крађа, утаја и превара	18	10	8	6
Чл. 212 Уништење и оштећење туђе ствари	3	5	1	2
Чл. 213 Неовлашћено коришћење туђег возила	0	1	0	1
Чл. 214 Напад на службено лице у вршењу послова безбедности	1			
Чл. 216 Злоупотреба поверења	0	0	1	
Чл. 219 А Грађење без грађевинске дозволе	1	0	0	0
Чл. 219 Противправно усељење		0	3	0
Чл. 220 Насилничко понашање	1	0	0	
Чл. 220 Оштећење туђих права	3	0	4	0
Чл. 221 Прикривање	3	5	3	2
Чл. 222 Скидање или повреда службеног печата или знака	2			
Чл. 223 Фалсификовање новца	4	1	2	0
Чл. 225 Фалсификовање и злоупотреба платних картица	0	1	0	0
Чл. 228 Издавање чека и коришћење платних картица без покрића	0	3	1	1
Чл. 229 Пореска утаја	0	4	1	0
Чл. 23 Закон о јавном реду и миру	12	0	0	2
Чл. 233 Неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга	1			0
Чл. 233 Фалсификовање исправе	97	0	0	
Чл. 235 Оверавање неистинитог садржаја	8			
Чл. 235 Проузроковање стечаја	1			0
Чл. 242 Злоупотреба службеног положаја	21	0	0	0
Чл. 243 Недозвољена трговина	0	0		1
Чл. 246 А Неовлашћено држање опојних дрога	11	31	16	5
Чл. 246 Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	5	2	3	1
Чл. 247 Омогућавање уживања опојних дрога		0	0	1
Чл. 247 Превара у служби	1			
Чл. 248 Фалсификовање службене исправе	3		0	
Чл. 251 Несавесно пружање лекарске помоћи	2	0		

Чл. 251 Проневера	12	0	0	
Чл. 254 Надрилекарство и надриапотекарство		2		
Чл. 254 Примање мита	1			
Чл. 255 Давање мита	2			
Чл. 269 Убијање и злостављање животиња	1	0	2	
Чл. 274 Пустошење шума		2	0	0
Чл. 275 Шумска крађа	7	10	8	8
Чл. 276 Незаконит лов	0	2	0	0
Чл. 278 Изазивање опште опасности	1	0	0	0
Чл. 279 Уништење и оштећење јавних уређаја		1		
Чл. 288 Тешка дела против опште сигурности	1	0	0	0
Чл. 289 Угрожавање јавног саобраћаја	94	111	87	52
Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја	1			
Чл. 322 Спречавање службеног лица у вршењу службене радње	1	0	0	0
Чл. 323 Напад на службено лице у вршењу службене дужности	0	0	1	0
Чл. 327 Скидање и повреда службеног печата и знака	1	3	5	4
Чл. 328 Одузимање и уништење службеног печата и службеног списка		1	0	0
Чл. 330 Самовлашће	2	10	4	5
Чл. 333 Помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела		1		
Чл. 334 Лажно пријављивање	1	1	1	1
Чл. 335 Давање лажног исказа	0	1	0	0
Чл. 340 Неизвршење судске одлуке	1	1		0
Чл. 342 Надриписарство	0	0	0	1
Чл. 344 Насилничко понашање	9	6	0	1
Чл. 348 Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	4	4	1	1
Чл. 355 Фалсификовање исправе	10	5	8	1
Чл. 361 Несавестан рад у служби	0	1	0	0
Чл. 368 Давање мита	1	0	0	0
Чл. 49 Закон о девизном пословању	4		0	
Чл. 66 Злостављање у вршењу службе	2			
Чл. 91 Неизвршавање одлуке о враћању радника на рад	2			
Чл. 149 Спречавање штампања и растурања штампаних ствари и емитовање програма	1	0		
Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног	36	64	54	34

саобраћаја				
Нема података	1			
Нема података	28			
Нема података	1			
Нема података	2			
УКУПНО:	1170	509	336	209

Табела 13. *Најчешћа кривична дела (издвојена из претходне табеле) за која је изречена новчана казна*

	ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	%
1	Чл. 289 Угрожавање јавног саобраћаја	15,47%
2	Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја	8,45%
3	Чл. 203 Крађа	8,23%
4	Чл. 166 Продужено кривично дело тешке крађе	5,44%
5	Чл. 122 Лака телесна повреда	4,77%
6	Чл. 233 Фалсификовање исправе	4,36%
7	Чл. 170 Увреда	4,23%
8	Сва остала дела	49,06%

Током истраживања постављена је хипотеза везана за врсте кривичних дела за која се алтернативне санкције изричу. Наиме, предпоставили смо да се алтернативне санкције најчешће изричу извршиоцима саобраћајних кривичних дела, кривичних дела у вези са употребом и стављањем у промет опојних дрога, као и за имовинска кривична дела.

Ако погледамо податке из *Табеле 13.* којом су приказана најчешћа кривична дела за која је изрицана новчана казна у посматраном периоду можемо увидети да углавном доминирају саобраћајна кривична дела (кр.дело угрожавање јавног саобраћаја јавило се у 15,47% случајева и тешка дела против безбедности јавног саобраћаја 8,45%), затим следе кривична дела против имовине (крађа са 8,23% и продужено дело тешке крађе са 5,44%). Према томе, када је реч о новчаној казни као једној од алтернативних санкција можемо закључити да је наша хипотеза делимично потврђена.

2.7. Мере безбедности

У *Табели 14.* приказана је структура изречених мера безбедности у посматраном периоду.

Табела 14. Структура изречених мера безбедности

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.	Укупно
Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи	5	6	8	2	21
Обавезно психијатријско лечење на слободи	8	3	9	7	27
Обавезно лечење наркомана	5	7	6	7	25
Обавезно лечење алкохоличара	3	5	14	17	39
Забрана вршења позива, делатности и дужности	7	11	8	6	32
Забрана управљања моторним возилом	90	154	145	116	505
Одузимање предмета	176	246	168	92	682
Протеривање странаца из земље	5	8	2	3	18
Укупно по годинама:	299	440	360	250	1349

Посматрано укупно, из Табеле 14. се уочава да међу мерама безбедности доминира мера одузимања предмета и с тим у вези наша полазна хипотеза се потврђује. Од укупно 1349 мера безбедности, које је изречено у просторном и временском оквиру истраживања, 682 је одузимање предмета, затим следи забрана управљања моторним возилом са 505.

Резултати овог истраживања показују да су медицинске мере релативно мало заступљене у укупном броју изречених мера безбедности. Иначе, на основу Графикана 13. можемо видети да су оне у периоду од 2010. до 2013. године чиниле свега 8% у укупном броју мера безбедности које су изречене у Основном суду у Нишу.

График 13. Процентуално учешће медицинских мера безбедности у укупном броју мера безбедности

Ако посматрамо структуру медицинских мера безбедности можемо константовати да је најчешће изрицана мера обавезног лечења алкохоличара (35%). Нешто ређе јавља се обавезно лечење наркомана (22%). Овај податак не потврђује нашу претпоставку да међу медицинским мерама безбедности доминира мера обавезног лечења наркомана. Наиме, ове две медицинске мере чине нешто више од половине (57%) изречених медицинских мера безбедности (Графикон 14).

Графикон 14. Структура медицинских мера безбедности

Даље, посматрајући структуру медицинских мера безбедности (Графикон 14), уочићемо да је мера обавезног психијатријског лечења на слободи, у просторном и временском оквиру нашег истраживања, чешће изрицана у односу на меру обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Овим податком наша полазна претпоставка је потврђена.

С обзиром на то да мера обавезно лечење алкохоличара доминира међу медицинским мерама безбедности. Овим истраживањем приказали смо врсте кривичних дела за која је ова мера изречена (Табела 14).

Врсте кривичних дела за која је изречена мера обавезног лечења алкохоличара

Табела 15. Кривична дела за која је изречена мера обавезно лечење алкохоличара

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.	Укуп.
Чл. 194 Насиље у породици	2	2	10	8	22
Чл. 138 Угрожавање сигурности	0	0	3	4	7
Чл. 203 Крађа	0	2	0	1	3
Чл. 206 Разбојништво	1	0	0	2	3
Чл. 23 Закон о јавном реду и миру	0	1	0	1	2
Чл. 204 Тешка крађа	0	0	1	0	1
Чл. 323 Напад на службено лице у вршењу службене дужности	0	0	0	1	1

Из Графикана 15. видљиво је да се најчешће, чак у 56% случајева насиље у породици кривично дело за које је изрицана ова мере. Затим следи угрожавање сигурности

са 18%. Остала кривична дела за која је изречена ова мера чине 26% и можемо их видети у Табели 15.

График 15. Структура кривичних дела за која је изречена мера обавезног лечења алкохоличара

Мера обавезног лечења наркомана у највећем проценту изречена је за кривично дело тешка крађа и то у 40% случајева.

Посматрајући остале мере безбедности можемо увидети да се најчешће јављају мера одузимање предмета (55%) и забрана управљања моторним возилом (41%). Њихово процентуално учешће у укупном броју изречених мера безбедности износи 87,99%.

Структуру преосталих мера безбедности приказали смо *Графиком 16*. Приказане су све мере безбедности које су изречене, изузев медицинских мера.

График 16. Структура преосталих мера безбедности

Табела 16. Кривична дела за која је изречена мера одузимања предмета

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.	Укуп.
Чл. 246 А Неовлашћено држање опојних дрога	46	89	57	22	214
Чл. 355 Фалсификовање исправе	51	71	42	18	182
Чл. 348 Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	19	21	26	15	81

Чл. 246 Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	20	7	9	6	42
Чл. 223 Фалсификовање новца	5	4	9	3	21
Остало	35	54	25	28	142

У Табели 16. приказана су најучесталија кривична дела за која је изречена мера одузимање предмета. Јасно је уочљиво да је она у највећем проценту изрицана за кривично дело неовлашћено држање опојних дрога (чл.246а), у 31% случајева. Даље следе фалсификовање исправе (чл. 355) са 27%, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (чл.348) са 12%, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246) са 3% и на крају фалсификовање новца чл. (223) са 3%.

Графикон 17. Структура кривичних дела за која је изречена мера одузимање предмета

Табела 17. Кривична дела за која је изречена мера забрана управљања моторним возилима

ВРСТЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.	Укуп.
Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја	64	101	100	82	347
Чл. 289 Угрожавање јавног саобраћаја	24	50	44	34	152
Остало	2	3	1	0	6

Ако посматрамо структуру кривичних дела за која је изречена мера забрана управљања моторним возилом (*Графикон 18*), јасно је уочљиво да 69% чине тешка дела против безбедности јавног саобраћаја, затим следи угрожавање јавног саобраћаја, које се јавља у 30% случајева, а остала кривична дела обухватају 1%.

Графикон 18. Структура кривичних дела за која је изречена мера забрана управљања моторним возилима

Алтернативне санкције које у временском и просторном оквиру нашег истраживања нису примењиване су: условна осуда са заштитним надзором, одузимање возачке дозволе и новчана казна у дневним износима. С тим у вези, хипотезе које смо поставили, а које се односе на ове алтернативне санкције, нисмо потврдили.

2.8. Структура криминалитета

У Табели 18. приказана је структура кривичних дела која су починиле пунолетне особе у периоду од 2010. до 2013. године. У табели се налазе сва кривична дела која су извршена у поменутом периоду (бројчано и процентуално).

Табела 8. Структура осуђених пунолетних лица према извршеним кривичним делима у Основном суду у Нишу у периоду од 2010. до 2013. године

Ред.бр	ВРСТЕ КР. ДЕЛА	2010.	2011.	2012.	2013.					
			Бр ој	%	Број	%	Број	%	Број	%
1.	Чл. 114 Омогућавае закључења недозвољеног брака		6	0,22%		0,00%		0,00%		0,00%
2.	Чл. 120 Кршење породичних обавеза		1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
3.	Чл. 120 Недозвољен прекид трудноће		2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
4.	Чл. 121 Тешка телесна повреда		23	0,84%	34	1,19%	42	1,42%	30	1,42%

5.	Чл. 122 Лака телесна повреда	85	3,12%	136	4,75%	105	3,55%	76	3,58%
6.	Чл. 123 Учествовањe у тучи	1	0,04%	19	0,66%	12	0,41%	10	0,47%
7.	Чл. 124 Угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи	20	0,73%	21	0,73%	32	1,08%	14	0,66%
8.	Чл. 132 Противправно лишење слободе	4	0,15%		0,00%	7	0,24%	5	0,24%
9.	Чл. 135 Закон о банкама	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
10.	Чл. 135 Принуда	7	0,26%	2	0,07%	3	0,10%		0,00%
11.	Чл. 135 Тешка дела против здравља људи	1	0,04%		0,00%	3	0,10%		0,00%
12.	Чл. 136 Несавестан рад у привредном пословању		0,00%		0,00%		0,00%	1	0,05%
13.	Чл. 137 Злостављање и мучење	2	0,07%	3	0,10%	11	0,37%	3	0,14%
14.	Чл. 138 Угрожавање сигурности	17	0,62%	21	0,73%	49	1,66%	41	1,93%
15.	Чл. 139 Злоупотреба овлашћења у привреди	21	0,77%		0,00%		0,00%		0,00%
16.	Чл. 139 Нарушавањe неповредивости стана	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
17.	Чл. 140 Закључивањe штетног уговора	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
18.	Чл. 141 Издавање и неовлашћено прибављање пословне тајне	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
19.	Чл. 142 Противправно заузимање земљишта (са посебном наменом)	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
20.	Чл. 143 Неовлашћено прислушкивање и снимање	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%

21.	Чл. 144 Неовлашћен о фотографисање	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
22.	Чл. 144 Прављење и употреба лажних знакова за вредност или вредносних папира	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
23.	Чл. 147 Недозвољена трговина	61	2,24%		0,00%		0,00%		0,00%
24.	Чл. 147 Повреда права на подношење правног средства	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
25.	Чл. 149 Спречавање штампања и растурања штампаних ствари и емитовање програма		0,00%	1	0,03%	4	0,14%		0,00%
26.	Чл. 149 Спречавање штампања и растурања штампаних ствари и Емитовање програм	2	0,07%	4	0,14%		0,00%		0,00%
27.	Чл. 154 Пореска утаја	32	1,17%		0,00%		0,00%		0,00%
28.	Чл. 159 Закон о енергетици	263	9,64%	317	11,08%	87	2,94%	22	1,04%
29.	Чл. 159 Спречавање одржавања гласања	6	0,22%	2	0,07%		0,00%	1	0,05%
30.	Чл. 161 Шумска крађа	78	2,86%	2	0,07%		0,00%		0,00%
31.	Чл. 162 Уништавање докумената о гласању		0,00%		0,00%		0,00%	1	0,05%
32.	Чл. 163 Повреда права по основу рада и права из социјалног осигурања	4	0,15%	12	0,42%	12	0,41%	11	0,52%
33.	Чл. 165 Повреда права на управљање	3	0,11%		0,00%		0,00%		0,00%

34.	Чл. 166 Повреда права на штрајк	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
35.	Чл. 166 Продужено крив.дело тешке крађе	12 4	4,55%	8	0,28%		0,00%	6	0,28%
36.	Чл.168 Разбојништо	4	0,15%		0,00%		0,00%		0,00%
37.	Чл. 170 Увреда	33	1,21%	53	1,85%	32	1,08%	29	1,37%
38.	Чл. 170 Утаја (друштвена имовина)	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
39.	Чл. 171 Клевета	20	0,73%	39	1,36%	17	0,58%	22	1,04%
40.	Чл. 171 Превара (друштвена имовина)	6	0,22%		0,00%		0,00%		0,00%
41.	Чл. 172 Избегавање плаћања пореза	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
42.	Чл. 172 Изношење личних и породичних прилика		0,00%	1	0,03%		0,00%		0,00%
43.	Чл. 173		0,00%	7	0,24%		0,00%	2	0,09%
44.	Чл. 173 Повреда угледа Србије		0,00%	8	0,28%	3	0,10%	1	0,05%
45.	Чл. 173 Ситно дело крађе, утаје или преваре	3	0,11%		0,00%		0,00%		0,00%
46.	Чл. 173а Неоснован о исказивање за повраћај пореза и порески промет		0,00%		0,00%	4	0,14%	3	0,14%
47.	Чл. 174 Одузимање (моторног) возила	7	0,26%	2	0,07%		0,00%		0,00%
48.	Чл. 175 Повреда угледа стране државе или међународне организације	2	0,07%	2	0,07%		0,00%	1	0,05%
49.	Чл. 175 Угрожавање наплате пореза и пореске контроле	2	0,07%	2	0,07%		0,00%	2	0,09%

50.	Чл. 176 Недозвољен промет акцизних производа	4	0,15%	6	0,21%	4	0,14%	2	0,09%
51.	Чл. 176 Оштећење туђе ствари (приватна имовина)	2	0,07%	7	0,24%		0,00%	1	0,05%
52.	Чл. 180 Изнуда (друштвена имовина)	1	0,04%		0,00%	5	0,17%		0,00%
53.	Чл. 180 Обљуба са дететом	2	0,07%	1	0,03%	1	0,03%		0,00%
54.	Чл. 182 Недозвољене полне радње	3	0,11%	6	0,21%	8	0,27%	9	0,42%
55.	Чл. 183 Располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка		0,00%	2	0,07%	1	0,03%		0,00%
56.	Чл. 183А Неовлашћено коришћење ауторског права	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
57.	Чл. 184 Посредовање у вршењу проституције	3	0,11%		0,00%		0,00%		0,00%
58.	Чл. 184 Прикривање (друштвена имовина)	33	1,21%		0,00%		0,00%		0,00%
59.	Чл. 185 Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију		0,00%	2	0,07%		0,00%		0,00%
60.	Чл. 187 Изазивање опште опасности	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
61.	Чл. 188 Оштећење или уништење јавних уређаја	3	0,11%		0,00%		0,00%		0,00%
62.	Чл. 190 Ванбрачна заједница са малолетником	2	0,07%	2	0,07%	3	0,10%		0,00%

63.	Чл. 191 Одузимање малолетног лица	4	0,15%	6	0,21%	6	0,20%	2	0,09%
64.	Чл. 193 Запуштање и злостављање малолетног лица	2	0,07%	3	0,10%	4	0,14%	4	0,19%
65.	Чл. 194 Насиље у породици	114	4,18%	121	4,23%	148	5,01%	125	5,90%
66.	Чл. 194 Тешка дела против опште сигурности		0,00%	3	0,10%		0,00%		0,00%
67.	Чл. 195 Недавање издржавања	71	2,60%	57	1,99%	80	2,71%	68	3,21%
68.	Чл. 195 Угрожавање јавног саобраћаја (приватним возилом)	40	1,47%		0,00%		0,00%		0,00%
69.	Чл. 196 Кршење породичних обавеза		0,00%		0,00%	2	0,07%	2	0,09%
70.	Чл. 199 Неовлашћен о искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права	8	0,29%	8	0,28%	5	0,17%	4	0,19%
71.	Чл. 201 Повреда проналазачког права	1	0,04%		0,00%		0,00%	1	0,05%
72.	Чл. 201 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја (возилом у служби)	49	1,80%	5	0,17%		0,00%	10	0,47%
73.	Чл. 203 Крађа	231	8,47%	198	6,92%	191	6,46%	141	6,65%
74.	Чл. 204 Помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела	6	0,22%		0,00%		0,00%		0,00%
75.	Чл. 204 Тешка крађа	162	5,94%	294	10,27%	264	8,93%	230	10,85%
76.	Чл. 205 Разбојничка крађа	2	0,07%	6	0,21%		0,00%	4	0,19%
77.	Чл. 206 Давање лажног исказа	3	0,11%		0,00%		0,00%		0,00%

78.	Чл. 206 Разбојништво	19	0,70%	26	0,91%	26	0,88%	13	0,61%
79.	Чл. 207 Утаја	7	0,26%	11	0,38%	14	0,47%	12	0,57%
80.	Чл. 208 Превара	51	1,87%	88	3,07%	86	2,91%	74	3,49%
81.	Чл. 209 Неосновано добијање кредита и друге погодности	3	0,11%	11	0,38%	10	0,34%	9	0,42%
82.	Чл. 209 Побуна лица лишених слободе	3	0,11%		0,00%		0,00%		0,00%
83.	Чл. 210 Ситна крађа, утаја и превара	25	0,92%	36	1,26%	24	0,81%	13	0,61%
84.	Чл. 211 Одузимање туђе ствари	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
85.	Чл. 212 Уништење и оштећење туђе ствари	8	0,29%	11	0,38%	6	0,20%	7	0,33%
86.	Чл. 213 Неовлашћено коришћење туђег возила	8	0,29%	12	0,42%	12	0,41%	5	0,24%
87.	Чл. 214 Изнуда	2	0,07%	3	0,10%	14	0,47%	11	0,52%
88.	Чл. 214 Напад на службено лице у вршењу послова безбедности	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
89.	Чл. 216 Злоупотреба поверења	1	0,04%	3	0,10%	1	0,03%		0,00%
90.	Чл. 218 Противправно заузимање земљишта		0,00%	2	0,07%		0,00%		0,00%
91.	Чл. 219 А Грађење без грађевинске дозволе	1	0,04%	1	0,03%	5	0,17%	2	0,09%
92.	Чл. 219 Противправно усељење		0,00%	1	0,03%	3	0,10%	4	0,19%
93.	Чл. 220 Насилничко понашање	2	0,07%	1	0,03%	4	0,14%		0,00%
94.	Чл. 220 Оштећење туђих права	7	0,26%	8	0,28%	13	0,44%	2	0,09%
95.	Чл. 221 Прикривање	8	0,29%	15	0,52%	13	0,44%	7	0,33%

96.	Чл. 222 Скидање или повреда службеног печата или знака	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
97.	Чл. 223 Фалсификованье новца	5	0,18%	6	0,21%	9	0,30%	3	0,14%
98.	Чл. 225 Самовлашће	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
99.	Чл. 225 Фалсификованье и злоупотреба платних картица	5	0,18%	2	0,07%	2	0,07%	5	0,24%
100.	Чл. 228 Издавање чека и коришћење платних картица без покрића	6	0,22%	22	0,77%	15	0,51%	12	0,57%
101.	Чл. 229 А Неуплаћивање пореза по одбитку		0,00%	9	0,31%	8	0,27%	4	0,19%
102.	Чл. 229 Пореска утаја	21	0,77%	53	1,85%	73	2,47%	62	2,92%
103.	Чл. 23 Закон о јавном реду и миру	39	1,43%	58	2,03%	42	1,42%	43	2,03%
104.	Чл. 230 Кријумчарење	1	0,04%	5	0,17%	1	0,03%		0,00%
105.	Чл. 233 Неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне Ознаке робе или услуга	5	0,18%		0,00%		0,00%	1	0,05%
106.	Чл. 233 Фалсификованье исправе	10 1	3,70%	6	0,21%	5	0,17%		0,00%
107.	Чл. 234 Несавестан рад у привредном пословању	4	0,15%	2	0,07%	6	0,20%	2	0,09%
108.	Чл. 235 Оверавање неистинитог садржаја	8	0,29%		0,00%		0,00%		0,00%
109.	Чл. 235 Проузроковање стечаја	1	0,04%		0,00%		0,00%	1	0,05%
110.	Чл. 237 Оштећење повериоца	4	0,15%	9	0,31%	8	0,27%	3	0,14%

111.	Чл. 238 Злоупотреба бере и цркве у политичке сврхе		0,00%	1	0,03%		0,00%		0,00%
112.	Чл. 238 Злоупотреба овлашћења у привреди	4	0,15%	13	0,45%	19	0,64%	18	0,85%
113.	Чл. 240 Одавање пословне тајне		0,00%	2	0,07%		0,00%	4	0,19%
114.	Чл. 242 Злоупотреба службеног положаја	33	1,21%	5	0,17%	13	0,44%	10	0,47%
115.	Чл. 242 Недозвољен а производња	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
116.	Чл. 243 Недозвољена трговина		0,00%		0,00%		0,00%		0,00%
117.	Чл. 243 Недозвољен а трговина	4	0,15%	5	0,17%		0,00%	3	0,14%
118.	Чл. 246 А Неовлашћено држање опојних дрога	49	1,80%	101	3,53%	66	2,23%	27	1,27%
119.	Чл. 246 Неовлашћен а производња и стављање у промет опојних дрога	20	0,73%	9	0,31%	10	0,34%	10	0,47%
120.	Чл. 247 Омогућавањ е уживања опојних дрога		0,00%	2	0,07%	4	0,14%	5	0,24%
121.	Чл. 247 Превара у служби	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
122.	Чл. 248 Фалсификов ање службене исправе	8	0,29%		0,00%	1	0,03%		0,00%
123.	Чл. 251 Несавесно пружање лекарске помоћи	2	0,07%	1	0,03%		0,00%		0,00%
124.	Чл. 251 Проневера	16	0,59%	3	0,10%	4	0,14%		0,00%
125.	Чл. 252 Послуга	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
126.	Чл. 254 Надрилекарство и надриапотекарство		0,00%	2	0,07%		0,00%		0,00%

127.	Чл. 254 Примање мита	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
128.	Чл. 255 Давање мита	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
129.	Чл. 269 Убијање и злостављање животиња	1	0,04%	3	0,10%	4	0,14%		0,00%
130.	Чл. 274 Пустошење шума		0,00%	4	0,14%	2	0,07%	2	0,09%
131.	Чл. 275 Шумска крађа	19	0,70%	24	0,84%	28	0,95%	28	1,32%
132.	Чл. 276 Незаконит лов	3	0,11%	2	0,07%	4	0,14%	3	0,14%
133.	Чл. 278 Изазивање опште опасности	11	0,40%	15	0,52%	12	0,41%	8	0,38%
134.	Чл. 279 Уништење и оштећење јавних уређаја		0,00%	1	0,03%		0,00%		0,00%
135.	Чл. 280 Изазивање пасности необезбеђењем мера заштите на раду		0,00%	2	0,07%	1	0,03%	3	0,14%
136.	Чл. 288 Тешка дела против опште сигурности	4	0,15%	2	0,07%	4	0,14%	3	0,14%
137.	Чл. 289 Угрожавање јавног саобраћаја	13 1	4,80%	170	5,94%	148	5,01%	100	4,72%
138.	Чл. 290 Угрожавање саобраћаја опасном радњом и опасним средством		0,00%		0,00%	1	0,03%		0,00%
139.	Чл. 296 Непружање помоћи лицу повређеном у саобраћајној незгоди		0,00%	2	0,07%		0,00%		0,00%
140.	Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја	78	2,86%	123	4,30%	123	4,16%	102	4,81%
141.	Чл. 322 Спречавање службеног лица у вршењу службене	2	0,07%	5	0,17%	16	0,54%	5	0,24%

	радње								
142.	Чл. 323 Напад на службено лице у вршењу службене дужности	14	0,51%	21	0,73%	13	0,44%	14	0,66%
143.	Чл. 327 Скидање и повреда службеног печата и знака	1	0,04%	48	1,68%	350	11,84 %	196	9,25%
144.	Чл. 328 Одузимање и уништење службеног печата и службеног списка		0,00%	2	0,07%	2	0,07%	2	0,09%
145.	Чл. 329 Лажно представљање	1	0,04%	1	0,03%	2	0,07%	2	0,09%
146.	Чл. 33	28	1,03%		0,00%		0,00%		0,00%
147.	Чл. 331 Непријављивање припремања кривичног дела		0,00%	1	0,03%		0,00%		0,00%
148.	Чл. 333 Помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела		0,00%	1	0,03%		0,00%		0,00%
149.	Чл. 334 Лажно пријављивање	9	0,33%	6	0,21%	6	0,20%	7	0,33%
150.	Чл. 335 Давање лажног исказа	5	0,18%	10	0,35%	9	0,30%	9	0,42%
151.	Чл. 336 В Ометање правде		0,00%	0	0,00%		0,00%		0,00%
152.	Чл. 336 Спречавање и ометање доказивања		0,00%	1	0,03%	8	0,27%	1	0,05%
153.	Чл. 338 Побуна лица лишених слободе	9	0,33%		0,00%		0,00%		0,00%
154.	Чл. 340 Неизвршење судске одлуке	2	0,07%	2	0,07%		0,00%	1	0,05%
155.	Чл. 342 Надриписарство	1	0,04%	1	0,03%	1	0,03%	4	0,19%
156.	Чл. 343 Изазивање Панике И Нереди	1	0,04%		0,00%	3	0,10%		0,00%
157.	Чл. 344 Насилничко понашање	61	2,24%	77	2,69%	146	4,94%	83	3,92%

158.	Чл. 348 Недозвољен а производња, држање, ношење и Промет оружја и експлозивних материја	29	1,06%	36	1,26%	38	1,29%	19	0,90%
159.	Чл. 349 Учествовањ е у групи која изврши кривично дело		0,00%		0,00%		0,00%	3	0,14%
160.	Чл. 350 Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи		0,00%	5	0,17%		0,00%	1	0,05%
161.	Чл. 352 Неоволашће но организовање игара на срећу		0,00%		0,00%	1	0,03%	2	0,09%
162.	Чл. 353 Неовлашћен о бављење одређеном делатношћу	1	0,04%		0,00%		0,00%	1	0,05%
163.	Чл. 354 Повреда гроба	1	0,04%	2	0,07%		0,00%	1	0,05%
164.	Чл. 355 Фалсификов ање исправе	13 3	4,88%	157	5,49%	152	5,14%	94	4,43%
165.	Чл. 356 Посебни случајеви фалсификовања исправе	1	0,04%	5	0,17%	6	0,20%	2	0,09%
166.	Чл. 357 Фалсификов ање службене исправе	14	0,51%	25	0,87%	21	0,71%	8	0,38%
167.	Чл. 358 Навођење на оверавање неистинитог садржаја	7	0,26%	3	0,10%	5	0,17%		0,00%
168.	Чл. 359 Злоупотреба службеног положаја	23	0,84%	57	1,99%	43	1,46%	55	2,59%
169.	Чл. 361 Несавестан рад у служби	2	0,07%	5	0,17%	6	0,20%	2	0,09%
170.	Чл. 363 Превара у служби		0,00%	1	0,03%	2	0,07%		0,00%

171.	Чл. 364 Проневера	10	0,37%	9	0,31%	11	0,37%	16	0,75%
172.	Чл. 365 Послуга	1	0,04%	1	0,03%	1	0,03%		0,00%
173.	Чл. 366 Трговина утицајем		0,00%		0,00%	4	0,14%		0,00%
174.	Чл. 368 Давање мита	1	0,04%	10	0,35%	27	0,91%	11	0,52%
175.	Чл. 388 Трговина људима		0,00%	3	0,10%		0,00%		0,00%
176.	Чл. 44 Нуђење или обећање поклона,услуга или других ористи	2	0,07%	1	0,03%		0,00%		0,00%
177.	Чл. 46 Објављивање неистинитих података	1	0,04%	2	0,07%		0,00%		0,00%
178.	Чл. 49 Закон о девизном пословању	4	0,15%		0,00%	2	0,07%		0,00%
179.	Чл. 50 Закон о девизном пословању	4	0,15%	1	0,03%	2	0,07%	1	0,05%
180.	Чл. 63 Закон о унутрашњој пловидби	0	0,00%	2	0,07%		0,00%		0,00%
181.	Чл. 66 Злостављање у вршењу службе	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
182.	Чл. 68 Нарушавање неповредивости стана		0,00%	1	0,03%		0,00%		0,00%
183.	Чл. 91 Неизвршава ње одлуке о враћању радника на рад	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
184.	Нема података	2	0,07%		0,00%		0,00%		0,00%
185.	Нема података	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%
186.	Нема података	28	1,03%		0,00%		0,00%		0,00%
187.	Нема података	1	0,04%		0,00%		0,00%		0,00%

	Grand Total	27	100,00	286	100,00	295	100,00	212	100,00
		27	%	2	%	5	%	0	%

У Табели 19. приказана су бројчано значајна кривична дела, односно кривична дела која се најчешће јављају у поменутом периоду.

Табела 19. Структура кривичних дела која се најчешће јављају

Ред.бр	ВРСТЕ КР.	2010.	2011.	2012.	2013.					
		Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	
1	Чл. 122 Лака телесна повреда	85	3,12%	136	4,75%	105	3,55%	76	3,58%	
2	Чл. 147 Недозвољена трговина	61	2,24%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	
3	Чл. 159 Закон о енергетици	263	9,64%	317	11,08%	87	2,94%	0	0,00%	
4	Чл. 161 Шумска крађа	78	2,86%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	
5	Чл. 166 Продужено крив. дело тешке крађе	124	4,55%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	
6	Чл. 170 Увреда	0	0,00%	53	1,85%	0	0,00%	0	0,00%	
7	Чл. 194 Насиље у породици	114	4,18%	121	4,23%	148	5,01%	125	5,90%	
8	Чл. 195 Недавање издржавања	71	2,60%	57	1,99%	80	2,71%	68	3,21%	
9	Чл. 203 Крађа	231	8,47%	198	6,92%	191	6,46%	141	6,65%	
10	Чл. 204 Тешка крађа	162	5,94%	294	10,27%	264	8,93%	230	10,85%	
11	Чл. 208 Превара	51	1,87%	88	3,07%	86	2,91%	74	3,49%	
12	Чл. 229 Пореска утаја	0	0,00%	0	0,00%	73	2,47%	62	2,92%	
13	Чл. 23 Закон о јавном реду и миру	0	0,00%	58	2,03%	0	0,00%	43	2,03%	
14	Чл. 233 Фалсификовање исправе	101	3,70%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	
15	Чл. 246 А Неовлашћено држање опојних дрога	0	0,00%	101	3,53%	66	2,23%	0	0,00%	
16	Чл. 289 Угрожавање	131	4,80%	170	5,94%	148	5,01%	100	4,72%	

	јавног саобраћаја								
17	Чл. 297 Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја	77	2,82%	123	4,30%	123	4,16%	102	4,81%
18	Чл. 327 Скидање и повреда службеног печата и знака	0	0,00%	0	0,00%	350	11,84 %	196	9,25%
19	Чл. 330 Самовлашће	0	0,00%	0	0,00%	89	3,01%	75	3,54%
20	Чл. 344 Насилничко понашање	61	2,24%	77	2,69%	146	4,94%	83	3,92%
21	Чл. 355 Фалсификовање исправе	133	4,88%	157	5,49%	152	5,14%	94	4,43%
22	Чл. 359 Злоупотреба службеног положаја	0	0,00%	57	1,99%	0	0,00%	55	2,59%
	УКУПНО ПРВИХ 15:	1743	63,92%	2007	70,13 %	2108	71,34 %	1524	71,89%
	Све остале врсте кривичних дела	984	36,08%	855	29,87 %	847	28,66 %	596	28,11%
	УКУПНО:	2727	100,00 %	2862	100,00 %	2955	100,00 %	2120	100,00 %

Према статистичким подацима о осуђеним пунолетним лицима у периоду од 2010. до 2013. године, приказаним у *Табели 19*, можемо уочити да првих 15 кривичних дела чине преко 70% укупног криминалитета у просторном и временском оквиру истраживања. Сва остала кривична дела обухватају око 30% од укупног криминалитета.

Најзаступљеније облике криминалитете чине кривична дела против имовине (крађа и тешка крађа) која заузимају прво место. Друга по рангу су кривична дела против безбедности саобраћаја (угрожавање јавног саобраћаја члан 289.)

Изношење ових података о структури криминалитета може бити корисно и послужити да се процени за која кривична дела би било могуће и допустиво препоручити изрицање алтернативних санкција.

Закључак

Појавом санкција, које представљају алтернативу казни затвора, добијено је ново „оружје“ у борби против криминалитета, које је требало да буде хуманије и рационалније у односу на дотадашњи систем санкција. Модерна законодавства све више усвајају алтернативне видове санкционисања, модификују се и усавршавају постојеће и уводе нове

алтернативне санкције и мере. Готово у свим земљама Европе, овај систем санкција је веома развијен.

Када је реч о нашој земљи, као што смо већ поменули, доношењем новог кривичног законодавства 2005. године, уведена је алтернативна санкција рад у јавном интересу, а за условну осуду са заштитним надзором, која је и раније постојала у законодавству, одређено је да је реализује Управа надлежна за третман и алтернативне санкције. Каније, 2011. године, изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, уведена је могућност, да се казна затвора до годину дана, извршава без напуштања просторија у којима осуђени станује. Такође, као што смо поменули, донешени су Правилници, којима се ближе уређује примена ових санкција и регулише рад повереника. Утврђен је начин рада повереника, изглед и садржај документа који се примењују током реализације свих ванзаводских санкција.

Собзиром на то да је систем алтернативних санкција уведен у наш кривични систем. У овом раду спровели смо истраживање, као би дошли до података у којој се мери оне изричу, односно каква је пракса Основно суда у Нишу.

На основу резултата истраживања које смо обавили, дошли смо до закључка да је примена алтернатива краткотрајне казне затвора, у просторном и временском оквиру нашег истраживања, ограничена само на поједине алтернативне санкције. Наиме, најчешће се јављају оне санкције које су постојале и пре ступања на снагу новог Закона, и чије ефекте и начин примене судије најбоље познају, а то су условна осуда и новчана казна. Док је број изречених санкција, кућног затвора и рада у јавном интересу, релативно мали. Ипак, условна осуда са заштитним надзором, новчана казна у дневним износима и одузимање возачке дозволе су оне алтернативе које нису заживеле у пракси.

Ако сагледамо резултате овог истраживања можемо уочити да се алтернативне санкција, примењују у просторном и временском оквиру нашег истраживања, али не у довољној мери. Ипак, може се рећи, да је остварен одређени помак у погледу алтернативног кажњавања. Међутим, чини се, да је потребно да прође још неко време за њихову ширу примену. Уз то, чини се и потребним предузимање низа конкретних корака у правцу даљег развоја и унапређења алтернативног кажњавања.

Када је реч о сугестијама које би требало предузети како би се унапредило домаће кривично законодавство и створили бољи услови за примену алтернативних санкција, следеће предлоге межемо издвојити:

- Наставак реформи и унапређења кривичноправног система је први корак који треба предузети, у погледу измена у делу који се односи на предвиђене санкције, тако што ће се омогућити проширења мера кажњавања које представљају алтернативу затворској казни;
- Потребно је издвојити одговарајућа средства за увођење нових и развијање и примену постојећих алтернативних санкција и мера;
- Ширење мреже повереничких канцеларија, и стварање новог организационог оквира у складу са новим законским решењима;
- Запошљавање и професионално усавршавање запослених у систему кривичног правосуђа и органа који су надлежни за примену алтернативних санкција, кроз разне видове обука (специјалистички курсеви, семинари), како би се створили услови да се постојеће одредбе у већој мери примењују у пракси;
- Сарадња судова и тужилаштва са органима надлежним за извршење алтернативних санкција;
- Подизање свести о алтернативним санкцијама и мерама код представника државне администрације, пре свега судија, који изричу ове мере;
- Јавност, која није довољно информисана, треба обавестити шта су алтернативне санкције, шта би требало да буду и како се оне спроводе. Неопходно је, мотивисати их да прихвате алтернативан начин кажњавања;
- Такође, учешће заједнице своди се на формално укључивање представника у извршењу алтернативних кривичних санкција, које предузима државни орган. Требало би да друштво учествује у поступку извршења ових санкција, друштвену заједницу треба мотивисати да се ангажује.

Узимајући у обзир све речено и верујући у ефекте алтернатива, може се рећи, да су алтернативне мере и санкције, перспектива и смер будућег развоја кривичног права уопште. Реч алтернатива би требало заменити речју примарне и у том духу формирати

нови, савремени систем мера и санкција, у којем ће казна затвора имати секундарни статус.

Библиографија

Домаћи извори:

1. Васиљевић-Продановић, Д., *„Алтернативе краткотрајним казнама затвора“*, Докторска дисертација, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду, Београд, 2012.
2. Ђурђић, В., *„Кривично процесно право-посебни део“*, Ниш, 2011.
3. Игњатовић, А., *„Кривично право-општи део“*, Друго прерађено и допуњено издање, Привредна академија, Нови Сад, 2007.

4. Игњатовић, Ђ., „Криминологија-9. измењено издање“, Правни факултет, Центар за публикације, Београд, 2008.
5. Игњатовић, Ђ., „Кућно затварање - нов модалитет извршење казне затвора“, *Казнена реакција у Србији II део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.
6. Игњатовић, Ђ., „Методологија истраживања криминалитета“, Београд, 2009.
7. Игњатовић, Ђ., „Новине у праву извршења кривичних санкција Србије“, *Казнена реакција у Србији*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.
8. Игњатовић, Ђ., „Савремени облици казне затвора“, *Правни живот*, бр. 9, Београд, 1996.
9. Јовановић, Љ., „Кривично право-општи део“, Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2000.
10. Јовашевић, Д., „Кривично право“, општи део, друго измењено допуњено издање, Номос, Београд, 2010.
11. Јовашевић, Д., Стевановић, З., „Коментар закона о извршењу кривичних санкција“, Службени гласник, Београд, 2008.
12. Јока, Д., „Извршење алтернативних санкција у Републици Србији“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, Интермекс, Београд, 2009.
13. Јоксић, И., „Специфичности диверзионих програма у Сједињеним Америчким Државама“, *Страни правни живот*, бр. 1/01, Институт за упоредно право, Београд, 2010.
14. Карабец, З., „Алтернативе затворским казнама“, *Алтернативе затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005.
15. Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Диверзиони модели и алтернативне кривичне санкције примењене у сукобу са законом“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, књига L, Правни факултен, Ниш, 2007.
16. Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Извршење казни и других кривичних санкција у Републици Србији“, СВЕН, Ниш, 2006.
17. Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., „Криминологија“, Пеликан ПРИНТ, Ниш, 2009.
18. Константиновић Вилић, С., Костић, М., „Пенологија“, СВЕН, Ниш, 2011.

19. Константиновић-Вилић, С., Костић, М., „Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији“, СВЕН, Ниш, 2013.
20. Костић, М., „Неки савремени облици кривичних санкција уместо казне лишења слободе (други облици затворског третмана)“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, XLVI, Правни факултет, Центар за публикације, Ниш, 2005, стр.178-195.
21. Костић, М., „Ресторативна правда у домаћем законодавству“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, XLVII, Ниш, 2006, стр. 63-76.
22. Лазаревић, Д., „Краткотрајне казне затвора“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1974.
23. Лазетић-Бужаровска, Г., „Алтернативне мере у македонском казненом праву“, *Правни живот*, бр. 9, Београд, 2006.
24. Миладиновић, В., „Условна осуда у систему кривичних санкција“, Магистарски рад, Правни факултет, Ниш, 1977.
25. Мрвић-Петровић, Н., „Алтернативне кривичне санкције и поступци“, Војноиздавачки завод, Београд, 2010.
26. Мрвић-Петровић, Н., „Кривично право-општи и посебни део“, Треће измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београд, Службени гласник, Београд, 2006.
27. Мрвић-Петровић, Н., „Криза затвора“, Војноиздавачки завод, Београд, 2007.
28. Мрвић-Петровић, Н., Ђорђевић, Ђ., „Моћ и немоћ казне“, Војноиздавачки завод и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1998.
29. Мрвић-Петровић, Н., „Накнада штете жрвти кривичног дела“, Војноиздавачки завод и институт за упоредно право, Београд, 2001.
30. Мрвић-Петровић, Н., Обрадовић, М., Новаковић, Н., „Алтернативне кривичне санкције (студија о прихватљивим модалитетима извршења)“, *Алтернативе затворским казнама*, Фонда за отворено друштво, Београд, 2005.
31. Николић-Ристановић, В., „Ресторативна правда, кажњавање и жртве“, *Алтернативе затворским казнама*, Фонда за отворено друштво, Београд, 2005.

32. Отхмаи, А., „Алтернативе затворским казнама-Међународне перспективе и искуства“, *Алтернативе затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005.
33. Пековић, Н., „Алтернативне кривичне санкције-проблеми у пракси“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, Интермекс, Београд.
34. Периф, О. , „Казнени оквири у јогословенском кривичном законодавству“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, Београд, 1994.
35. Платек, М., „Међународни и европски стандарди које се односе на алтернативе затворским казнама“, *Алтернативе затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005.
36. Радоман, М., „*Пенологија и систем извршења кривичних санкција*“, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2003.
37. Соковић, С. „*Извршење кривичних санкција*“, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Службени гласник, Београд, 2008.
38. Соковић, С., „*Правни систем Србије и стандарди Европске Уније и Савета Европе*“, књига II Бејатовић, С., Крагујевац, 2007.
39. Стевановић, З., Играчки, Ј., „*Усклађеност примене алтернативних кривичних санкција у Србији са Европским стандардима*“, Криминал, државна реакција и хармонизација са европским стандардима, Институт за криминошка и социолошка истраживања, Београд, 2013.
40. Толефсон, Е., „Служење у заједници као могућа санкција у Сједињеним Америчким Државама, Канади и Европској Унији“, *Алтернативе-затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005.
41. Ћирић, З., „*Основи судске психијатрије*“, СКЦ, Ниш, 2004.
42. Ћирић, З., Димитријевић, Б., „*Основи судске психијатрије и психологије*“, СКЦ, Ниш, 2009.
43. Ћопић, С., „*Ресторативна правда и кривичноправни систем*“, Докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Нишу, Ниш, 2010, стр. 135.
44. Шелих, А., „Алтернативне санкције и мере у кривичноправном систему Словеније“, *Темид*, бр. 1, Београд, 2009.

Страни извори:

1. Бартон, С., „Особе осуђене због вожње у пијаном стању у програму центра за дневно јављање“, *Криминологија и социјална интеграција*, Загреб, 2005.
2. Byrne, J.M., Pattavina A., The effectiveness Issue: Assesing what Works in The Adult Community Corrections System, in: J.M.Byrne, A.J.Lurigio and J.Petersilia (eds), *Smart sentencing: The emergence of intermediate sanctions*, Newbury Park, 1992.
3. Жакман-Бан, В., Микшај-Тодоровић, Љ., „*Могућности првобитног приступа у оквиру алтернативних санкција у Републици Хрватској*“, Загреб, 1994.
4. Junger-Tas, J., *Alternatives to prison sentences: Experiences and Developments*, Kugler Publications, Amsterdam, 1994.
5. Камбовски В., „*Казнено право-опит дел*“, четврто изменето и дополнето издание, Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ - Скопје, Скопје, 2011.
6. Каневчев, М., „Новите алтернативни мерки во Кривичниот законик на Република Македонија“, *Македонска ревија за казнено право и криминологија*, бр. 2/06, Скопје, 2006
7. Лазетић-Бужаровска, Г., „*Алтернативи за затворот*“, НИП Студенски збор-Скопје, Скопје, 2013.
8. Шамић, М., *Како настаје научно дело*, Сарајево, 1988..

Законски текстови:

1. Казнени закон Републике Хрватске, „Народне новине“, бр. 125/11
2. Кривични законик Републике Македоније, „Службени весник“, бр.19/04
3. Кривични законик Републике Словеније, „Урадни лист“, бр. 55/2008
4. Кривични закон Републике Српске, „Службени гласник“, бр. 49/03
5. Кривични законик Републике Црне Горе, „Службени лист РЦГ“, бр. 70/03
6. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, „Сл. Новине ФБиХ“, бр. 36/03
7. Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13

8. Закон о извршавању заштитног надзора и рада за опће добро на слободи, Народне новине, бр. 128/99
9. Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/05, 72/09 и 31/11
10. Закон о извршењу кривичних санкција у Федерацији Босне и Херцеговине, „Сл. Новине ФБиХ“, бр. 42/99
11. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/05
12. Закон о посредовању-медијацији, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 18/05
13. Закон о пробацији, „Народне новине“, бр. 153/09
14. Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором, „Службени гласник Републике Србије“, бр.20/08
15. Правилник о извршењу казне рада у јавном интересу, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 20/08

Интернет адресе:

1. <http://uszm.hr/wp-content/uploads/2010/03/Tokijska-pravila>
2. http://www.coe.org.rs/REPOSITORY/150_experts_assessment_reports_ser.doc
3. http://www.danas.rs/vesti/hronika/osudjeni_nemaju_gde_da_izdrzavaju_kaznu.3.html?news_id=143310
4. http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Alternativne_Sankcije_bilten_br3.pdf
5. <http://www.drzavnauprava.gov.rs/vest/4390/alternativne-sankcije-buducnost-u-sistemu-izvršenja-krivicnih-sankcija.php>

Садржај:

Увод.....	1
I ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП.....	3
1. Настанак и историјски развој алтернативних санкција.....	3
2. Појам и дефиниција алтернативних санкција.....	4
3. Теоријски оквири за примену алтернативних санкција	6
3.1. Ретрибутивне теорије.....	7
3.2. Концепт ресторативне правда.....	8
4. Сврха примене и функција алтернативних санкција.....	9
5. Међународни правни документи	10
6. Алтернативне санкције у бившим републикама СФРЈ.....	14
6.1. Алтернативне санкције у Словенији.....	14
6.2. Алтернативне санкције у Хрватској.....	15
6.3. Алтернативне санкције у Македонији.....	16
6.4. Алтернативне санкције у федерацији Босне и Херцеговине.....	17
6.4. Алтернативне санкције у Републици Српској.....	18
6.5. Алтернативне санкције у Црној Гори.....	18
7. Кривично-правни оквир примене алтернативних санкција у Републици Србији.....	19
II САВРЕМЕНИ ОБЛИЦИ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА УМЕСТО КАЗНЕ ЗАТВОРА И ДРУГЕ МЕРЕ КОЈЕ СЕ ПРИМЕЊУЈУ ПРЕМА ДЕЛИНКВЕНТИМА.....	23
1. Савремени облици алтернативних санкција.....	23
1.1.1. Новчана казна.....	23
1.1.2. Новчана казна у дневним износима	26
1.1.3. Новчана казна у одређеном износу.....	27
1.1.4. Извршење новчане казне.....	28
1.2. Рад у јавном интересу.....	29
1.2.1. Извршење казне рада у јавном интересу.....	33
1.3. Накнада штете.....	36
2. Облици затворског третмана.....	37

2.1. Кућа на пола пута.....	39
2.2. Краткотрајни затвор.....	40
2.3. Кућни затвор.....	41
2.3.1. Извршење кућног затвора у нашем кривичном законодавству.....	44
2.4. Електронски надзор.....	46
3. Центри за дневно јављање.....	47
4. Диверзиони модели.....	47
5. Мере безбедности.....	49
5.1. Мере безбедности медицинског карактера.....	50
5.1.1. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи.....	51
5.1.2. Обавезно психијатријско лечење на слободи.....	54
5.1.3. Обавезно лечење наркомана и обавезно лечење алкохоличара.....	55
5.2.Забрана вршења позива, делатности или дужности.....	57
5.3. Забрана управљања моторним возилом.....	58
5.4. Одузимање предмета.....	59
5.5. Протеривање странаца из земље.....	60
5.6. Јавно објављивање пресуде.....	60
6. Мере упозорења.....	61
6.1. Условна осуда.....	62
6.2. Условна осуда са заштитним надзором.....	65
6.3. Условни отпуст.....	68
6.4. Судска опомена.....	70
7. Одустајање од кажњавања.....	71
8. Примена диверзионих мера и алтернативних кривичних санкција према малолетницима у сукобу са законом.....	72
III ПРИМЕНА АЛТЕРНАТИВНИХ САКЦИЈА	74
1. Потешкоће у примени алтернативних санкција.....	74
2. Аргументи у прилог алтернативних санкција.....	75
3. Критике алтернативних санкција.....	77
4. Јавно мњење и примене алтернативних санкција.....	78
IV ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ.....	80

1.Опис истраживања.....	80
1.1.Предмет и циљ истраживања.....	81
1.2. Хипотезе које су проверене истраживањем.....	82
1.3. Просторне и временске границе истраживања.....	82
1.4. Формирање и опиз узорка истраживања.....	83
1.5. Методологија истраживања.....	83
2. Резултати истраживања.....	83
2.1. Обим, структура и динамика кривичних санцкија.....	84
2.2. Краткотрајне казне затвора.....	87
2.3. Упоредна анализа појединих кривичних санкција.....	91
2.4. Казна затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује у пракси Основног суда у Нишу.....	93
2.5. Рад у јавном интересу у пракси Основног суда у Нишу.....	103
2.6. Новчана казна у пракси Основног суда у Нишу.....	106
2.7. Мере безбедности у пракси Основног суда у Нишу.....	111
2.8. Структура криминалитета.....	117
Закључак.....	130
Библиографија.....	133
Прилог.....	142

Прилог: Анкета за судије

1. Да ли сте прошли едукацију за примену алтернативних санкција (семинари, стручни скупови, размена искуства)?

1) Да

- 2) Не
2. Ако нисте, да ли сматрате да би Вам она могла користити?
  - 1) Да
  - 2) Не
3. Ако јесте, у којој мери сте задовољни едукацијом кроз коју сте прошли о примени алтернативних санкција?
  - 1) Веома сам задовољан
  - 2) Задовољан сам
  - 3) Нисам задовољан
4. Да ли сте упознати са искуствима примене алтернативних санкција у другим земљама?
  - 1) Да, у великој мери
  - 2) Да, имам одређена сазнања
  - 3) Нисам упознат
5. Да ли сматрате да би Вам примена искуства и модела других земаља могла бити од користи ?
  - 1) Да, било би од користи у потпуности применити страна искуства и моделе
  - 2) Да, одређена искуства би се могла применити
  - 3) Не би могла бити од користи због специфичности наших услова
6. Да ли су по Вашем мишљењу алтернативне санкције „блаже“ у односу на краткотрајни затвор?
  - 1) Да
  - 2) Не
7. Да ли сматрате да се изрицањем алтернативних санкција може остварити сврха кажњавања?
  - 1) Да
  - 2) Не
  - 3) Делимично
8. Да ли сматрате да алтернативне санкције пружају већу могућност него казна затвора да дође до рехабилитације учиниоца кривичног дела и да се повећа безбедност заједнице?
  - 1) Да
  - 2) Не
9. Да ли мислите да је примена алтернативних санкција економски исплатљивија у односу на краткотрајни затвор?
  - 1) Да
  - 2) Не
  - 3) Нисам сигуран
10. Да ли сматрате да се применом алтернативних санкција може смањити рецидивизам?
  - 1) Да, у великој мери
  - 2) Делимично
  - 3) Не
  - 4) Не знам
11. Да ли сте у досадашњој пракси изрицали казну рада у јавном интересу?
  - 1) Да

2) Не

12. Који су проблеми извршења казне рада у јавном интересу?

---

13. Наведите аргументе због којих сте за или против алтернативних санкција:

---

14. Да ли имате сугестије и предлоге како би се побољшала и унапредила област извршења алтернативних санкција?

---

15. Шта утиче по Вашем мишљењу на недовољну примену алтернативних санкција ?

- 1) Недостатак законске регулативе
- 2) Финансијски подршка
- 3) Недовољна сарадња са другим институцијама и установама
- 4) Проблеми у сарадњи са учиниоцима кривичних дела
- 5) Јавност није у довољној мери информисана о алтернативним санкцијама
- 6) Остало: _____